

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๖๘ ตอนที่ ๖๗๑ – ๖๘๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๖๗๑

สำหรับผู้ที่เจริญสติปัฏฐานแล้ว รู้ลักษณะของเมตตา รู้สภาพของจิตที่ประกอบด้วยเมตตา เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานไม่มีความเป็นตัวตนที่จะบังคับ แม้แต่ทาน หรือศีล หรือสมณะ เพราะมีความเข้าใจถูกต้องว่า สภาพธรรมแต่ละลักษณะเกิดขึ้นแล้วเพราะเหตุปัจจัย ไม่มีใครสามารถทำอะไรได้ นอกจากจะระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง

เวลาที่กุศลขึ้นทานเกิด ก็เกิดขึ้นโดยไม่ใช้ตัวตน แต่ว่ามีปัจจัยให้กุศลขึ้นทานเกิดขึ้นเป็นไป ยับยั้งไม่ได้ที่จะให้ทานเกิดขึ้นในขณะนั้น เวลาที่กุศลขึ้นศีลเกิดขึ้น ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานก็รู้ว่าไม่ใช่ตัวตน เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยในขณะนั้น เวลาที่จิตสงบเกิดขึ้น ผู้นั้นก็รู้ว่ายับยั้งไม่ได้ ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล แม้แต่ความสงบของจิตก็เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย แม้แต่สติที่ระลึกตรงลักษณะในสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล และปัญญารู้เพิ่มขึ้นจนกระทั่งถึงรู้ชัด ก็เป็นลักษณะของปัญญาที่รู้ ไม่ใช่ตัวตน

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญสติปัฏฐาน เกื้อกูลการเจริญกุศลทุกชั้นและก็รู้ด้วยว่า สภาพธรรมทั้งหมดไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานรู้ความต่างกันของอกุศลจิตและกุศลจิตแต่ละชั้น กุศลจิตชั้นสมถภาวนาก็ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน รู้ตามความเป็นจริงในความสงบของจิตที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย เพราะว่าปัญญาศึกษา รู้ในความไม่ใช่ตัวตนของสภาพธรรมที่เป็นความสงบนั้น

ถ. ผู้ที่นอกพระพุทธศาสนา ไม่เคยเจริญสติปัฏฐานเลย ไม่เคยรู้จักสภาพธรรม แต่เขาเจริญเมตตาจนกระทั่งไปเกิดเป็นพรหมบุคคลมีไหม

ส. มากมาย ผู้ที่เจริญความสงบก่อนการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และไปเกิดในพรหมโลกนั้น มีมากมาย ในระหว่างที่เป็นพระโภคินสัตว์ แม้พระผู้มีพระภาคเองในกัปใดที่ว่างจากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่มีการอบรมเจริญ

สติปัฏฐาน ท่านก็เจริญมาน และไปเกิดในพรหมโลก แต่ในกับใดที่มีพระอรหันต-
สัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรม พระโพธิสัตว์เองก็ศึกษาและอบรมเจริญสติปัฏฐานใน
ชาตินั้น เพราะฉะนั้น ถ้าพระพุทธศาสนาเสื่อมสูญไปแล้ว ไม่มีการอบรมเจริญสติ-
ปัฏฐานเลย ผู้ที่มีปัญญามีปัจจัยที่จะเจริญได้ก็เพียงชั้นความสงบในชาตินั้น ส่วนการ
เจริญสติปัฏฐานที่ได้เคยเจริญมาไม่ได้สูญหายไปไหน ก็มีสะสมอยู่ในจิต

ถ. การเจริญเมตตาพรหมวิหาร ควรจะปฏิบัติอย่างไร

ส. เดียวนี้เมตตาหรือเปล่า ถ้าเมตตาเดี๋ยวนี้ ก็มีโอกาที่จะเจริญเมตตา
พรหมวิหารให้ยิ่งขึ้น ขณะปัจจุบันสำคัญที่สุด อนาคตยังไม่มาถึง อดีตก็ผ่านไปแล้ว
ขณะที่กำลังพูด ขณะที่กำลังฟัง เป็นอดีตไปเรื่อย ๆ เพราะฉะนั้น ขณะปัจจุบัน คือ
ขณะนี้ ถ้าจะเจริญเมตตาพรหมวิหารก็คือ ขณะนี้เมตตาใหม่

ถ. ขณะที่เจริญ โดยการนึกคิดในขณะนี้ จะเป็นฉานจิตถึงกับเป็นเมตตา
พรหมวิหารเสียหรือ

ส. ทำไมจะหวังฉานจิต แสนยาก เพียงแค่ขณะนี้เมตตาเกิดขึ้นได้ใหม่
มีปัจจัยที่จะให้สงบจนกระทั่งถึงฉานจิตใหม่ คือ แต่ละขณะเพิ่มเมตตาเป็นกำลังขึ้น

ถ. ผู้ที่จะเจริญเมตตาพรหมวิหารจนกระทั่งได้ถึงฉานจิต ข้อปฏิบัติที่ใน
ตำราท่านกล่าวไว้ว่า ก่อนอื่นจะต้องแผ่เมตตาให้แก่ตัวเอง

ส. เดียวนี้ ขณะนี้ที่เห็น เราฉันใด คนอื่นฉันนั้น เราเมื่อย เขาเมื่อยใหม่
เราหิว เขาหิวใหม่ นั่นคือการเริ่มของเมตตา อาหารนี้อร่อยจริง เราชอบ เขาชอบใหม่
นั่นคือ การเจริญเมตตาไปเรื่อย ๆ แต่ละขณะ

ถ. ก็ถามตัวเองอยู่เรื่อย ๆ

ส. ไม่ใช่ถาม แต่จนกระทั่งเป็นนิสัย เป็นปกติ เป็นธรรมชาติของคนนั้นที่
จะเมตตา โดยไม่ต้องมานั่งตั้งต้นคิดถึงตัวเอง สำหรับคนซึ่งเมตตาไม่เกิด ไม่เคยเกิด
หรือว่าแสนยากที่จะเกิด เพราะว่าข้างเป็นคนที่เห็นแก่ตัวเสียเหลือเกิน อะไร ๆ ก็ต้อง
ตัวเองก่อนเสมอทุกที ๆ ไป จึงต้องตั้งต้นด้วยตัวเราอย่างไร คนอื่นก็อย่างนั้น แต่ที่นี้

ถ้าอบรมจนเป็นนิสัยแล้ว จะคิดถึงคนอื่นได้ทันที โดยที่ไม่ต้องน้อมมาระลึกถึงตัวเองว่า เราอย่างไร เขาก็อย่างนั้น

ถ. อาจารย์พูดในลักษณะนี้ ผมก็เข้าใจว่าต้องถามตัวเอง

ส. ไม่เคยเกิดเมตตาเลยหรือ จึงต้องตั้งต้นด้วยการถามตัวเอง ถ้าเคยก็รู้ว่าคนอื่นต้องการอย่างไร ต้องการสุข ไม่ต้องการทุกข์ มีทางใดที่จะเกื้อกูลให้เขาได้รับความสะดวกสบาย สภาพธรรมที่เป็นกุศลและเป็นประโยชน์จริง ๆ คือ ขันติ ความอดทน ถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน หรือไม่ใช่ผู้ที่อบรมเจริญความสงบ ย่อมไม่รู้ลักษณะของขันติ แต่ถ้าเป็นผู้ที่อบรมความสงบ หรือว่าเป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานแล้ว จะเริ่มรู้ลักษณะของขันติ และถ้าเป็นการเจริญสติปัฏฐานก็จะรู้ว่า แม้ความอดทนนั้นก็ไม่ใช่อัตถ์

ชีวิตในวันหนึ่ง ๆ ต้องอาศัยความอดทนมากสักแค่ไหน ขอให้คิดดู ทุกสิ่งไม่ใช่จะราบรื่นไปตั้งแต่เช้าจรดเย็น เริ่มตั้งแต่ตื่นขึ้นมา ขันติก็ควรที่จะเริ่มมีแล้ว ไม่ว่าจะเห็นอะไรก่อกวนตาไม่เป็นไปอย่างที่ต้องการ ได้ยินเสียงอะไร จะเป็นเสียงดังสนั่น เป็นเสียงน่ำรำคาญประการหนึ่งประการใดก็ตาม ก็เป็นเรื่องที่จะต้องอดทนแล้ว ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย การที่จะประสบพบเห็นบุคคลต่าง ๆ อากาศร้อนไป หนาวไป อาหารเค็มไป เผ็ดไป จืดไป อาหารต่างชาติรับประทานไม่ลง หรือว่ารับประทานไม่ได้ เหล่านี้ จะแสดงให้เห็นว่าขันติอยู่ที่ไหน

ถ. สิ่งทีประเสริฐที่สุด คือ สติปัฏฐาน มีสติระลึกรู้ มีปัญญาเกิดขึ้นรู้ชัด ประเสริฐสุด

ส. แน่นนอน ไม่มีอะไรประเสริฐเท่า เพราะเป็นการรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง

ถ. อย่างเช่น เราเกิดที่เมืองไทย นับถือศาสนาพุทธ ไม่รู้ว่าพระพุทธเจ้าองค์ต่อไปจะไปเกิดที่ศรีลังกา หรืออินเดีย ถ้าเราไม่ได้ไปเกิดที่นั่น เราก็ไม่ได้พบอีก

ส. ใครจะไปรู้ว่า เราจะไม่เกิดที่นั่น

ถ. เราเป็นคนไทย ไม่ได้พูดภาษาแขก

ส. เราจะจับจองอยู่ที่นี้ตลอดไปทุกชาติ ๆ หรือ ถ้าไม่เคยได้ยินได้ฟัง พระธรรมมาก่อนเลย มีโอกาสที่จะได้ยินพระธรรม และเกิดความซาบซึ้ง เข้าใจ จะศึกษาปฏิบัติต่อไปไหม

พวกเดียรัจฉานครันท์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก หรือพวกที่เคยได้ยินพระธรรมที่ พระวิหารเชตวันบ้าง พระวิหารเวฬุวันบ้างในอดีต ปัจจุบันนี้อยู่ที่ไหน จะเกิดอยู่ที่ไหน บ้าง จะเป็นชาติไหนบ้าง มีใครที่จะรู้ได้ เพราะว่าท่านเหล่านั้นยังไม่ใช้พระอริยบุคคล เพราะฉะนั้น ก็จะต้องมีการเกิดวนเวียนต่อไป ผู้ที่มีความเห็นผิดในพระไตรปิฎกก็มี มากมายหลายท่าน จะมาเกิดเป็นคนไทยที่มีความเห็นผิดได้บ้างไหม หรือจะต้องไป เกิดเป็นคนเห็นผิดเฉพาะในประเทศอินเดียเท่านั้น ไม่มีใครทราบได้เลยว่า แต่ละท่านเคย เกิดแล้ว ณ ที่ใด และได้เคยพบพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ามาแล้วหรือไม่ และเมื่อ พบแล้ว ได้ยินได้ฟังพระธรรมหรือเปล่า เมื่อได้ยินได้ฟังแล้ว เกิดความรู้ เกิดความ เข้าใจ ความศรัทธามากน้อยแค่ไหน หรือว่ายังมีความเห็นผิดที่ยังคัดค้านพระธรรมอยู่ แม้จนกระทั่งในสมัยปัจจุบันนี้ ซึ่งจะเป็นบุคคลชาติใดก็ตาม

ที่ศรีลังกา ที่แคนดี้ มีโอกาสได้ไปที่โรงเรียนเด็กแห่งหนึ่ง เป็นโรงเรียนที่ น่าสนใจมาก ชื่อมหาเวรมหาวิชยาลัย โดยมี Mr. H.L. Jay เป็นครูใหญ่ เป็นผู้ ที่พยายามอบรมกุลบุตรกุลธิดาให้เป็นชาวพุทธที่ดีตั้งแต่อายุน้อย ด้วยการประพฤติ ปฏิบัติตามพระธรรม และการอบรมจิตใจ

โรงเรียนนั้นเป็นโรงเรียนที่ค่อนข้างจะขัดสน ไม่มีอุปกรณ์ในการศึกษามากนัก เด็กบางคนไม่มีสมุดเลย แต่ครูก็ไม่ว่าอะไร ให้ใช้สิ่งอื่นแทนได้ และฝึกเด็กให้รู้จัก ประหยัด ใช้สิ่งอื่นทดแทนในสิ่งที่ไม่มี ไม่มีสมุดก็ใช้กระดาษอื่น หรือส่วนของ กระดาษพิมพ์ ซึ่งโดยมากมักจะพิมพ์หน้าเดียว อีกหน้าหนึ่งทิ้งไป ครูใหญ่โรงเรียนนี้ ก็ อนุญาตให้เด็กเหล่านั้นเอากระดาษเหล่านั้นมาใช้ในการเรียนได้

และในวันนั้นก็ให้มีโอกาสไปตอบปัญหาธรรมของเด็ก ๆ ลองคิดว่า เด็กจะถาม อะไร ส่วนใหญ่ไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ ที่นี้หรือที่ไหน ก็มักจะสนใจเรื่องตายแล้วเกิด เรื่องหนึ่ง และเรื่องผลของกรรมอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องยากที่จะพิสูจน์และเชื่อได้

สำหรับเด็ก ๆ เช่น เรื่องพระอินทร์ซึ่งได้มาเฝ้าพระผู้มีพระภาคตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเป็นต้น และเรื่องสวรรค์ เรื่องนรก เป็นเรื่องที่เด็ก ๆ สนใจมาก

เด็กถามว่า จะเชื่อได้อย่างไรว่ามีนรกหรือสวรรค์ ซึ่งความจริงแล้ว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องนรก สวรรค์ เรื่องพระอินทร์ หรือเรื่องตายแล้วเกิดก็ตาม สำหรับเด็กควรจะอธิบายให้ได้ เพราะว่าเด็กไม่รู้อะไรก็ถามอย่างนั้น และมีความมั่นใจในผู้ใหญ่ว่า ผู้ใหญ่สามารถที่จะให้ความรู้ความเข้าใจได้ เพราะฉะนั้น เด็กก็ถามทุกอย่างที่เด็กอยากรู้อยากเห็น

แต่สำหรับผู้ใหญ่ ก็ควรที่จะได้คิดว่า ถ้าบุคคลใดถามเรื่องตายแล้วเกิด อยากรู้อยากเห็นให้พิสูจน์แบบไหน คนที่ถามต้องการคำตอบ หรือการพิสูจน์ในลักษณะใด ในลักษณะที่จะให้เห็นการตายแล้วเกิดหรืออย่างไร เป็นไปได้ไหมที่จะให้มีคนตอบให้หมดสงสัยในเรื่องตายแล้วเกิด นอกจากผู้ที่ถามเองที่จะต้องคิดว่า จะทำอย่างไรจึงหายสงสัยได้ เพราะว่าเห็นไม่ได้แน่ ใครจะไปเห็นใครตายแล้วเกิดได้ เพียงแต่รู้ได้ว่า จิตเกิดขึ้นแล้วดับได้ ขณะสุดท้ายของชีวิตนี้ ของภพนี้ ของชาตินี้ ชื่อว่าตาย และก็ตามเหตุตามปัจจัย ซึ่งเมื่อยังมีกรรม ยังมีกิเลส ยังไม่ใช่พระอรหันต์ ก็ต้องมีการเกิด

ซึ่งการที่จะให้คนอื่นตอบโดยประการต่าง ๆ สักเท่าไร ก็ไม่มีวันที่จะหมดความสงสัยไปได้ เพราะฉะนั้น แทนที่จะถาม ก็ควรที่จะได้พิจารณาว่า ตนเองนี้สมควรไหมที่จะถาม และเมื่อถามแล้ว ต้องการคำตอบชนิดใดที่จะให้หมดความสงสัยได้ เพราะไม่ใช่เรื่องที่จะเห็นได้ด้วยตา ไม่ใช่เรื่องที่จะได้ยินด้วยหู แต่เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาในเหตุผลว่า เป็นอย่างไร

ถ. ทางตานี้ก็เห็นได้

ส. ใครละจะทำ หรือเพียรที่จะทำ เพียงแต่ต้องการที่จะให้ตอบเท่านั้น เหมือนกับจะดูว่า ผู้ตอบจะตอบอย่างไรเท่านั้นเอง เพราะฉะนั้น ก็ตอบไปว่า ต้องการพิสูจน์อย่างไรจึงจะเชื่อ เพราะว่าเห็นไม่ได้ แต่ถ้ามีเหตุ ผลก็ต้องมี และถ้ายังไม่ใช่เป็นพระอรหันต์ กิเลสยังมี กรรมยังมี ก็จะต้องมีการเกิดต่อไป

สำหรับเรื่องนรกสวรรค์ ก็เคยพูดถึงแล้วว่า เป็นการได้รับอารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ถ้าเป็นนรกก็ประสบกับอนิฏฐารมณ์ อารมณ์ที่ไม่ น่าพอใจมาก แม้ในโลกมนุษย์นี้ก็เป็นได้ การที่จะอยู่ท่ามกลางกองไฟ หรือการที่จะ ได้รับอันตรายจากอาวุธต่าง ๆ ก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ แม้ในโลกนี้ก็ยังมีได้ เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผลของกรรมซึ่งมีกำลังมากกว่านั้น ก็ย่อมทำให้ได้รับกระทบกับอารมณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นที่น่าพอใจมากขึ้น

สำหรับเรื่องพระอินทร์ก็เช่นเดียวกัน เพราะว่าเด็กอยากจะเห็น ก็ถามเด็กว่า อยากจะจับพระอินทร์ไหม หรือเพียงแค่อยากจะเห็นเท่านั้น อยากจะกระทบ อยากจะ สัมผัสด้วยหรือเปล่า ซึ่งเด็กก็ตอบว่าอยาก ก็ถามเด็กว่า จับพระอาทิตย์พระจันทร์ได้ ไหม ในเมื่อเห็นพระอาทิตย์พระจันทร์แล้ว จับได้หรือเปล่า กระทบสัมผัสถูกต้อง ได้ไหม ในเมื่อก็ปรากฏให้เห็น แต่แม้อยู่ใกล้กว่าพระอินทร์ ก็ยังจับไม่ได้ จับไม่ถึง เพราะฉะนั้น พระอินทร์ซึ่งมีจริง แต่ว่าอยู่ไกลกว่าพระอาทิตย์พระจันทร์มาก ก็ควรที่จะ ได้ทราบว่า เป็นไปไม่ได้เลยที่จะสัมผัสหรือจับถูกต้องพระอินทร์ได้ เพราะแม้ พระอาทิตย์พระจันทร์ซึ่งมองเห็น ก็ยังสัมผัสกระทบไม่ได้

ในคราวก่อนได้พูดถึงเรื่องของกุศลที่เป็นอุปายณะ การอ่อนน้อมต่อผู้ที่ควร อ่อนน้อม ซึ่งเรื่องของสภาพจิตใจเป็นสิ่งที่ละเอียดมาก ถ้าสติเกิดจะเห็นความวิจิตร ต่าง ๆ นานาของจิตใจมากทีเดียว คิดอย่างนี้คิดหนึ่ง ก็เปลี่ยนเป็นคิดอย่างอื่นได้อย่าง รวดเร็ว แม้แต่ความคิดก็เปลี่ยนแปลงแล้ว วิจิตรมาก มีสภาพธรรมที่แทรกซ้อนเกิดขึ้น

หลายท่านในการสนทนาธรรม แม้แต่ที่ศรีลังกา ในระหว่างผู้ที่ไปสนทนาธรรม ด้วยกัน ก็ยังกล่าวถึงความวิจิตรของจิตใจในขณะที่กล่าวธรรม เพราะว่าเวลาที่สติเกิด บางท่านก็สามารถระลึกได้จริง ๆ ว่า ในขณะที่กล่าวธรรมหรือตอบปัญหาธรรม อกุศล จิตเกิดขึ้นได้ ด้วยความพอใจ หรือด้วยความมานะในตนเอง

บางคนอาจจะคิดว่า คนนี้มีความรู้มากกว่าคนนั้น หรือว่าตัวท่านเองมีความรู้ มากกว่าคนอื่น ถ้าสติไม่เกิด ไม่มีทางที่จะละคลายถ่ายถอนดับกิเลสเหล่านั้นได้เป็น สมุจเฉท แต่ว่าผู้ที่ฟังธรรมมากขึ้น และสติเกิดรู้ลักษณะของสภาพธรรมแต่ละขณะที่

ต่างกัน ก็จะได้เห็นว่า ตัวของท่านเองยังดีไม่พอ ที่เข้าใจว่าดีแล้ว ตามความเป็นจริงแล้ว ไม่พอ เพราะว่าอกุศลจิตยังเกิดได้บ่อย และอกุศลธรรมก็ยังมีปัจจัยที่จะเกิดขึ้นในลักษณะต่าง ๆ

เช่น กาย วาจา เป็นสิ่งที่สำคัญมาก ถ้านั่งเฉย ๆ ไม่พูด ไม่ทำอะไร ย่อมจะไม่ปรากฏลักษณะของอกุศลจิตให้เห็นได้ แต่ขณะใดที่พูด แม้แต่คำพูดที่ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงสภาพของจิตในขณะนั้นว่า เป็นอกุศลบ้างไหม คำพูดที่ยกตน ยกตัวเอง มีไหม อาจจะไม่ได้ตั้งใจ แต่ว่ามีปัจจัยก็เกิดขึ้นเป็นไปอย่างนั้น ถ้าสติเกิดก็ระลึกได้ว่า ขณะนั้นเป็นอกุศลที่ควรจะต้องละคลายดับให้หมดเป็นสมุจเฉท แต่ถ้าสติไม่เกิด อกุศลธรรมนั้นก็ย่อมจะพอกพูน และมีปัจจัยที่จะให้เกิดขึ้นบ่อย ๆ เอง ๆ

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เห็นว่า ขณะใดจิตไม่เป็นกุศลก็ย่อมจะเป็นอกุศลแต่ละประเภทซึ่งละเอียดมาก แม้บางครั้งไม่เป็นเหตุให้กระทำกายวาจา แต่จิตใจในขณะนั้นก็เป็นอกุศล เมื่อเห็นความละเอียดของอกุศลอย่างนี้ จึงไม่รังรองที่จะบำเพ็ญความดีเท่าที่สามารถจะกระทำได้ ซึ่งแม้ว่าจะกระทำความดีสักเท่าไร ๆ ก็ยังไม่พอยุ่แน่นอน เพราะว่าตราบใดที่ไม่กระทำความดี จิตก็ต้องเป็นอกุศล เพราะฉะนั้น ควรเจริญกุศลทุกประการ ด้วยการอบรมตนเองให้เป็นผู้ที่มีความอดทน คิดถึงคนอื่น แทนที่จะคิดถึงตนเองเสมอ ๆ ถ้าเป็นอย่างนี้ได้ ก็มีโอกาที่กุศลจิตจะเกิดมากกว่าอกุศล

เพราะฉะนั้น การนอบน้อมถ่อมตน เป็นกุศลซึ่งจะทำให้เห็นชัดว่า ถ้าขาดการอ่อนน้อมต่อผู้ที่ควรอ่อนน้อม จะทำให้เป็นผู้ที่ขาดความยำเกรงแม้ในผู้ที่ควรเคารพอ่อนน้อมยำเกรงได้ แม้ในพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์

๖๗๒

ที่หมินกาย ปาฏิกวรรค สังคิตติสูตร ข้อ ๓๑๘ เป็นเรื่องมูลเหตุแห่งการวิวาท ๖ อย่าง มีข้อความว่า

ดูกร ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มักโกรธ มักผูกโกรธไว้ ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุผู้มักโกรธ มักผูกโกรธไว้นั้น ย่อมจะไม่เคารพไม่ยำเกรงแม้ใน พระศาสดาอยู่ ย่อมจะไม่เคารพไม่ยำเกรงแม้ในพระธรรมอยู่ ย่อมจะไม่เคารพไม่ ยำเกรงแม้ในพระสงฆ์อยู่ ย่อมจะไม่เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์แม้ในสิกขา

ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่เคารพไม่ยำเกรงในพระศาสดาอยู่ ไม่เคารพไม่ ยำเกรงในพระธรรมอยู่ ไม่เคารพไม่ยำเกรงในพระสงฆ์อยู่ ไม่กระทำให้บริบูรณ์ใน สิกขา ย่อมจะก่อความวิวาทซึ่งเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์แก่ชนมาก เพื่อมิใช่สุขแก่ชน มาก เพื่อความพินาศแก่ชนมาก เพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ ทั้งหลายขึ้นในสงฆ์

ผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าพวกท่านพิจารณาเห็นมูลเหตุแห่งความวิวาทเห็นปานดังนี้ ทั้งภายในภายนอก พึงพยายามที่จะละมูลเหตุแห่งความวิวาทอันเลวทรามเช่นนั้นเสีย

ผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าพวกท่านพิจารณาไม่เห็นมูลเหตุแห่งความวิวาทเห็นปาน ดังนี้ ทั้งภายในภายนอก พึงปฏิบัติเพื่อไม่ให้มีมูลเหตุแห่งความวิวาทอันเลวทราม เช่นนั้นต่อไป เมื่อพยายามได้เช่นนี้ ย่อมจะละมูลเหตุแห่งความวิวาทอันเลวทราม เช่นนี้เสียได้ เมื่อปฏิบัติได้เช่นนี้ มูลเหตุแห่งความวิวาทอันเลวทรามเช่นนี้ ย่อมจะมี ไม่ได้อีกต่อไป ฯ

สำหรับข้อความตอนอื่น เป็นเรื่องที่ เป็นผู้ลบหลู่ตีเสมอ เป็นผู้ที่มีริษยา มีความตระหนี่ เป็นผู้ที่มีอวด มีมารยา เป็นผู้ที่มีความปรารถนาลามก มีความเห็น ผิด เป็นผู้ที่ยึดมั่นในความเห็นของตน มักถือมั่น คลายได้ยาก

ขณะที่อกุศลจิตเกิด จะเห็นได้ว่า ผู้นั้นไม่เคารพ ไม่ยำเกรงแม้ในพระศาสดา แม้ในพระธรรม แม้ในพระสงฆ์ เพราะความนอบน้อมที่สุด คือ การประพฤติปฏิบัติ ตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง โดยการที่เห็นอกุศลเป็นอกุศลจริง ๆ และขัดเกลา บรรเทาให้น้อยลง เช่น ผู้ที่มักโกรธ หรือมักผูกโกรธ ย่อมเป็นเหตุให้เกิดการวิวาท เพราะว่าไม่ได้ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้นตามความเป็นจริง ถ้าโกรธแล้วไม่ระลึกรู้สภาพธรรมที่ปรากฏ จะเป็นปัจจัยให้ความโกรธ โกรธนาน เกิดดับก็จริง แต่ก็เกิดอีกบ่อย ๆ เป็นความผูกโกรธ ไม่ลืมหาย อาจจะผูกไว้เป็นวัน เป็นเดือน เป็นปี และถ้าผูกไว้มาก ๆ ก็ย่อมจะเป็นปัจจัยให้เกิดการกระทำทางกาย ทางวาจา ซึ่งไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์

หรือผู้ที่ลบลหุติเสมอก็เช่นเดียวกัน บางท่านเป็นผู้ที่มีความรู้้น้อยกว่า แต่ก็เข้าใจว่าเป็นผู้ที่มีความรู้เสมอ หรือเท่ากับผู้ที่มีความรู้มากกว่า ก็เล็ดเล็กน้อย เพียงแค่นี้แต่ลองคิดดูว่า จะเป็นปัจจัยทำให้กายและวาจาเป็นไปในทางที่ผิดได้ไหม เป็นผู้รู้้น้อย แต่เข้าใจว่าเป็นผู้ที่รู้เสมอ หรือเท่ากับผู้ที่รู้มาก จะเป็นปัจจัยให้เกิด กายวาจาซึ่งเป็นไปในทางอกุศลได้ไหม

นี่เป็นความละเอียดและความรวดเร็วของจิต ซึ่งถ้าสติไม่เกิดก็จะเป็นไปโดยอัตโนมัติ การกระทำและคำพูดสามารถจะเกิดได้แม้ในความเข้าใจผิด โดยการเป็นผู้ที่ลบลหุติ และตีเสมอกับผู้อื่น หรือผู้ที่มักริษยา มีความตระหนี่ ก็จะเป็นเหตุให้กายวาจา ประพฤติเป็นไปในอกุศลกรรม เป็นผู้ที่ไม่อดทน มีมารยา เป็นผู้ที่มีความปรารถนาลามก มีความเห็นผิด เป็นผู้ยึดมั่นในความเห็นของตน มักถือมั่น คลายได้ยาก

นี่เป็นบริวารอกุศลทั้งหลาย ซึ่งปรากฏเป็นปกติในชีวิตประจำวัน แต่ความ เห็นถูก ความอ่อนน้อมในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์จะทำให้บุคคลนั้นละคลาย อกุศลธรรมได้ แต่ต้องเป็นปัญญาที่เข้าใจในพระธรรมจริง ๆ มิฉะนั้นแล้วถึงแม้ว่าจะได้ ติดตามพระผู้มีพระภาคเวลาที่พระองค์เสด็จไปในที่ต่าง ๆ ก็ยังเป็นผู้ที่มีความเห็นผิด มีความเข้าใจผิด เพราะว่าไม่เข้าใจในพระธรรมได้

มีพระสูตรหนึ่งที่ยาว แต่คิดว่าคงจะเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้ฟัง ก่อนที่จะถึงกุศลขั้นต่อไป คือ เวยยาวัจจะ ในข้อของศีล ข้อความใน **ทีฆนิกาย ปาฏิภวรรค ปาฏิภสูตร** ท่านผู้ฟังจะเห็นพระภิกษุรูปหนึ่งซึ่งติดตามพระผู้มีพระภาคเวลาที่พระองค์เสด็จไปในที่ต่าง ๆ แต่เพราะความไม่เข้าใจในพระธรรม จึงทำให้เป็นผู้ที่ไม่เคารพในพระพุทธ ในพระธรรม ในพระสงฆ์

ข้อความใน **ปาฏิภสูตร** มีว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่อนุปิยนิมของชาวมัลละ ในแคว้นมัลละ ครั้นนั้นแลเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังอนุปิยนิม ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงพระดำริว่า ยังเข้านักที่จะเข้าไปบิณฑบาตยังอนุปิยนิม ถ้ากระไรเราพึงไปหาปริพาชกชื่อภคควโคตร ที่อารามของเขา ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปหาปริพาชกชื่อภคควโคตร ที่อารามของเขาแล้ว ฯ

แม้ว่าเป็นปริพาชก ยังไม่ใช่พระภิกษุ แต่เมื่อได้ฟังพระผู้มีพระภาคตรัสเล่าเรื่องของพระภิกษุที่ไม่เคารพในพระองค์ ภคควโคตรปริพาชกก็ยังมีความเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาค ยังมีปัจจัยที่จะเห็นว่า สิ่งใดถูก สิ่งใดควร ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคจึงทรงพระดำริที่จะเสด็จไปหาปริพาชกชื่อภคควโคตรที่อารามของเขา

ปริพาชกชื่อภคควโคตร ได้กราบทูลเชิญพระผู้มีพระภาคว่า

ขอเชิญพระผู้มีพระภาคเสด็จมาเถิด พระเจ้าข้า พระองค์เสด็จมาดีแล้ว นาน ๆ พระองค์จึงจะมีโอกาสเสด็จมาที่นี่ ขอเชิญประทับนั่ง นี้อาสนะที่จัดไว้

พระผู้มีพระภาคได้ประทับนั่งบนอาสนะที่จัดไว้แล้ว ฝ่ายปริพาชกชื่อภคควโคตร ถือเอาอาสนะตำแหน่งหนึ่ง นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ท่านผู้ฟังจะเห็นถ้อยคำที่ปริพาชกภคควโคตรกราบทูลเชื้อเชิญพระผู้มีพระภาคเป็นถ้อยคำที่แสดงอหยาศัยไมตรีด้วยความเคารพ แม้ว่าจะไม่ได้นับถือในพระพุทธในพระธรรม ในพระสงฆ์ แต่ก็ได้กราบทูลเชิญพระผู้มีพระภาคให้เสด็จมา และได้

กล่าวว่า พระองค์เสด็จมาดีแล้ว นาน ๆ พระองค์จึงจะมีโอกาสเสด็จมาที่นี่ ขอเชิญ
ประทับนั่ง นี่อาสนะที่จัดไว้

เป็นการดีใหม่ที่จะให้ผู้อื่นเห็นว่า ท่านผู้ฟังเต็มใจที่จะต้อนรับเชื่อเชิญว่า ผู้นั้น
ไม่ค่อยจะได้มีโอกาสมาหา เพราะฉะนั้น เป็นการดีจริง ๆ ที่พระผู้มีพระภาคเสด็จมา
นาน ๆ พระองค์จึงมีโอกาสดำเนินมาที่นี่

ข้อความต่อไป

ครั้นแล้ว จึงได้กราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วันก่อน ๆ พระโอรสเจ้าลิจฉวีชื่อสุนักขัตตะ ได้เข้ามาหา
ข้าพระองค์ถึงที่อยู่ แล้วบอกว่า ดูกร ภัคคะ บัดนี้ข้าพเจ้าบอกคืบพระผู้มีพระภาค
แล้ว ข้าพเจ้าไม่อยู่อุทิศต่อพระผู้มีพระภาค ดังนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คำนั้นเป็น
ดังที่เขากล่าวหรือ ฯ

ในสมัยที่โอรสเจ้าลิจฉวีชื่อสุนักขัตตะ ยังไม่ได้บวชเป็นพระภิกษุ ท่านเป็น
สหayaกับภัคคะโคตรปริพาชก เพราะฉะนั้น เมื่อมีความรู้สึกในใจอย่างไรก็ได้มา
สนทนากับภัคคะโคตรปริพาชก และได้เล่าให้ปริพาชกฟังว่า เขาจะบอกคืบพระผู้มี-
พระภาค จะไม่อยู่อุทิศต่อพระองค์อีกต่อไป แม้ว่าจะเป็นพระภิกษุซึ่งติดตามพระผู้-
มีพระภาคเวลาที่พระองค์เสด็จไปในที่ต่าง ๆ จึงทำให้ภัคคะโคตรปริพาชกมีความสงสัย
มาก และได้กราบทูลถามว่า เป็นจริงอย่างนั้นหรือ

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ก็เป็นดังที่โอรสเจ้าลิจฉวีชื่อสุนักขัตตะกล่าวนั้นแล ภัคคะ ในวันก่อน ๆ เขา
ได้เข้ามาหาเราถึงที่อยู่ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้ทูลว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอบอกคืบพระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์จักไม่อยู่อุทิศต่อ
พระผู้มีพระภาค เมื่อเขากล่าวอย่างนี้แล้ว เราจึงได้กล่าวว่า ดูกร สุนักขัตตะ เราได้

กล่าวกะเธออย่างนี้ว่า มาเกิด สุนัขขี้ตະ เธอจงอยู่อุทิศต่อเรา ดังนี้บ้างหรือ ฯ ซึ่งสุนัขขี้ตະก็กราบทูลว่า หามิได้ พระเจ้าข้า

หรือว่าเธอได้กล่าวกะเราอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จักอยู่อุทิศต่อพระผู้มีพระภาค ฯ ซึ่งสุนัขขี้ตະก็กราบทูลว่า หามิได้ พระเจ้าข้า

ดูกร สุนัขขี้ตະ เพราะเหตุที่เราไม่ได้กล่าวกะเธอว่า มาเกิด สุนัขขี้ตະเธอจงอยู่อุทิศต่อเรา ดังนี้ อนึ่ง เธอก็ไม่ได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จักอยู่อุทิศต่อพระผู้มีพระภาค ดังนี้ ดูกร โมฆบุรุษ เมื่อเป็นเช่นนั้น เธอเมื่อบอกคั้น จะชื่อว่าบอกคั้นใคร เธอจะเห็นว่า ข้อนี้เป็นความผิดของเธอเท่านั้น ฯ

การที่จะชี้แจงให้บุคคลใดเห็นว่า เป็นความผิดของตนเอง ก็จะต้องกระทำตั้งแต่ต้นทีเดียว เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสถามสุนัขขี้ตະว่า พระองค์ได้ตรัสให้สุนัขขี้ตະมาอยู่อุทิศต่อพระองค์บ้างหรือ คือถามว่า พระองค์เคยเชิญ เคยชวนให้เข้ามาบวชบ้างหรือเปล่า ซึ่งสุนัขขี้ตະก็ทูลว่า หามิได้ พระองค์มิได้ทำอย่างนั้น และพระผู้มีพระภาคก็ตรัสย้อนถามอีกว่า หรือว่าสุนัขขี้ตະได้มากล่าวกะพระองค์ว่า จะอยู่อุทิศต่อพระองค์ ซึ่งสุนัขขี้ตະก็ได้กราบทูลว่า หามิได้

แสดงว่า สุนัขขี้ตະก็ไม่ได้มากราบทูลพระองค์ และพระองค์ก็ไม่ได้เชิญหรือว่าไม่ได้ชักชวนมา ดังนั้น การที่สุนัขขี้ตະเมื่อบอกคั้น จะชื่อว่าบอกคั้นใคร เพราะฉะนั้น การกระทำและคำพูดของสุนัขขี้ตະทั้งหมดเป็นความผิดของสุนัขขี้ตະเท่านั้น

นี้แสดงให้เห็นถึงความละเอียดของจิตที่จะรู้ได้ว่า ใครผิด ใครถูก จากคำพูด

ข้อความต่อไป

สุนัขขี้ตະลิจฉวัตรกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงกระทำอิทธิปาฏิหาริย์ที่เป็นธรรมยิ่งยวดของมนุษย์แก่ข้าพระองค์เลย ฯ

ดูกร สุนัขขัตตะ เราได้กล่าวกะเธออย่างนี้ว่า มาเกิดสุนัขขัตตะ เธอจงอยู่
อุทิศต่อเรา เราจะกระทำอิทธิปาฏิหาริย์ที่เป็นธรรมยิ่งยวดของมนุษย์แก่เธอ ดังนี้บ้าง
หรือ ฯ ซึ่งสุนัขขัตตะก็กราบทูลว่า หามิได้ พระเจ้าข้า ฯ

หรือว่าเธอได้กล่าวกะเราอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จักอยู่
อุทิศต่อพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคจักทรงกระทำอิทธิปาฏิหาริย์ที่เป็นธรรม
ยิ่งยวดของมนุษย์แก่ข้าพระองค์ ฯ ซึ่งสุนัขขัตตะก็กราบทูลว่า หามิได้ พระเจ้าข้า ฯ

ดูกร สุนัขขัตตะ เพราะเหตุที่เรามีได้กล่าวกะเธอว่า มาเกิด สุนัขขัตตะ เธอ
จงอยู่อุทิศต่อเรา เราจักกระทำอิทธิปาฏิหาริย์ที่เป็นธรรมยิ่งยวดของมนุษย์แก่เธอ
ดังนี้ อนึ่ง เธอก็มิได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จักอยู่อุทิศต่อ
พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคจักทรงกระทำอิทธิปาฏิหาริย์ที่เป็นธรรมยิ่งยวดของ
มนุษย์แก่ข้าพระองค์ ดังนี้ ดูกร โมฆบุรุษ เมื่อเป็นเช่นนั้น เธอเมื่อบอกคั้น จะชื่อว่า
บอกคั้นใคร ดูกร สุนัขขัตตะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คือ เมื่อเราได้
กระทำอิทธิปาฏิหาริย์ที่เป็นธรรมยิ่งยวดของมนุษย์ หรือมิได้กระทำก็ดี ธรรมที่เราได้
แสดงไว้ ย่อมนำผู้ประพจน์ให้สิ้นทุกข์โดยชอบ [หรือหาไม่] ฯ

ซึ่งสุนัขขัตตะก็กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อพระองค์ได้ทรงกระทำ
อิทธิปาฏิหาริย์ที่เป็นธรรมยิ่งยวดของมนุษย์ หรือมิได้ทรงกระทำก็ดี ธรรมที่พระองค์ได้
ทรงแสดงไว้ ย่อมนำผู้ประพจน์ให้สิ้นทุกข์โดยชอบ พระเจ้าข้า ฯ

ดูกร สุนัขขัตตะ เพราะเหตุที่เมื่อเราได้กระทำอิทธิปาฏิหาริย์ที่เป็นธรรมยิ่งยวด
ของมนุษย์ หรือมิได้กระทำก็ดี ธรรมที่เราได้แสดงไว้ ย่อมนำผู้ประพจน์ให้สิ้นทุกข์
โดยชอบ เช่นนี้ เธอจะปรารภนาการกระทำอิทธิปาฏิหาริย์ที่เป็นธรรมยิ่งยวดของ
มนุษย์ไปทำไม ดูกร โมฆบุรุษ เธอจงเห็นว่า ข้อนี้เป็นความผิดของเธอเท่านั้น ฯ

พระผู้มีพระภาคทรงเน้นด้วยพระองค์เองแม้ในครั้งโน้นกับสุนัขขัตตะว่า ธรรมที่
พระองค์ได้ทรงแสดงไว้ ย่อมนำผู้ประพจน์ให้สิ้นทุกข์โดยชอบได้ หาใช่การกระทำ
อิทธิปาฏิหาริย์ไม่ แต่คนที่มีความเห็นผิดกลับเห็นผิดว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคไม่ทรง
กระทำอิทธิปาฏิหาริย์ เพราะฉะนั้น เขาก็จะไม่อยู่อุทิศต่อพระผู้มีพระภาค ซึ่งสุนัข
ขัตตะ เมื่อพระผู้มีพระภาคได้ตรัสอย่างนั้นแล้ว ก็ได้กราบทูลยอมรับว่า เป็นเช่นนั้น

คือ เมื่อพระผู้มีพระภาคได้ทรงกระทำอิทธิปาฏิหาริย์ที่เป็นธรรมยิ่งยวดของมนุษย์ หรือมิได้ทรงกระทำก็ดี ธรรมที่พระองค์ได้ทรงแสดงไว้อย่อมนำผู้ประพาศให้สิ้นทุกข์โดยชอบได้

ท่านผู้ฟังคิดอย่างนี้หรือไม่ ถึงแม้ว่าพระผู้มีพระภาคจะทรงกระทำอิทธิปาฏิหาริย์หรือไม่ทรงกระทำ แต่พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้อย่อมนำผู้ประพาศให้สิ้นทุกข์โดยชอบได้

การกระทำอิทธิปาฏิหาริย์สำคัญไหม เพราะว่าพระองค์จะทรงกระทำหรือไม่ได้ทรงกระทำก็ตาม แต่ธรรมที่พระองค์ได้ทรงแสดงไว้อย่อมนำผู้ประพาศให้สิ้นทุกข์โดยชอบ

ถ. เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ในครั้งพุทธกาลมีความสำคัญ ครั้งนี้ก็มีความสำคัญยิ่งกว่าครั้งโน้นอีก เพราะว่าการที่จะปลุกศรัทธาของคนทั่ว ๆ ไป ถ้ามีอิทธิปาฏิหาริย์แล้ว คนมักจะตื่นไปหา แต่ถ้าไม่มีอิทธิปาฏิหาริย์ก็ไม่ไปหา เมื่อมีอิทธิปาฏิหาริย์แล้ว คนก็เคารพนับถือ ยำเกรง พุดผัดก็เชื่อผัด พุดถูกก็เชื่อถูก คือ พุดอย่างไรเป็นอย่างนั้นหมด ขึ้นกเป็นนก ชักกาเป็นกา เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะแสดงธรรมให้พ้นทุกข์ ถ้ามีอิทธิปาฏิหาริย์จะสะดวกสบายยิ่งขึ้น ถ้าไม่มีอิทธิปาฏิหาริย์ก็ลำบากหนอย อิทธิปาฏิหาริย์สำคัญอย่างนี้เอง

สุ. ต้องไม่ลืม คำพุดจะค้านกันไม่ได้ ถ้าเห็นจริงว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคได้กระทำอิทธิปาฏิหาริย์ที่เป็นธรรมยิ่งยวดของมนุษย์ หรือมิได้กระทำก็ดี ธรรมที่พระองค์ได้ทรงแสดงไว้ ย่อมนำผู้ประพาศให้สิ้นทุกข์โดยชอบหรือหาไม่

เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาจริง ๆ ว่าอะไรสำคัญแน่ ถ้าพระธรรมที่ทรงแสดงไว้มีประโยชน์มากทำให้ผู้ที่ได้ฟังพิจารณาและใคร่ครวญในเหตุผลจนสามารถประพาศปฏิบัติตามได้ ย่อมเป็นยอดของอิทธิปาฏิหาริย์ เพราะว่าสามารถจะทำให้ผู้อื่นเข้าใจธรรมที่ยากยิ่งได้

ถ. (ได้ยินไม่ชัด)

ส. อธิปภาวนาจารย์ช่วยได้จริงหรือ อธิปภาวนาจารย์ช่วยให้เกิดอะไรขึ้น
เลื่อมใสในอะไร ถ้าหาจริง ๆ จะเจอใหม่ว่า ทำให้เลื่อมใสในอะไร ขอให้ท่านผู้ฟัง
พิจารณาข้อความที่พระผู้มีพระภาคตรัสกับสุภัทตตะ ซึ่งเมื่อสุภัทตตะกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อพระองค์ได้ทรงกระทำอธิปภาวนาจารย์ที่เป็นธรรม
ยิ่งยวดของมนุษย์ หรือมิได้ทรงกระทำก็ดี ธรรมที่พระองค์ได้ทรงแสดงไว้ ย่อมนำ
ผู้ประพฤติกุศลให้สิ้นทุกข์โดยชอบ พระเจ้าข้า

และพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สุภัทตตะ เพราะเหตุที่เมื่อเราได้กระทำอธิปภาวนาจารย์ที่เป็นธรรมยิ่งยวด
ของมนุษย์ หรือมิได้กระทำก็ดี ธรรมที่เราได้แสดงไว้ ย่อมนำผู้ประพฤติกุศลให้สิ้นทุกข์
โดยชอบ เช่นนี้ เธอจะปรารภการกระทำอธิปภาวนาจารย์ที่เป็นธรรมยิ่งยวดของ
มนุษย์ไปทำไม ดูกร โมฆบุรุษ เธอจงเห็นว่า ข้อนี้เป็นความผิดของเธอเท่านั้น ฯ

ถ. สมมติว่า พระผู้มีพระภาคแสดงอธิปภาวนาจารย์ให้เขาเลื่อมใส ให้เขา
เห็นแล้ว พระผู้มีพระภาคพูดอะไรเขาอาจจะเชื่อ เพราะว่าเป็นผู้มีกิเลส ไม่ใช่ไม่มี
กิเลส ปัจจุบันนี้ผมก็คิดว่าเป็นอย่างนี้เหมือนกัน ผู้ที่ไปวัด ไปเฝ้าของขลัง ไม่ได้ไปฟัง
ธรรม ไปเฝ้าพระเครื่องที่ป็นยังไม่เข้า ฟันไม่เข้า ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่เรียกว่าไม่ดีทั้งนั้น
ผู้ที่จะมาฟังพระสัทธรรมที่ถูกต้องจริง ๆ น้อยมากเหลือเกิน วัดก็มากมาย แต่ผู้ที่จะ
เข้าไม่มี

ส. นี่เป็นความคาดคะเนของท่านผู้ฟังเองว่า ถ้าสุภัทตตะได้มีโอกาสเห็น
พระผู้มีพระภาคทรงกระทำอธิปภาวนาจารย์แล้ว เขาก็คงจะอยู่อุทิศต่อพระผู้มีพระภาค
ต่อไป

ถ. ถ้าเขาเกิดความเลื่อมใสในตัวบุคคลแล้ว เช่น พุทธธรรมให้ปฏิบัติ เขาก็
จะเชื่อฟัง เหมือนสมัยนี้ที่มีสำนัก ถึงแม้อาจารย์จะให้ธรรมที่ผิด เขาก็เลื่อมใสในตัว
บุคคลเช่นนั้น

ส. ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงกระทำอธิปภาวนาจารย์แล้ว สุภัทตตะก็จะบวช
อุทิศต่อพระผู้มีพระภาคอยู่ต่อไป และมีความเลื่อมใสในพระองค์ คิดว่าอย่างนั้น
ใช่ไหม

ถ. คิดว่าอย่างนั้น และเมื่อพระผู้มีพระภาคบอกธรรมให้เขาฟัง เขาก็จะปฏิบัติตาม เพราะเขาเลื่อมใสแล้ว

สุ. แต่พระสูตรนี้จะเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่า ในตอนหลังแม้พระผู้มีพระภาคจะได้ทรงกระทำอิทธิปาฏิหาริย์อย่างไร สุนัขขี้ตະก็หาได้เลื่อมใสไม่

แสดงให้เห็นถึงการสะสม และความวิจิตรแห่งจิตใจ ท่านอาจจะคาดคะเนเองว่า ถ้าเขาได้เห็นพระผู้มีพระภาคทรงกระทำอิทธิปาฏิหาริย์ ซึ่งเป็นธรรมอันยิ่งยวดของมนุษย์แล้วก็คงจะเลื่อมใส แต่คนที่สะสมความเห็นผิด ก็ให้เห็นผิดคลาดเคลื่อนไปอย่างไม่น่าที่จะเป็นไปได้เลย แม้ว่าจะเป็นพระภิกษุซึ่งติดตามพระผู้มีพระภาคไปเบื้องหลัง

ถ. อย่างปัจจุบันนี้ วัดในเมืองไทยมีตั้งมากมาย ผมเห็นแล้วน่าหนักใจที่สุด ผู้ที่ฟังผู้ที่ศึกษาก็มีน้อยเหลือเกิน

สุ. เพราะฉะนั้น ยิ่งเป็นความสำคัญที่จะต้องระวังความเห็นไม่ให้คล้อยไปในทางที่ผิด ถ้าสะสมปัจจัยที่จะให้เกิดความเห็นผิดคลาดเคลื่อนแล้ว ถึงแม้ว่าเป็นพระธรรมที่แจ่มแจ้งชัดเจน ก็ไม่ได้เข้าใจถูกต้องตามควรแก่เหตุผล เพราะว่าสะสมความเห็นผิดที่จะเห็นผิดคลาดเคลื่อน และแม้จะคิดว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงกระทำอิทธิปาฏิหาริย์แล้ว สุนัขขี้ตະก็ควรจะเกิดความเลื่อมใส แต่ก็ไม่เป็นอย่างนั้นตามการสะสม ซึ่งเป็นความวิจิตรของแต่ละคน

ณ บัดนี้ สุนัขขี้ตະอยู่ที่ไหน ซึ่งถ้ายังไม่ได้เป็นพระอริยเจ้า ก็ยังจะต้องมีการเกิด แต่จะเกิดที่ใด ภพใด อย่างไรไม่ทราบ แต่ต้องเป็นผู้ที่สะสมมาที่จะมีความเห็นผิด เพราะถึงแม้ว่าในครั้งที่ได้ติดตามพระผู้มีพระภาคไปเบื้องหลังยังเห็นผิด จนกระทั่งกาลเวลาล่วงมาจนถึงสมัยนี้ ก็ย่อมจะเป็นผู้ที่มีความเห็นผิดได้มาก

๖๗๓

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสเช่นนั้นแล้ว สุนัขขัตตะได้กราบพูลแย่งต่อไปอีก ซึ่งมีแต่ความคิดเห็นที่ต่างกับความคิดเห็นที่ควรจะเป็น หรือเป็นความเห็นที่ถูกต้อง

สุนัขขัตตะกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงบัญญัติสิ่งที่โลกสมมติว่าเลิศแก่ข้าพระองค์เลย ฯ

ไม่พูดถึงเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ เพราะยอมรับแล้วว่า พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงย่อมให้ผู้ประพจน์ให้สิ้นทุกข์โดยชอบ เพราะฉะนั้น สุนัขขัตตะได้กราบพูลต่อไปว่า พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงบัญญัติสิ่งที่โลกสมมติว่าเลิศแก่ข้าพระองค์เลย

สิ่งที่โลกสมมติว่าเลิศ หมายความว่าเรื่องของโลกว่าเป็นมาอย่างไร เป็นที่สุดของความเห็น คือ เป็นการบัญญัติเรื่องโลกที่เข้าใจว่าเป็นความเห็นที่ถูกต้องที่สุด

เรื่องโลกนี้เป็นเรื่องที่ทุกคนข้องใจ สงสัย ลังเล และมักจะคิดแต่เรื่องโลกอยู่เสมอว่า โลกนี้เป็นมาอย่างไร เกิดขึ้นมาได้อย่างไร และที่สุดของโลกเป็นอย่างไร

โดยนัยเดียวกัน พระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสถามสุนัขขัตตะว่า สุนัขขัตตะเคยมากราบพูลพระองค์ใหม่ว่า จะบวชจะอยู่อุทิศพระองค์เมื่อพระองค์ทรงบัญญัติสิ่งที่โลกสมมติว่าเลิศแก่ตน หรือว่าพระองค์เคยชวนสุนัขขัตตะให้มาอยู่อุทิศพระองค์ และพระองค์ก็จะบัญญัติสิ่งที่โลกสมมติว่าเลิศแก่สุนัขขัตตะหรือไม่

ซึ่งสุนัขขัตตะก็กราบทูลว่า หาเป็นอย่างนั้นไม่

เพราะฉะนั้น ก็เป็นความผิดของสุนัขขัตตะเท่านั้น เพราะว่าพระผู้มีพระภาคไม่ได้ทรงสัญญา ไม่ได้ทรงชวน หรือสุนัขขัตตะเองก็ไม่ได้มากราบพูลว่า จะบวชจะอยู่อุทิศต่อพระองค์

ถ. ผมเคยคิดอยู่ในใจเหมือนกันว่า จะทำอย่างไรให้คนเลื่อมใสศรัทธาเกิดปัญญาความเข้าใจในคำสอนของพระผู้มีพระภาค ก็คิดว่า ต้องมีเหยื่อล่อ คือ

อิทธิปาฏิหาริย์ อย่างเช่นโรงละครหรือโรงลิเก ก็มีเสียงกลองดังเชียวชวน คนก็ไปมุงดูว่า จะเล่นเรื่องอะไรกัน ซึ่งถ้าคนนั้นเขามีศีลธรรมจริง ๆ มีความรู้จริง ๆ เขาก็ให้ความรู้ที่ถูกต้องไป ก็อาจจะช่วยเพิ่มจำนวนคนให้มีปัญญาที่ถูกต้องมากขึ้น ผมคิดอย่างนี้

ส. ก็ยังดีที่สุนัขขี้ต๊ะไม่ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่าอย่างนี้ ที่ว่าจะต้องมีเหยื่อล่อทางโน้นทางนี้ เพียงแต่ได้กราบทูลแย้งว่า พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงบัญญัติสิ่งที่โลกสมมติว่าเลิศแก่ตน

ซึ่งพระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกร โมฆบุรุษ เมื่อเป็นเช่นนั้น เธอเมื่อบอกคั้น จะชื่อว่าบอกคั้นใคร

ดูกร สุนัขขี้ต๊ะ เธอจะเข้าใจความข้อนั้นเป็นไหน คือ เมื่อเราได้บัญญัติสิ่งที่โลกสมมติว่าเลิศ หรือมิได้บัญญัติก็ดี ธรรมที่เราได้แสดงไว้ ย่อมนำผู้ประพฤตินำให้สิ้นทุกข์โดยชอบหรือหาไม่ ฯ

คือ พระผู้มีพระภาคทรงเน้นให้เห็นความสำคัญของพระธรรมที่แจ่มแจ้งที่สุด ที่เป็นสาระที่สุด ที่จะทำให้หมดความข้องใจสงสัยในเรื่องทั้งปวงได้ แทนที่จะแสดงเพียงการบัญญัติเรื่องโลกตามความคิดเห็นต่าง ๆ ซึ่งบางคนก็ถือว่าความเห็นอย่างนี้ถูกต้องที่สุด บางคนก็ถือว่าความเห็นอย่างอื่นถูกต้องที่สุด และเมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามอย่างนี้ สุนัขขี้ต๊ะก็มีปัญญาเพียงที่จะพิจารณาว่าควรจะตอบอย่างไรเท่านั้น แต่ไม่ได้เข้าใจธรรมโดยแจ่มแจ้งจริง ๆ เพราะฉะนั้น จึงยังมีปัจจัยที่จะทำให้มีความคิดเห็นที่ผิดพลาดต่อไป แต่ก็มีปัญญาพอที่จะพิจารณาว่า คำตอบควรจะเป็นอย่างไร เพราะสุนัขขี้ต๊ะกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อพระองค์ได้บัญญัติสิ่งที่โลกสมมติว่าเลิศ หรือมิได้บัญญัติก็ดี ธรรมที่พระองค์ได้แสดงไว้ ย่อมนำผู้ประพฤตินำให้สิ้นทุกข์โดยชอบ ฯ

ได้เพียงแค่นี้เหตุผลว่า ธรรมที่ทรงแสดงไว้ ย่อมนำผู้ประพฤตินำให้สิ้นทุกข์โดยชอบ แต่เมื่อตนเองยังไม่เข้าถึงธรรม ยังไม่สิ้นทุกข์ ก็เป็นแต่เพียงคำพูดที่แสดงถึงเหตุผล แต่ว่าไม่ได้แสดงถึงการได้รับรสพระธรรมจริง ๆ

ถ. (ฟังไม่ชัด)

สุ. แน่นนอน เพราะฉะนั้น สุนัขขัตตะจะอยู่แถวไหนก็ไม่ทราบ แต่ก็ยังวนเวียนอยู่ในสังสารวัฏฏ์

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สุนัขขัตตะ เพราะเหตุที่เมื่อเราได้บัญญัติสิ่งที่โลกสมมติว่าเลิศ หรือมิได้ บัญญัติก็ดี ธรรมที่เราได้แสดงไว้ ย่อมนำผู้ประพฤติให้สิ้นทุกข์โดยชอบเช่นนี้ เธอจะปรารถนาการบัญญัติสิ่งที่โลกสมมติว่าเลิศไปทำไม ดูกร โมฆบุรุษ เธอจงเห็นว่า ข้อนี้เป็นความผิดของเธอเท่านั้น

สุนัขขัตตะ เธอได้สรรเสริญเราที่วัชชีคามโดยปริยายมิใช่น้อยว่า แม้เพราะเหตุนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกพระธรรม ดังนี้

เธอได้สรรเสริญพระธรรมที่วัชชีคามโดยปริยายมิใช่น้อยว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว อันผู้บรรลุพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้าไปในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ดังนี้

และเธอได้สรรเสริญพระสงฆ์ที่วัชชีคามโดยปริยายมิใช่น้อยว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติชอบ คือ คู่บุรุษ ๔ บุรุษบุคคล ๘ นั่นคือ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ควรรับของบูชา เป็นผู้ควรรับของต้อนรับ เป็นผู้ควรรับของทำบุญ เป็นผู้ควรทำอัญชลี เป็นบุญเขตของชาวโลก ไม่มีเขตอื่นยิ่งกว่า ดังนี้

สุนัขขัตตะ เราขอบอกเธอ เราขอเตือนเธอว่า จักมีผู้กล่าวติเตียนเธอว่า โอโรส เจ้าลิจจวีชื่อสุนัขขัตตะ ไม่สามารถประพฤติพรหมจรรย์ในพระสมณโคดม บอกคินลิกาเวียนมาเพื่อความเป็นคนเลว ดังนี้

ดูกร ภัคคะ โอโรสเจ้าลิจจวีชื่อสุนัขขัตตะ ถึงแม้ถูกเรากล่าวอยู่อย่างนี้ ก็ได้หนีไปจากธรรมวินัยนี้ เหมือนสัตว์อบาย เหมือนสัตว์นรก ฉะนั้น ฯ

เป็นไปได้ไหม ผู้ที่สรรเสริญพระรัตนตรัยอย่างมาก แต่เมื่อไม่ได้เข้าถึงพระธรรม ไม่ได้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรม ไม่ได้ประจักษ์แจ่มแจ้งในพระธรรม จึงเห็นผิด เข้าใจผิด พุดผิด กระทำผิดอย่างสุนัขขี้ต๊ะ เป็นต้น

ถ. ถ้าได้ยินใครพุด ธรรมดาก็ต้องรู้แล้วว่า คนนั้นคนนี้เขาพุด และพุดเรื่องอะไร คือ หลังจากได้ยินแล้วก็รู้เรื่อง ทีนี้ถ้าจะละสักกายทิฐิ ก็ต้องรู้ว่า การได้ยินนั้น เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง การรู้เรื่องก็เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง การรู้แบบนี้โดยไม่ตรึก ก็เป็นความชำนาญของปุถุชนทั่วไป แต่เมื่อรู้แล้วจะทำอะไร ก็มักจะตรึก ขณะที่ตรึก ขณะนั้นก็ไม่ได้มีการสังเกต เมื่อไม่ได้มีการสังเกต ขณะนั้นเป็นสักกายทิฐิหรือไม่

ส. เวลาที่เกิดการยึดถือว่าเป็นเราเกิดขึ้น เป็นสิ่งที่น่าสนใจ เพราะว่า โลกมูลจิตมี ๘ ดวง ๘ ประเภท ประกอบด้วยความเห็นผิด เป็นทวิปิณฑะ ๔ ดวง ไม่ประกอบด้วยความเห็นผิด เป็นทวิปิณฑะ ๔ ดวง

เพราะฉะนั้น ควรที่จะได้ทราบขณะของโลภมูลจิตแต่ละประเภทที่เกิดขึ้นว่า ขณะไหนเป็นอย่างไร จะเป็นโลภมูลจิตที่เป็นทวิปิณฑะตลอดไปได้ไหม หรือว่าจะเป็นแต่เพียงทวิปิณฑะ ไม่ประกอบด้วยความเห็นผิด

ปุถุชนมีโลภมูลจิตทั้ง ๘ ดวง หรือทั้ง ๘ ประเภท ส่วนผู้ที่เป็นพระอรหันต์นั้น มีแต่โลภมูลจิตที่เป็นทวิปิณฑะ ไม่ประกอบด้วยความเห็นผิดใด ๆ เลยทั้งสิ้น เพียง ๔ ดวง หรือ ๔ ประเภท นี่เป็นความต่างกันของผู้ที่เป็นปุถุชนกับผู้ที่เป็นพระอรหันต์

ถ. ทวิปิณฑะ กับอสังขาริกัง ยังไม่เข้าใจ

ส. ทวิปิณฑะ หมายความว่าเกิดพร้อมด้วยความเห็นผิด ถ้าเป็นอสังขาริกัง ก็คือ เกิดเอง ไม่ได้อาศัยการชักจูง เป็นจิตที่แรงกล้ากว่าจิตที่เป็นสังขาริก

ถ. สติปัฏฐานทั้ง ๔ อภิสมาสีเป็นอารมณ์ของสติปัฏฐานได้ ขณะที่โทสมูลจิตเกิดขึ้น และรู้สึกตัวในขณะนั้น คือ รู้สึกตัวที่กำลังโกรธ ขณะที่รู้ที่กำลังโกรธ

ขณะนั้นความโกรธก็ยังตั้งอยู่ ที่กล่าวว่า อกุศลจิตเป็นอารมณ์ของสติปัฏฐาน หมายความว่าอกุศลจิตดับไปแล้ว กุศลจิตเกิดขึ้นทีหลัง หรืออย่างไร

ส. แน่นนอน เหมือนกับการเห็น กับการได้ยิน เป็นสภาพจิตคนละประเภท แต่ดูเหมือนกับว่า กำลังได้ยินในขณะที่กำลังเห็น

ถ. ก็ใช่ และจะแยกได้เมื่อไรว่าเป็นกุศลหรืออกุศล เพราะดูคล้ายกับว่า โทสะก็กำลังปรากฏอยู่

ส. โทสะปรากฏโดยสติไม่เกิดก็ได้ หรือว่าโดยกำลังศึกษา คือ รู้ในสภาพของโทสะว่าเป็นสภาพนามธรรมชนิดหนึ่ง เป็นธาตุชนิดหนึ่ง เป็นลักษณะหนึ่งเท่านั้นที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ขณะที่รู้อย่างนั้น ไม่ใช่โทสมูลจิต เป็นกุศลจิตที่เกิดพร้อมสติที่กำลังรู้ในลักษณะของโทสะ เช่น ในขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ สติเกิด ไม่ใช่หลับตาและพยายามนึกถึงการเห็น หรือศึกษาการเห็นโดยหลับตา ขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ มีการระลึก ศึกษา รู้ว่าที่กำลังเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตาในขณะนี้ เป็นสภาพรู้ชนิดหนึ่ง ที่กำลังเห็นนี้เป็นอาการรู้ เป็นธาตุรู้ เป็นสภาพรู้สิ่งที่ปรากฏ ไม่ใช่สภาพรู้เสียง

เพราะฉะนั้น ขณะที่กำลังได้ยินและเห็น ก็แล้วแต่สติจะเกิดขึ้นระลึกถึงสภาพที่ได้ยิน หรือว่าจะระลึกถึงสภาพที่เห็นก็ได้ สติเกิดพร้อมมหากุศลจิตที่กำลังระลึก ที่กำลังศึกษา ที่กำลังรู้ ไม่ใช่เห็น แต่เป็นการระลึกรู้ในการเห็นที่กำลังเห็นในขณะนี้ กำลังได้ยิน สติเกิด ระลึกรู้ในอาการที่กำลังรู้เสียง หรือระลึกรู้เสียงที่กำลังปรากฏว่า ไม่ใช่อาการรู้เสียง ไม่ใช่สภาพรู้เสียง ต้องกำลังมีลักษณะปรากฏให้รู้

แต่ขณะที่สติเกิดไม่ใช่อกุศล คนละขณะกัน เหมือนกับขณะเห็นเป็นจักขุวิญญาณที่กำลังเห็นสิ่งที่ปรากฏ ไม่ใช่มหากุศลจิต แต่มหากุศลจิตระลึก เกิดขึ้นรู้ในอาการเห็นที่กำลังเห็นในขณะนี้

ถ. เวลาที่โทสะเกิดแล้ว หลังจากนั้นก็มีสติระลึกได้ ขณะที่มีการระลึกได้นั้น ก็รู้สึกวาค่อยยังชั่วขึ้นชนิดหนึ่ง แต่ขณะนั้นสิ่งที่เกิดสลับขึ้นมาไม่ใช่เป็นแต่เพียงการระลึกได้อย่างเดียว ประเดี๋ยวเสียงก็แทรกเข้ามา การเห็นก็แทรกเข้ามา แต่ว่าขณะที่ไม่เจริญสติ ก็เสมือนว่าความโกรธนั้นยังคงอยู่ตั้งนาน ตั้งหลายชั่วโมง หรือครึ่งชั่วโมง

อะไรทำนองนี้ ถึงจะลืมหายไปในเรื่องนี้ แต่ขณะที่เจริญสติแล้ว สภาพธรรมทั้งหลายที่ปรากฏต่อจากความโกรธนั้นก็มีหลายทวารด้วยกัน อาจจะมีเรื่องต่าง ๆ มาแทรก ความเคลื่อนไหว เรื่องตาเห็นรูป เรื่องหูได้ยินเสียง อะไรอย่างนี้ และความโกรธนั้นก็ค่อย ๆ จางไป ประเดี๋ยวก็มาระลึกถึงความโกรธอีก ก็รู้สึกว่าค่อยเบาลง สภาพธรรมอย่างนี้ ระลึกอย่างนี้ เป็นความเข้าใจที่ถูกต้องใหม่

ส. สติเริ่มเกิด เริ่มระลึกที่รู้บ้าง แต่จนกว่าจะทั่ว จนกว่าจะชัด จนกว่าจะเพิ่มขึ้น ก็ต้องศึกษา ต้องระลึกมากมายเหลือเกิน จนเป็นความรู้ชัดจริง ๆ จนกระทั่งสภาพธรรมปรากฏตามความเป็นจริง คือ เกิดขึ้นและดับไปที่ละหนึ่งอย่าง ทีละอย่างเดียว

ถ. สมัยที่ยังไม่ได้เจริญสติ ถ้าโกรธก็ไม่มีความรู้ที่จะมาผ่อนคลาย แต่ก็หายได้เหมือนกันโดยไม่รู้ตัว

ส. ตามเหตุตามปัจจัย

ถ. ขณะที่เจริญสติ ในระหว่างที่ความโกรธยังไม่หาย ก็มีสติรู้ทางตาบ้าง ทางหูบ้าง หรือทางการเคลื่อนไหว หรือมีอารมณ์อื่นมาแทรก อะไรทำนองนี้ ซึ่งความเป็นตัวตนก็ไม่ปรากฏในขณะนั้น

ส. ทั้งหมดเป็นสิ่งที่ปัญญาจะต้องเกิดขึ้นระลึกตามความเป็นจริง ในชีวิตประจำวันแต่ละขณะผ่านไปไม่ได้เลย และจะเห็นได้ว่า สติจะค่อย ๆ เกิดขึ้นระลึกถึงสภาพธรรมนั้นบ้าง สภาพธรรมนี้บ้าง มากบ้าง น้อยบ้าง แต่นี้เป็นสิ่งที่ปัญญาจะต้องรู้ทั่วจริง ๆ จนกว่าสภาพธรรมจะปรากฏตามความเป็นจริง ให้เกิดการละคลายความยึดถือสภาพธรรมนั้น ๆ ว่า เป็นตัวตน

ถ. เมื่อสัตว์ตายไป จะต้องไปพบยมบาล และยมบาลก็ต้องถามว่า เคยทำบุญอะไรมาบ้าง หรือเห็นคนเกิดใหม่ คนแก่ใหม่ คนตายใหม่ ขอถามว่า เมื่อสัตว์เดรัจฉานตายไป ยมบาลจะถามบ้างไหม จะพูดกันรู้เรื่องหรือเปล่า

ส. ชีวิตที่กำลังอยู่ในโลกมนุษย์ ที่กำลังเป็นอยู่ในขณะนี้ ไม่มีอะไรสงสัยใช่ไหม แต่สงสัยในโลกอื่น

ถ. เป็นปัญหาที่คนอื่นถามผม และผมตอบไม่ได้

ส. ใครจะตอบได้ ถึงตอบแล้ว เขาจะเชื่อไหม เพราะเขาก็ไม่เห็น ไม่เหมือนกับชีวิตในโลกนี้ซึ่งไม่สงสัย เพราะกำลังอยู่ในโลกนี้ แต่โลกอื่นทำอย่างไรที่จะให้เขาเชื่อได้จริง ๆ โดยหมดความสงสัย แต่ถ้าเขาเกิดในโลกนั้นเมื่อไร ก็ประจักษ์แจ้งรู้จริงในโลกนั้นว่ามีสภาพอย่างนั้น ๆ เขาก็หมดความสงสัยในโลกนั้น แต่ถ้าทราบโดยยังไม่ได้อยู่ในโลกนั้น ก็ยังต้องมีการคิด มีความข้องใจสงสัยในโลกอื่น ซึ่งไม่มีใครสามารถทำให้ความสงสัยหรือความข้องใจเหล่านั้นหายไปได้ จนกว่าจะประจักษ์โดยที่อยู่ในโลกนั้นจริง ๆ เพราะฉะนั้น ก็รอจนถึงเวลานั้น ก็จะหมดความสงสัย และถึงจะตอบอย่างไรก็ไม่ทำให้เขาหมดความสงสัยได้ เพราะเขาไม่เห็น

ถ. คนเรามีหลายชาติ หลายภาษา เมื่อตายไปแล้ว บางคนจะต้องผ่านยมบาล ยมบาลก็ต้องถาม ขอถามว่า ยมบาลจะใช้ภาษาอะไรกับสัตว์นรกเหล่านั้น

ส. ก็เหมือนกัน รอไว้จนถึงเวลานั้น เพราะถึงจะตอบอย่างไรก็ไม่หายสงสัย

ถ. ผมไม่สงสัย แต่คนอื่นเขาถามผม

ส. คนอื่นหรือทุกคนที่สงสัย ถ้ายังมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ก็แค่เพียงคิดหรือคาดคะเนว่า โลกนั้นจะเป็นอย่างนั้น ๆ แต่จะหมดความสงสัยจริง ๆ ก็เมื่ออยู่ในโลกนั้น

ถ. ทุกคนที่ตายแล้ว จะต้องไปพบยมบาลเสมอไปหรือ

ส. ก็จะหมดสงสัยเวลาที่อยู่ในโลกนั้น ถ้ายังไม่อยู่ในโลกนั้น ใครจะตอบอย่างไรก็ไม่หมดความสงสัย

ถ. ในพระสูตรสูตรหนึ่ง อาจารย์เคยนำมาเล่าเกี่ยวกับสัตว์นรก มียมบาลซักถามถึงเทวทูตทั้ง ๕

ส. ตามที่ทรงแสดงไว้ ตามที่จะเข้าใจได้ แต่ไม่ใช่จะทำให้หมดความสงสัยได้ทุกประการ เพราะว่ายังไม่ได้ประจักษ์ ยังไม่ได้อยู่ในโลกนั้น

๖๗๔

ถ. สเปอรึม ทางวิทยาศาสตร์เขาวามีชีวิต เป็นล้าน ๆ ตัว ทางพุทธศาสนา บอกว่าคนที่จะมาเกิดได้ต้องมีจิตมาปฏิสนธิ ผมอยากจะทราบว่า ตัวสเปอรึมทั้งหมด ต้องมีจิตมาปฏิสนธิทั้งหมดใช่ไหม

สุ. ไม่ใช่ เป็นแต่เพียงรูป ขณะนั้นไม่ได้มีจิตปฏิสนธิเลย เวลาจิตปฏิสนธิ ต้องมีจิต เจตสิก และรูปเกิดขึ้นเพราะกรรม ซึ่งเมื่อปฏิสนธิจิตเกิด ดับไปแล้ว กรรม นั้นก็เป็นปัจจัยให้ภวังคจิตเกิดดับสืบต่อ ส่วนรูปก็เจริญเติบโตขึ้น และก็มีการรู้อารมณ์ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจตามลำดับ แล้วแต่ประเภทของ ปฏิสนธิจิต ต้องแยกสิ่งที่มีชีวิตทางวิทยาศาสตร์กับทางพุทธศาสนา

ถ. อาตมาอยู่เชียงดาว มีปัญหาที่จะต้องเกี่ยวผูกแก่เพื่อนบรรพชิตด้วยกัน ปัญหาที่อาตมาข้องใจอยู่เล็กน้อยก็คือ ที่มีพุทธภาษิตว่า *ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอจง เจริญสมาธิเถิด ผู้ที่มีจิตตั้งมั่นแล้ว ย่อมรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง*

จากพุทธภาษิตนี้ทำให้เกิดความข้องใจว่า ก่อนที่ปัญญาจะเกิดขึ้นนั้น ผู้ที่ ประสงค์จะเจริญปัญญาจำเป็นต้องอบรมสมาธิด้วย ข้อนี้เป็นปัญหาที่เกิดขึ้น จึงต้อง มาขอให้อาจารย์ช่วยวินิจฉัยด้วยว่า สมาธิที่กล่าวถึงนี้ เป็นสมาธิขั้นไหน และมีความ เกี่ยวข้องอย่างไร โดยเฉพาะเรื่องการเจริญสติปัฏฐาน ขออาจารย์ช่วยวินิจฉัยคำว่า สมาธิในที่นี้ด้วย

สุ. เรื่องสมาธิเป็นเรื่องที่ละเอียดมาก ซึ่งสภาพธรรมที่เป็นสมาธิ คือ เจตสิกธรรมประเภทหนึ่ง ได้แก่ เอกัคคตาเจตสิก

ลักษณะของสมาธิในขณะที่มีความสนใจจดจ่อในเรื่องหนึ่งเรื่องใดเรื่องเดียว ย่อมปรากฏชัดกว่าในขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น กำลังลิ้มรส กำลังรู้ สิ่งที่กระทบสัมผัส เพราะแม้ว่าเอกัคคตาเจตสิกเกิดกับจิตทุกดวง แต่จะไม่ปรากฏ ลักษณะความเป็นสมาธิถ้าไม่รู้ที่อยู่ที่ย่อมอยู่เดียวบอปปย ๆ เหนือ ๆ เพราะฉะนั้น เมื่อใดที่

จิตรู้อารมณ์เดียวนาน ๆ ไม่ว่าจะด้วยโลภะ ก็มีลักษณะของสมาธิ หรือแม้จะด้วยโทสะ นึกถึงเรื่องผูกพยาบาทอาฆาตเร่าร้อนสักเท่าไร ในขณะนั้นก็เป็นลักษณะของความตั้งมั่นในอารมณ์หรือในเรื่องนั้น ซึ่งเป็นลักษณะของสมาธิ แต่ว่าเป็นอกุศล

เพราะฉะนั้น ถ้าใช้คำว่าสมาธิเท่านั้น ย่อมหมายถึงสภาพของเอกัคคตาเจตสิกซึ่งปรากฏอาการที่ตั้งมั่นในอารมณ์เดียวเป็นเวลานาน แล้วแต่ว่าจะเป็นอกุศลจิตหรือกุศลจิตก็ได้ แต่ถ้าเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับปัญญา หรือว่าเป็นเรื่องของกุศลแล้ว ย่อมไม่ได้หมายถึงสมาธิที่เป็นมิจฉาสมาธิที่เกิดกับอกุศลจิตที่เป็นโลภมุลจิต หรือโทสมุลจิต

ด้วยเหตุนี้ ถ้าจะใช้คำว่าสมาธิเท่านั้น ก็จะต้องพิจารณาว่า เป็นสมาธิในกุศลชั้นใด ในขณะที่จิตผ่องใส ระลึกได้เป็นไปในทาน เป็นกุศลจิต มีความสงบของจิต แต่ว่าอารมณ์ของทานนั้นก็ได้ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ซึ่งไม่ปรากฏความตั้งมั่นคงในอารมณ์เดียวนาน ๆ เพราะฉะนั้น แม้ว่าจะมีความสงบในขณะที่ให้ทาน มีสภาพของเอกัคคตาเจตสิกเกิดกับจิตแต่ละขณะในขณะนั้น ก็ไม่มีใครกล่าวหรือแสดงว่า ขณะนั้นเป็นสมาธิ

หรือในขณะที่รักษาศีล วิริตฺตจริตต่าง ๆ เป็นต้น ก็ต้องมีความสงบในขณะนั้น คือ สงบจากโลภะ โทสะ โมหะ และก็มีเอกัคคตาเจตสิกเกิดร่วมด้วย แต่ขณะที่วิริตติจากการฆ่า หรือวิริตติจากทุจริตประการอื่น ในขณะนั้นก็ไม่มีใครกล่าวหรือแสดงว่า ขณะนั้นเป็นลักษณะของสมาธิ เพราะว่าอารมณ์ของศีลก็มีทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ด้วยเหตุนี้เวลาที่จิตสงบชั้นที่ไม่ใช่ทานและศีลชั่วคราว เป็นต้นว่า มีการฟังธรรมและเข้าใจ ขณะนั้นไม่ใช่ตัวตน เป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์ที่เกิดต่อจากโงฐัพพนจิต พิจารณาสິงที่ไดยินได้ฟังมนสิการด้วยความแยบคาย เป็นปัจจัยให้ขณะนี้ เป็นมหากุศลที่เกิดพร้อมกับปัญญาขึ้นความเข้าใจ ไม่ใช่ตัวตน สภาพธรรมขณะนี้ เป็นจิตแต่ละขณะ ประกอบด้วยเจตสิกมากมายซึ่งเกิดพร้อมกับจิตนั้น และดับไปแต่ละขณะที่ฟังธรรมและเข้าใจ ซึ่งขณะนั้นไม่ใช่ทาน ไม่ใช่ศีล แต่ว่าสภาพความ

สงบของจิตในขณะนั้นมีการที่จะรู้ได้ไหม ถ้าไม่มีการสังเกต ลำเหนียก ผู้นั้นก็จะไม่ตั้งมั่นในความสงบจนกระทั่งปรากฏสภาพของสมาธิขึ้น

เพราะฉะนั้น ส่วนมากที่ใช้คำว่าสมาธิ จะใช้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกุศลเท่านั้น ไม่เกี่ยวกับอกุศล และมักจะใช้ในชั้นที่มีความตั้งมั่นในอารมณ์หนึ่งอารมณ์ใดจนสภาพของสมาธิปรากฏ ซึ่งสมาธิที่เป็นกุศลนั้น จะต้องประกอบด้วยความสงบแล้วแต่ว่าจะเป็นชั้นของสมถภาวนา หรือว่าเป็นชั้นของวิปัสสนาภาวนา

ในขณะที่สติเกิดขึ้นจะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง ขณะนั้นมีความสงบแล้ว คือ สงบจากโลภะ โทสะ โมหะ พร้อมกับที่สติเกิดเป็นกุศล แต่อาการของสมาธิยังไม่ปรากฏ แต่ถ้ามีปัญหาเพิ่มขึ้น สงบเพิ่มขึ้นในขณะที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมหนึ่งสภาพธรรมใด ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริงจะปรากฏพร้อมลักษณะของสมาธิ แต่ไม่ใช่หมายความว่าให้ไปเจริญสมาธิ จดจ้องโดยที่ไม่เกิดปัญญาที่จะรู้ว่า ขณะนั้นเป็นความสงบชั้นสมถะ หรือว่าขณะนั้นเป็นการรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นชั้นเจริญสติปัฏฐานซึ่งเป็นวิปัสสนา ถ้าปราศจากปัญญาที่รู้ว่า ลักษณะของสมาธินั้นประกอบด้วยความสงบแล้ว ไม่ใช่กุศลเจ้าค่ะ

ที่ใช้คำว่า สมาธิมาก ที่ควรเจริญ ต้องเป็นฝ่ายกุศล ต้องเกิดพร้อมกับปัญญาที่รู้ในลักษณะของความตั้งมั่นคงในขณะนั้นว่า เป็นไปพร้อมความสงบชั้นสมถะ หรือเป็นไปพร้อมความสงบชั้นสติปัฏฐานซึ่งเป็นวิปัสสนา มิฉะนั้นแล้ว ก็ไม่ใช่สิ่งที่ควรเจริญ แม้ว่าจะมีความจดจ้องตั้งมั่นที่อารมณ์เดียว แต่เมื่อไม่ประกอบด้วยปัญญา ไม่ประกอบด้วยความสงบ ขณะนั้นก็ไม่ใช่กุศล

ถ. ถ้าหากผู้ปฏิบัติทราบว่า สมาธิที่เกิดขึ้นเป็นสมาธิที่มีความสงบ มีปัญญารู้อย่างนี้ การเจริญสมาธิแบบนี้สมควรสนับสนุนให้มีการเจริญหรือไม่ อย่างเช่น การเจริญสมาธิที่ท่านแสดงไว้ในวิสุทธิมรรค ที่เรียกว่า กัมมัฏฐาน ๔๐ ถ้าหากว่าผู้ปฏิบัติเข้าใจดี และสามารถที่จะแยกได้ว่า การเจริญอย่างนั้นไม่ใช่การเจริญ

สติปัฏฐาน ไม่ใช่เป็นการเจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะของนามและรูป ขอลถามว่า การเจริญสมาธิอย่างนั้น สมควรที่จะสนับสนุนหรือไม่

ส. แล้วแต่ขั้นของผู้ปฏิบัติเจ้าคะ ถ้าผู้ที่ไม่สามารถที่จะเข้าใจสติปัฏฐานเลย ก็ควรที่จะเจริญกุศลขั้นทาน ขั้นศีล ขั้นสมถภาวนา แต่ว่าบุคคลใดก็ตาม ควรที่จะได้ฟังเรื่องของการอบรมเจริญสติปัฏฐานมาก ๆ เพราะว่าการฟังครั้งแรกจะรู้สึกว่ายากที่จะเข้าใจและยากที่จะปฏิบัติ แต่เพราะอาศัยการฟัง ฟังอีก ๆ ฟังมากขึ้น ก็จะเห็นคุณประโยชน์ของการเป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งเมื่ออบรมเจริญสติปัฏฐานแล้วจะไม่เลื่อย หรือจะไม่จำกัดกุศลเลย และจะรู้ตามความเป็นจริงว่า ขณะนั้นเป็นปัจจัยของกุศลขั้นทานเท่านั้น แต่สติไม่ได้เกิดขึ้นระลึกรู้ว่า ขณะนั้นที่ท่านไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล หรือว่าบางครั้งการให้ทาน ก็อาจจะมีการระลึกรู้ลักษณะสภาพของจิตที่เป็นกุศล ซึ่งไม่ใช่เรา เป็นแต่เพียงกุศลจิตที่เกิดเพราะเหตุปัจจัยจึงให้ในขณะนั้น ซึ่งขณะนั้นก็เป็นการอบรมเจริญสติปัฏฐานด้วย

เพราะฉะนั้น ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานจริง ๆ ไม่ได้เลือกและไม่ได้จำกัดว่า จะต้องให้เป็นกุศลที่เป็นสติปัฏฐานเท่านั้นตลอดเวลา เพราะว่าไปไม่ได้ และผู้ที่มีปัญญาที่จะรู้ว่า ขณะที่เกิดกุศลขั้นทาน บางครั้งก็ประกอบด้วยการเจริญสติปัฏฐาน หรือว่าบางครั้งก็เป็นแต่เพียงทานกุศลที่ไม่มีสติเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะที่กำลังให้ทาน

หรือแม้แต่ขณะที่วิริยเหตุ ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานก็ทราบว่า ขณะนั้นเป็นกุศลขั้นศีลเท่านั้น โดยที่สติไม่ได้เกิดขึ้นระลึกรู้ว่า ไม่ใช่เราเลยที่วิริยเหตุ ไม่ใช่เราเองที่สามารถยับยั้งอกุศลได้ แต่ขณะนั้นที่วิริยเหตุจากจิต ก็เพราะสัมมาวาจาเกิดขึ้นจึงกระทำกิจวิริยเหตุ ไม่ใช่เรา ถ้าสัมมาวาจาในขณะนั้นไม่เกิด ก็ต้องเป็นวิจิตเหตุ เพราะว่ามันหนึ่ง ๆ มีการพูดมาก ๆ ก็ยากนักยากหนาที่จะไม่ให้เป็นวิจิตเหตุบ้าง

แต่ขณะใดที่กำลังพูดอยู่ และคิดที่จะพูดสิ่งที่ไม่จริงแม้เล็กน้อย แต่ว่าสัมมาวาจาเกิดขึ้นวิริยเหตุ ทำให้ไม่มีวิจิตเหตุในขณะนั้น และสติเกิดระลึกรู้ว่า เป็นเพราะ

สภาพธรรมที่เกิดขึ้นในขณะนั้นเป็นกุศลที่วิริติ เพราะฉะนั้น ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ไม่เลือก และไม่จำกัดกุศล

ถ้ามีความสงบเกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เพราะเป็นผู้ที่รู้ว่า ขณะใดที่กุศลจิตไม่เกิด อกุศลจิตย่อมเกิด เพราะฉะนั้น เวลาพบกับบุคคลอื่น หลังจากที่ได้เห็นแล้วก็ยังมีการรู้ว่าเป็นบุคคลนั้นบุคคลนี้ แต่สภาพความสงบของจิตเกิดได้โดยที่ว่าเป็นโทสะในบุคคลที่เห็น และไม่เป็นโลภะในบุคคลนั้นด้วย สภาพของจิตเป็นกุศล ที่สะอาดที่ผ่องใส ที่รู้ว่าขณะนั้นไม่เป็นโทสะ ไม่เป็นโลภะในบุคคลนั้น และรู้ในสภาพของจิตที่ไม่เป็นอกุศล ซึ่งประกอบด้วยลักษณะของเมตตา ความหวังดีต่อบุคคลนั้น หรือความกรุณาในบุคคลนั้น หรือมุทิตา ความยินดีด้วยในบุคคลนั้น หรืออุเบกขาในบุคคลนั้น ซึ่งก็แล้วแต่สภาพของธรรมที่เกิดกับจิตในขณะนั้น ขณะนั้นก็เป็นความสงบ เพราะว่าไม่มีทั้งโลภะโทสะในบุคคลนั้น และยังรู้ลักษณะความสงบของจิตที่เป็นกุศลด้วย เมื่อเป็นอย่างนั้น ก็หมายความว่า ขณะนั้นเป็นความสงบของจิตที่เป็นสมณะ ถ้าสติไม่เกิดขึ้น ก็ไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตนในขณะนั้น ก็เป็นเพียงว่า ลักษณะของความสงบ เป็นความสงบในขณะนั้น แต่ไม่ได้เข้าถึงความไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลของลักษณะที่สงบที่ปรากฏในขณะนั้น

แต่ถ้าสติเกิดระลึก รู้ แม้ในลักษณะของความสงบที่กำลังสงบ ในขณะนี้ถ้าใครเป็นผู้ที่เจริญเมตตาบ่อย ๆ จะมีลักษณะความสงบของจิตต่อสัตว์ ต่อบุคคลที่กำลังเป็นอารมณ์ ไม่มีโทสะ ไม่มีโลภะ ประกอบด้วยความหวังดี ความกรุณา หรือมุทิตาแล้วแต่เหตุปัจจัย ในขณะนั้นก็เป็นปัญญาที่รู้ตามความเป็นจริง และถ้าสติเกิดก็รู้ว่าไม่ใช่เรา เป็นแต่เพียงความสงบของจิตในขณะนั้น เพราะฉะนั้น สติปัฏฐานก็ย่อมเจริญได้โดยการที่มีอารมณ์ได้ทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นขณะที่ให้ทาน รักษาศีล หรือจิตสงบ

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องของมรรคมงคล ๘ สติปัฏฐาน สำหรับสัตว์โลกทั้งหลาย ที่จะให้อบรมจนกระทั่งเป็นอุปปิสัยปัจจัยจริง ๆ โดยที่ไม่จำกัดไม่ยับยั้งว่า จะต้องให้เป็นสติปัฏฐานเท่านั้น เพราะว่าไปไม่ได้เลยที่กุศลจิตจะเกิดขึ้นเป็น

สติปัฏฐานทุกครั้ง แต่อาจจะเป็นทาน อาจจะเป็นศีล หรืออาจจะเป็นความสงบของจิตก็ได้ โดยที่สติปัฏฐานสามารถที่จะเกิดแทรก ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมแต่ละลักษณะทั้งที่เป็นกุศลและเป็นอกุศลในขณะนั้น

ถ้าทานควรเจริญฉันใด ความสงบของจิตก็ควรเจริญฉันนั้น และที่ควรเจริญที่สุด คือ สติปัฏฐาน

ศีลควรเจริญฉันใด สมถะคือความสงบของจิตก็ควรเจริญฉันนั้น แต่ที่ควรเจริญที่สุด คือ สติปัฏฐาน

ถ. เจริญสติปัฏฐานฟังมามากแล้ว และปฏิบัติอยู่ มีความเข้าใจถูกพอสมควร ก็อยากจะรู้ว่า การเจริญสมาธิให้เข้าถึงฌานโดยตรง จะปฏิบัติอย่างไร

ส. ต้องอาศัยปัญญา

การอบรมเจริญสติปัฏฐานต้องอาศัยการเข้าใจว่า สติมีลักษณะอย่างไร เกิดขึ้นในขณะไหน จะอบรมให้ยิ่งขึ้นได้ ฉันใด การที่จะเจริญความสงบของจิตที่เป็นสมถภาวนาจนกระทั่งถึงฌานจิต ก็จะต้องศึกษาลักษณะของสภาพความสงบของจิต และอารมณ์ที่จะให้เกิดความสงบของจิต พร้อมทั้งอบรมเจริญความสงบของจิต เป็นพื้นฐานให้สามารถที่จะอบรมเจริญความสงบให้มั่นคงขึ้นจนถึงขั้นที่เป็นฌานจิตได้

แต่ถ้าไม่มีความเข้าใจเลยว่า ความสงบของจิตมีได้ในช่วงไหน นี่ก็แต่เพียงว่าจะไปจดจ้องอยู่ที่สิ่งหนึ่งสิ่งใดเท่านั้น หรือว่าอาจจะอ่านหนังสือ และเข้าใจเองว่าให้จดจ้อง โดยที่ไม่เข้าใจลักษณะสภาพความสงบของจิตเลย อย่างนั้นจะไม่ทำให้สามารถถึงฌานจิตได้

ถ. จะเจริญความสงบของจิต จะต้องรู้สภาพความสงบของจิตให้ถูกต้อง และจึงจะปฏิบัติ แล้วก็...

ส. ให้ความสงบมั่นคงขึ้นได้

ถ. นั่นเป็นความสงบที่ถูกต้องแล้ว ต่อไปจะได้ฌาน จะเป็นอารมณ์อะไรก็ตามที่ เราก็เจริญตามไปให้ถูกต้อง

ส. พร้อมทั้งความสงบของจิตเพิ่มขึ้น ๆ มั่นคงขึ้น อย่าคิดถึงแต่เพียงสมาธิ เพราะว่สมาธิที่เป็นกุศลแล้ว ต้องเกิดกับการอบรมเจริญสติปัฏฐาน มั่นคง พร้อม ความสงบ และปัญญาที่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ นั่นก็เป็นลักษณะ ของสมาธิ แต่อย่าลืมว่า เมื่อเป็นสติปัฏฐานแล้ว ต้องเกิดพร้อมความสงบ และ ปัญญาที่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

พระผู้มีพระภาคทรงใช้คำว่า สมาธิ ซึ่งคนที่ไม่เข้าใจความหมายของสมาธิ ก็เข้าใจผิดคิดว่า ทรงมุ่งหมายสมาธิอะไร ๆ ก็ได้ หรือว่าอกุศลสมาธิ เช่น การจذبอง ที่หนึ่งทีใดโดยที่ไม่มีปัญญาที่จะรู้ว่า ขณะนั้นจิตสงบหรือเปล่า สงบเพราะอารมณ์ที่ เป็นสมถภาวนา หรือว่าสงบพร้อมด้วยปัญญาที่รู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความ เป็นจริง เพราะฉะนั้น โดยทั่วไป คำว่าสมาธิในพระไตรปิฎกที่ควรเจริญ จะเป็นคำ กลางที่หมายถึงสมาธิที่เจริญพร้อมสติปัฏฐานและปัญญาที่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ ปรากฏ เป็นวิปัสสนาภาวนา หรือว่าเจริญสมาธิพร้อมความสงบซึ่งเป็นความมั่นคง ของจิตที่สงบยิ่งขึ้น เป็นสมถภาวนา แต่ไม่ใช่สมาธิที่ไม่รู้เรื่อง อยู่ดี ๆ ก็จะไปนั่งจذبอง กันเฉย ๆ

ถ. ที่อาจารย์กล่าวนี้อีกถูก พระไตรปิฎกพระผู้มีพระภาคได้กล่าวไว้ทั้ง ปัญญาและสมาธิ ทั้ง ๒ อย่าง ผู้ที่ไม่รู้เรื่อง ไม่เคยฟังธรรมเลย บรรดาจะเจริญ สมาธิ ก็กำหนดลมหายใจเข้าออก นั่งกำหนดลมหายใจเข้าออก ทำอยู่อย่างนั้น แต่ ความสงบหรือความไม่สงบเป็นอย่างไรเขาไม่เคยศึกษา เขาก็ไม่รู้ ขอถามอาจารย์ว่า ถ้าเรากำหนดลมหายใจเข้าออก เราจะรู้ได้อย่างไรว่า ขณะนั้นเป็นจิตที่สงบ หรือเป็น สมาธิ นอกจากจะเจริญสติปัฏฐานแล้ว ทางอื่นไม่มีเลย

ส. เพราะฉะนั้น การเจริญสมถภาวนากระทำไม่ได้ถ้าปราศจากปัญญา ไม่มีทางเลยที่ผู้หนึ่งผู้ใดจะเจริญสมถภาวนาด้วยความไม่รู้ แต่จะต้องเป็นมหากุศล- ญาณสัมปยุตต์ ไม่ว่าจะเป็นสมถภาวนาหรือวิปัสสนาภาวนา เพราะฉะนั้น ที่กล่าวว่า ไปนั่งและจذبองโดยที่ไม่รู้ลักษณะความสงบของจิตเลย ผลคืออะไร แม้จะกล่าวว่า เป็นอานาปานสติ หรือเข้าใจว่าตนเองกำลังทำอานาปานสติ แต่เมื่อไม่รู้ลักษณะของ

ความสงบ ผลของการกระทำอย่างนั้นคืออะไร ความไม่รู้สึกรู้สีกตัว หมดสติสัมปชัญญะ
เกิดปรากฏการณ์แปลก ๆ ซึ่งไม่ใช่ลักษณะสภาพความสงบของจิต

๖๗๕

ถ. ผมฟังอาจารย์มาหลายปี ได้เจริญวิปัสสนา และปรารถนาจะเจริญสมาธิ เคยนั่งกำหนดลมหายใจ แต่ส่วนมากจะเป็นอารมณ์ของวิปัสสนามากกว่า สมาธิไม่ค่อยรู้เรื่องเลย ฟังอาจารย์บรรยายว่า ผู้ที่จะเจริญสมาธิให้เข้าถึงฌาน ถ้าปราศจากสติปัญญาในวิปัสสนา ก็ยากที่จะเข้าถึงสมาธิ

ส. ไม่มีทางเป็นไปได้เลย เช่นเดียวกันกับถ้ายังไม่เข้าใจเรื่องของการเจริญสติปัฏฐานโดยถูกต้อง ก็อบรมเจริญสติปัฏฐานไม่ได้ เพราะฉะนั้น เมื่อไม่ได้ศึกษาเรื่องของสมถภาวนาโดยละเอียดจริง ๆ ใครจะไปเจริญสมถภาวนาได้ นอกจากจะไปจดจ้องให้เป็นสมาธิแล้วไม่สงบ เพราะว่าขณะที่ต้องการจดจ้องไม่ใช่ความสงบ ขณะที่คิดว่ากำลังจดจ้องได้อยู่ที่เดียวและมีความยินดีพอใจ ขณะที่ยินดีพอใจก็ไม่สงบ ขณะที่มีคนมารบกวนทำให้ไม่สามารถจดจ้องได้อยู่ที่อารมณ์เดียว เกิดโทสะ ก็ไม่สงบ เพราะฉะนั้น คนนั้นไม่ได้อบรมเจริญความสงบเลย ซึ่งความสงบจริง ๆ ไม่ว่าจะกระทบกับอนิฏฐารมณ์ อารมณ์ที่ไม่น่าพอใจ ก็สงบ ไม่เป็นโทสะ เมื่อกระทบกับอารมณ์ที่น่ายินดีที่พอใจ ก็สงบ ไม่เป็นโลภะ

ถ. ที่อาจารย์พูดอย่างนี้ ผมเห็นว่า นี่เป็นสติปัฏฐานโดยตรง เป็นปัญญาโดยตรงที่รู้ในลักษณะ แต่คนที่ไม่รู้อย่างนี้เขาก็นั่งกำหนดลมหายใจ อาจารย์เขาให้อารมณ์อะไรมา ก็ทำไปอย่างนั้นเรื่อย ๆ แต่จะเป็นอย่างไรก็ไม่รู้

ส. ก็ไม่สงบเลยตลอดเวลานั้น ข้อสำคัญที่สุด คือ ต้องรู้ลักษณะสภาพของความสงบจึงจะเจริญความสงบได้ ถ้าไม่รู้ลักษณะสภาพความสงบของจิตเจริญสมถภาวนาหรือความสงบไม่ได้ เพราะฉะนั้น ถ้าศึกษาลักษณะของอารมณ์ของสมถภาวนาโดยละเอียดจะเข้าใจจริง ๆ ว่า เพราะเหตุใดอารมณ์นั้นจึงเป็นปัจจัยให้จิตสงบ และที่จะสงบได้ ปัญญาจะต้องเกิด รู้ในเหตุผลของอารมณ์นั้นว่า อารมณ์นั้นเป็นปัจจัยในขณะนั้นหรือเปล่า

เช่น ในขณะนี้ ถ้าใครจะระลึกที่ลมหายใจ สงบไหม หรือว่าเพียงอยากต้องการที่จะให้จิตตั้งอยู่ที่นั่น ถ้าอยากก็ไม่สงบแน่ เพราะฉะนั้น นั่นไม่ใช่สมถภาวนา

การเจริญสมถภาวนา ไม่ใช่ว่า เมื่อไม่ใช่สติปัฏฐาน ไม่ใช่วิปัสสนาแล้ว ก็เป็นสมถภาวนาทั้งหมด ไม่ใช่เช่นนั้นเลย แต่เป็นอกุศลสมาธิ เพราะว่าไม่ได้ประกอบด้วยปัญญา และถึงแม้ว่าจะไม่ใช่การเจริญสติปัฏฐาน เพียงขั้นการเจริญสมถภาวนาก็ยังสามารถรู้ลักษณะความสงบของจิตได้ แต่ยึดถือว่าเป็นเรา ไม่ได้เข้าไปถึงลักษณะสภาพที่ไม่ใช่ตัวตนของแม้ความสงบที่ปรากฏในขณะนั้น

เหมือนอย่างความโกรธ ทุกคนรู้จักดีใช่ไหม จึงไม่ชอบเลย และยึดถือความโกรธนั้นว่าเป็นเราโกรธ แต่ถ้าเป็นความสงบจริง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยการเจริญเมตตา เป็นผู้มีปกติสงบด้วยเมตตา ในขณะนั้น ผู้นั้นรู้ลักษณะความเมตตาที่เกิดขึ้นกับจิตซึ่งเป็นความสงบ แต่ก็ยังยึดถือว่าเป็นเราที่สงบ ที่มีเมตตา เพราะเหตุว่าไม่ใช่สติปัฏฐาน

เพราะฉะนั้น การที่จะอบรมเจริญสมถภาวนาก็มักมีฐานหนึ่งก็มีฐานใดก็ตาม จะต้องมีความเข้าใจในเหตุผลของอารมณ์นั้น พร้อมทั้งรู้สภาพของจิตที่กำลังมีอารมณ์นั้นว่า สงบหรือเปล่า

คน ๒ คนมีลมหายใจเป็นอารมณ์ คนหนึ่งอยากจะจดจ้องที่ลมหายใจ แต่อีกคนหนึ่งรู้ว่าเพราะเหตุใดจึงสงบเมื่อระลึกที่ลมหายใจ และรู้ลักษณะขณะที่กำลังสงบ ในขณะที่กำลังระลึกที่ลมหายใจด้วย ต่างกับคนที่กำลังจ้องต้องการที่จะให้จิตอยู่ที่ลมหายใจโดยที่ไม่ได้ศึกษา ไม่รู้ในลักษณะความสงบของจิตเลย เพราะฉะนั้น ผลย่อมต่างกัน

ผู้ที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา ไม่ศึกษา ไม่รู้ลักษณะของความสงบของจิต จิตก็ย่อมไม่สงบ เพราะฉะนั้น จึงมีนิมิตประหลาด ๆ ซึ่งไม่ใช่ นิมิตของอานาปานสติสมาธิ จะเป็นการเจริญสมถภาวนาได้อย่างไร ในเมื่อผลปรากฏ คือ นิมิตประหลาดต่าง ๆ ซึ่งไม่ใช่ความสงบ ถ้าจะเห็นนรกหรือสวรรค์ โลกะ หรือโทสะในขณะนั้น

สงบหรือเปล่าขณะที่กำลังคิดอย่างนั้น เข้าใจอย่างนั้น ซึ่งนั่นไม่ใช่นิมิตของอานาปานสติสมาธิที่เป็นการเจริญสมถภาวนาเลย

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ว่าทุกคนที่จดจ้องอยู่ที่ลมหายใจจะเป็นการเจริญสมถภาวนา ไม่ใช่เลย แต่เป็นอกุศลสมาธิ เพราะความไม่สงบของจิต เพราะความไม่รู้ในขณะนั้นว่า เป็นลักษณะของความต้องการ ไม่ใช่สงบ

ขณะที่เกิดความต้องการที่จะจดจ้อง ที่ต้องการนั้นสงบหรือเปล่า ก็ยังไม่ทราบเลยว่าไม่สงบ เพราะฉะนั้นผลคืออะไร ไม่ใช่ นิมิตของอานาปานสติสมาธิที่เป็นการเจริญสมถภาวนาแน่นอน แต่กลับยึดถือว่า ขณะที่ไม่มีโทสมูลจิต ขณะนั้นเข้าใจว่าสงบ

ถ. อานาปานสติที่จะเป็นอารมณ์ของสมาธิ ปฏิบัติอย่างไรจึงจะถูกต้อง

สุ. อารมณ์ของสมถภาวนาทั้งหมด ต้องทำให้สงบจากโลภะ โทสะ โมหะ ขอกล่าวถึงอารมณ์อื่นที่อาจจะเข้าใจได้ชัดเจนก่อน และจะกล่าวถึงอานาปานสติทีหลัง

เวลาที่เห็นคนตาย สงบหรือกลัว ใครบอกได้ สภาพของจิตของแต่ละคนก็ต่างกัน ถ้าตกใจกลัว คนนั้นจะกล่าวว่ากำลังเจริญสมถภาวนาได้ไหม เพราะว่าเห็นซากศพ หรือคนตายด้วยกัน คนหนึ่งเห็นแล้วกลัว ขณะนั้นก็ไม่มีปัญญา ไม่รู้อะไรเลย จิตไม่สงบเลย เป็นอารมณ์ที่ทำให้เกิดความไม่พอใจ แต่อีกคนหนึ่งสงบได้ เห็นความจริง เห็นสภาพธรรมซึ่งไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ ทุกสิ่งซึ่งเป็นที่ยวุ่นวาย ซึ่งเป็นที่ยึดมั่น ซึ่งเป็นที่ปรารถนาต้องการ หมดสิ้นหมดเมื่อถึงความตาย เพราะฉะนั้น สิ่งที่ต้องการทั้งหมด เท่าไรก็ไม่พอในชีวิต โลกทั้งโลกก็ยังไม่พอ โดยลืมนึกถึงความตาย ลืมว่าตัวเราเองก็จะเป็นอย่างนั้น

ขณะที่เพลิดเพลิน ก็หลงลืมไปด้วยโลภะ ด้วยความเมาในชีวิต ด้วยความเมาในลาภ ในสุข ในยศ ในสรรเสริญ ในผิพรรณวรรณะต่าง ๆ ในความเป็นตัวตน ในความเป็นของเรา แต่ถ้ามีปัญญาที่รู้ว่า ทุกคนจะไม่พ้นจากสภาพที่กำลังเห็นนั้นได้ คือ ซากศพซึ่งเป็นอสุภะ แทนที่จะเกิดความกลัว ก็จะเกิดความสงบจากโลภะ โทสะ

และต้องมีปัญญาที่จะสังเกตรู้ว่า ขณะนั้นจิตสงบหรือไม่ บางคนกล่าวว่า เห็นห้วงะโหลกที่ไรก็ไม่สงบสักที เมื่อจิตไม่สงบ ก็ต้องรู้ตามความเป็นจริงว่า ไม่สงบ

แต่วันไหน เมื่อไรที่มีโยนิโสมนสิการแล้วสงบ ก็จะเข้าใจว่า สภาพความสงบของจิตเป็นอย่างไร จึงใช้อารมณ์นั้นเป็นเครื่องระลึกเพื่อที่จะให้จิตสงบ และระลึกถึงอารมณ์นั้นเพื่อที่จะให้เกิดความมั่นคงของความสงบยิ่งขึ้น

แต่ความมั่นคงที่ใช้คำว่า สมาธิ ต้องไม่ปราศจากความสงบ ไม่ใช่ว่ามุ่งไปที่สมาธิโดยลืมความสงบ ความสงบจะมีหรือไม่มีไม่สนใจเลย ขอให้ตั้งมั่นเป็นสมาธิเท่านั้น นั่นเป็นโลกะ โทสะได้ เพราะฉะนั้น ต้องศึกษาโดยละเอียด แม้แต่เรื่องของการเจริญสมถภาวนา

ที่ถามว่า ทำอย่างไรจึงจะเจริญสมถะจนกระทั่งได้เป็นฌานจิต คล้าย ๆ กับว่าจะขอคำแนะนำถึงวิธีปฏิบัติที่จะอบรมสมถภาวนาโดยระลึกที่ลมหายใจ หรือที่ไหนก็ได้จนกว่าจะเป็นฌานจิตขึ้นมา แต่ถ้าขณะนี้จิตไม่สงบ เจริญไม่ได้ อย่าไปหวังที่จะถึงฌานจิต นั้นแสนไกล

โลกุตตรจิตจะเกิดก็แสนยาก สมถะหรือความสงบของจิตจะมั่นคงจนถึงฌานจิตก็ยากเช่นเดียวกัน ไม่ใช่เรื่องง่าย อย่าไปหวังว่า ในชาตินี้ฌานจิตจะเกิด เพียงแต่จะอ่านตำราและดูวิธีว่า ให้จิตจดจ้องที่อารมณ์นั้นอารมณ์นี้ และก็จะเป็นปฐมฌานทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน ปัญจฌาน เป็นไปไม่ได้เลย ถ้าไม่อบรมเจริญความสงบในขณะนี้ เป็นปกติในชีวิตประจำวัน จนกระทั่งเป็นพื้นฐานที่จะสามารถให้จิตสงบได้ ด้วยความชำนาญที่เดียว ในอารมณ์ที่เป็นปัจจัยให้ความสงบมั่นคงขึ้น

ถ. (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ทำไม่สงสัยเขา เรื่องของคนอื่น ต้องมีเหตุมีผล ถ้าเขาจะติดต่อกันได้ เพราะเขามีปัญญารู้สภาพความสงบของจิต รู้การที่จะให้ความสงบเพิ่มขึ้น ๆ แต่ทราบใดที่ไม่ใช่เจริญสติปัฏฐาน ไม่สามารถที่จะดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท

เพราะฉะนั้น ฤๅษีชีไพรไม่ใช่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า มีการอบรมความสงบของจิต แต่ไม่รู้ว่าความสงบนั้นไม่ใช่ตัวตน เหมือนกับรู้ว่าโทสะมีลักษณะอย่างนั้น

เพราะฉะนั้น ความสงบซึ่งปราศจากโทสะ โลภะ พร้อมด้วยปัญญาที่รู้ในลักษณะของ ความสงบนี้ไม่ได้ เจริญได้ แต่เมื่อไม่ได้เจริญสติปัฏฐาน เพราะฉะนั้น ไม่มีการดับ กิเลส ไม่รู้ถึงความสงบนั้นไม่ใช่ตัวตน

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดงธรรมแล้ว สาวกผู้บรรลุนิพพานเป็น พระอริยเจ้า ไม่ใช่ว่าโดยปราศจากความสงบ หรือปราศจากสมาธิ แต่สมาธินั้น ประกอบด้วยความสงบพร้อมด้วยปัญญา ซึ่งเป็นการเจริญสติปัฏฐาน ไม่ใช่เป็นความ มั่นคงของจิตที่สงบในขั้นของสมถภาวนาที่ยังยึดถือว่าความสงบนั้นเป็นเรา หรือว่าเป็น ตัวตน นี่เป็นความต่างกัน

เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน ไม่ได้เจริญสมถภาวนาจนถึงขั้น ฌาน แต่เป็นผู้ที่สามารถรู้ลักษณะความสงบของจิตขณะที่ให้ทาน ขณะที่วิริยเหตุ จิตที่ฟังธรรม จิตที่เข้าใจธรรม จิตที่สติเกิด จิตที่ปัญญารู้ลักษณะของสภาพ ธรรมที่ปรากฏ และสามารถรู้ลักษณะของความสงบว่า เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่งซึ่ง ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล แต่ไม่ได้เจริญจนกระทั่งถึงฌานจิต เพราะว่าเป็น ผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน

แต่คนที่ไม่มีปัญญา ไม่ได้พิจารณา ไม่รู้ลักษณะของความสงบ ถึงจะทำสมาธิ ก็ไม่ใช่สมถภาวนา เพราะจิตไม่สงบ

ในคราวก่อนได้กล่าวถึงข้อความใน **ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ปาฎิกสูตร** ที่ พระผู้มีพระภาคตรัสเล่าให้ปริพาชกชื่อภคควโคตรฟังถึงการที่สุนัขขัตตะได้สรรเสริญ พระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นอันมาก แต่ถึงกระนั้นก็ได้หนีไป จากธรรมวินัยนี้ เหมือนสัตว์อวดบาย เหมือนสัตว์นรก ฉะนั้น

ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร ภคควะ สมัยหนึ่งเราอยู่ที่นิคมแห่งชาวญญ ชี้อุตตรกา ในญญชนบท ครั้งนั้นเป็นเวลาเช้า เรานุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร มีโอรสเจ้าลิจจวีชื่อสุนัขขัตตะ เป็นปัจฉาสมณะ เข้าไปบิณฑบาตที่อุตตรกานิคม สมัยนั้นมีมือเหล็กคนหนึ่ง ชื่อ โกรกขัตติยะ ประพฤติอย่างสุนัข เดินด้วยข้อศอกและเข่า กินอาหารที่กองบนพื้นด้วย

ปาก ดูกร ภิกขุเว โอรสเจ้าลิจฉวีซึ่งสุนัขขี้ตະได้เห็นแล้วจึงคิดว่า เขาเป็นสมณะอรหันต์ที่ดีผู้หนึ่ง ครั้งนั้นเราได้ทราบความคิดในใจของโอรสเจ้าลิจฉวีซึ่งสุนัขขี้ตະด้วยใจแล้ว จึงกล่าวกะเขาว่า ดูกร โมฆบุรุษ แม้คนเช่นเธอ ก็ยังจักปฎิญาณตนว่าเป็นศากยบุตรอยู่หรือ ฯ

เป็นไปได้ไหมที่จะมีความคิดความเข้าใจอย่างนี้ เวลาที่เห็นบุคคลหนึ่งบุคคลใดมีความประพฤติอย่างสุนัข คือ เดินด้วยข้อศอกและเข่า เวลาจะไปไหนไม่เดินอย่างปกติธรรมดา แต่ทำอาการกิริยาอย่างสุนัข คือ เดินด้วยข้อศอกและเข่า แม้แต่อาหารก็ไม่ใช้มือหยิบ แต่กินอาหารที่กองบนพื้นด้วยปาก ซึ่งสุนัขขี้ตະคิดว่า ผู้นี้เป็นพระอรหันต์ เป็นสมณะอรหันต์ที่ดีผู้หนึ่ง ถ้าไม่เคยสะสมความเข้าใจผิดมาก็คงจะไม่คิดอย่างนี้ คิดว่าทำอย่างนั้นจะหมดกิเลส เพราะฉะนั้น ผู้ที่ทำอย่างนั้นได้ ก็คงจะเป็นพระอรหันต์ ซึ่งเมื่อโอรสเจ้าลิจฉวีคิดอย่างนี้ พระผู้มีพระภาคทรงทราบความคิดในใจของเขา จึงได้กล่าวกะเขาว่า ดูกร โมฆบุรุษ แม้คนเช่นเธอ ก็ยังจักปฎิญาณตนว่าเป็นศากยบุตรอยู่หรือ ฯ คือ คนที่เห็นผิดอย่างนี้ ยังคิดว่าตัวเองเป็นศากยบุตร เป็นผู้ประพฤติตามคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือ

แต่โอรสเจ้าลิจฉวีก็ยังไม่เข้าใจว่าเขาผิดอย่างไร จึงได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ไฉนพระผู้มีพระภาคจึงตรัสกะข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ดูกร โมฆบุรุษ แม้คนเช่นเธอ ก็ยังจักปฎิญาณตนว่าเป็นศากยบุตรอยู่หรือ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกร สุนัขขี้ตະ เธอได้เห็นโกรักขัตติยอเจลคนหนึ่ง ซึ่งประพฤติอย่างสุนัข เดินด้วยข้อศอกและเข่า กินอาหารที่กองบนพื้นด้วยปาก แล้วเธอจึงได้คิดต่อไปว่าเขาเป็นสมณะอรหันต์ที่ดีผู้หนึ่ง มิใช่หรือ ฯ

พวกอเจลจะเป็นพวกที่ไม่ใช้เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มเลย และสำหรับโกรักขัตติยอเจลก็ยังมีความประพฤติที่มากกว่าอเจลคนอื่น คือ นอนก้นนอนข้างกองไฟ ภาชนะจะใส่อาหารก็ไม่มี ทำให้สุนัขขี้ตະเข้าใจว่า ผู้นี้ต้องหมดกิเลสแน่นอน เพราะว่าไม่มี

แม้แต่ภาชนะที่ใส่อาหาร และใช้ปากคาบเอาอาหารที่กองอยู่ที่พื้นดินเท่านั้น เพราะฉะนั้น ก็ดูเหมือนเป็นผู้ที่ไม่มีกิเลส เพราะไม่ใช้ทั้งภาชนะใด ๆ เลย

สุนัขขี้ตະก็ยังไม่เข้าใจว่าตัวเองเห็นผิด จึงได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคยังทรงหวงพระอรหันต์อยู่หรือ ฯ

พระผู้มีพระภาคทรงบำเพ็ญพระบารมี เพื่อที่จะให้คนอื่นได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมดับทุกข์ทั้งสิ้นได้เช่นเดียวกับที่พระองค์ได้บรรลุเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงสามารถดับกิเลสซึ่งเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ทั้งปวงได้ แต่แม้กระนั้นสุนัขขี้ตະก็ยังเข้าใจว่าเมื่อเป็นเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคยังหวงพระอรหันต์อยู่หรือ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกร โมฆบุรุษ เรามีได้หวงพระอรหันต์ แต่ว่าเธอได้เกิดทิฏฐิลามกขึ้น เธอจงละมันเสีย ทิฏฐิลามกนั้นอย่าได้มีแก่เธอ เพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูลและเพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน

อนึ่ง เธอย่อมเข้าใจโกรักขัตติยอเจลกกว่า เป็นสมณะอรหันต์ที่ดีผู้หนึ่ง อีก ๗ วัน เขาจักตายด้วยโรคคิลสกะ (คือ บริโภคอาหารมากไปจนไม่ย่อย) ครั้นแล้วจักบังเกิดในเหล่าอสุรช็อกกาลกัญชิกาซึ่งเลวกว่าอสุรกายทั้งปวง และจักถูกเขานำไปทิ้งที่ป่าช้าชื่อวีรณตัมภกะ และเมื่อเธอประสงค์อยู่ พึงเข้าไปถามโกรักขัตติยอเจลกกว่า ดูกร โกรักขัตติยะผู้มีอายุ ท่านย่อมทราบคติของตนหรือ ข้อที่โกรักขัตติยอเจลกฟึงตอบเธอว่า ดูกร สุนัขขี้ตະผู้มีอายุ ข้าพเจ้าทราบคติของตนอยู่ คือ ข้าพเจ้าไปเกิดในเหล่าอสุรช็อกกาลกัญชิกาซึ่งเลวกว่าอสุรกายทั้งปวง ดังนี้ เป็นฐานะที่มีได้

พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ถึง ๕ ประการ คือ ข้อที่ ๑ อีก ๗ วันจะตาย ข้อที่ ๒ จะตายเพราะโรคคิลสกะ ข้อที่ ๓ จะเกิดเป็นอสุรพวกกาลกัญชิกา ข้อที่ ๔ ซากศพจะถูกนำไปทิ้งที่ป่าช้าวีรณตัมภกะ ข้อที่ ๕ เมื่อสุนัขขี้ตະไปถามโกรักขัตติยอเจลกเพราะความอยากรู้ว่าไปเกิดที่นั่นจริงหรือเปล่า โกรักขัตติย-

อเจลกะก็จะฟังตอบว่า ดูกร สุนัขขี้ต๊ะผู้มีอายุ ข้าพเจ้าทราบคติของตนอยู่ คือ
ข้าพเจ้าไปเกิดในเหล่าอสุรชื่อนักกาลกัญจิราซึ่งเร็วกว่าอสุรกายทั้งปวง

๖๗๖

ต่อจากนั้น โอรสเจ้าลิจฉวีซื่อสุนัขขัตตะก็ได้เข้าไปหาโกรักขัตติยอเจลกะเล่าเรื่องทั้งหมดที่พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ให้โกรักขัตติยอเจลกะฟัง และยังได้กล่าวกับโกรักขัตติยอเจลกะว่า ฉะนั้น ท่านจงกินอาหารและดื่มน้ำแต่พอสมควร จงให้คำพูดของพระสมณโคดมเป็นผิด

ข้อความต่อไปมีว่า

ครั้งนั้น โอรสเจ้าลิจฉวีซื่อสุนัขขัตตะ ได้นับวันตั้งแต่วันที่ ๑ ที่ ๒ ตลอดไปจนครบ ๗ วัน เพราะเขาไม่เชื่อต่อพระตถาคต ครั้งนั้นโกรักขัตติยอเจลกได้ตายด้วยโรคอสุกสะในวันที่ ๗

ข้อความในอรรถกถาอธิบายว่า ก่อนนั้นเขานอนอดอาหารอยู่ที่ข้างเตาไฟถึง ๗ วัน แต่ว่าในวันที่ ๗ อุปัฏฐากของเขาเห็นเขาหายไป ไม่ได้มาบริโภคอาหารที่บ้าน ๗ วันแล้ว เพราะฉะนั้น ก็ปิ้งเนื้อหมูไปให้ วางไว้บนพื้นดินตรงหน้า โกรักขัตติยะก็คิดว่า คำพูดของพระผู้มีพระภาคจะจริงหรือไม่ก็ตาม ถ้าตายด้วยความอิมหันาสํวาทก็เป็น การดี ก็เลยลุกขึ้นคุกเข่าทั้งสอง คู้ศอกทั้งสองลงกับพื้นดิน และก็นั่งกินอาหารจนเต็มท้อง ตอนกลางคืนอาหารไม่ย่อย เขาก็เลยสิ้นชีวิตในคืนนั้น

แล้วได้ไปบังเกิดในเหล่าอสุรชื่อกาลกัญชิกาซึ่งเลวกว่าอสุรกายทั้งปวง และถูกเขานำไปทิ้งไว้ที่ป่าช้าชื่อวีรณตัมภกะ

พวกเดียรธีย์ปรารภนาที่จะให้คำพยากรณ์ของพระผู้มีพระภาคไม่เป็นจริงทั้งหมด จึงเอาเถาวัลย์ผูกศพของโกรักขัตติยะลากไป เพื่อที่จะเอาศพไปทิ้งที่อื่น แต่ว่าทางที่ลากศพไปนั้นเป็นตลาดที่เนิน พอลากไปถึงป่าช้าชื่อวีรณตัมภกะ เถาวัลย์ก็ขาด ไม่สามารถลากศพออกจากที่นั้นได้ เมื่อจนใจก็เลยพากันทิ้งศพหนีไป เพราะฉะนั้น ซากศพของเขาก็ถูกทิ้งไว้ที่ป่าช้าชื่อวีรณตัมภกะ ตามที่ทรงพยากรณ์ไว้

ข้อความต่อไปมีว่า

โอรสเจ้าลิจฉวีชื่อสุนักขัตตะได้ทราบข่าวว่า โกรกขัตติยอเจลกได้ตายด้วยโรคคolds ได้ถูกเขานำไปทิ้งไว้ที่ป่าช้าชื่อวีรณัตถัมภกะ ครั้นแล้ว จึงเข้าไปหาศพโกรกขัตติยอเจลกที่ป่าช้าชื่อวีรณัตถัมภกะ แล้วจึงเอามือตบซากศพเขาถึง ๓ ครั้ง แล้วถามว่า ดูกร โกรกขัตติยะ ท่านทราบคติของตนหรือ

ครั้งนั้น ซากศพโกรกขัตติยอเจลกได้ลุกขึ้นยืน พลังเอามือลูบหลังตนเองตอบว่า ดูกร สุนักขัตตะผู้มีอายุ ข้าพเจ้าทราบคติของตนอยู่ คือ ข้าพเจ้าไปบังเกิดในเหล่าอสูรชื่อกาลกัญชิกาซึ่งเลวกว่าอสุรกายทั้งปวง ดังนี้ แล้วล้มลงนอนหงายอยู่ ณ ที่นั้นเอง

ดูกร ภัคคะ ครั้งนั้น โอรสเจ้าลิจฉวีชื่อสุนักขัตตะได้เข้ามาหาเราถึงที่อยู่ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เราได้กล่าวกะเขาผู้นั่งเรียบร้อยแล้ว สุนักขัตตะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน วิบากนั้นได้มีแล้วเหมือนดังที่เราได้พยากรณ์โกรกขัตติยอเจลกไว้แก่เธอ มิใช่โดยประการอื่น ๆ

สุนักขัตตะกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วิบากนั้นได้มีแล้วเหมือนดังที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงพยากรณ์โกรกขัตติยอเจลกไว้แก่ข้าพระองค์ มิใช่โดยประการอื่น ๆ

พระผู้มีพระภาคตรัสเตือนสติสุนักขัตตะต่อไปว่า

ดูกร สุนักขัตตะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เมื่อเป็นเช่นนี้ ที่เป็นธรรมยอดเยี่ยมของมนุษย์ ชื่อว่าเป็นคุณอันเราได้แสดงไว้แล้วมิใช่หรือ

สุนักขัตตะกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เป็นอันทรงแสดงไว้แล้วแน่นอน มิใช่ไม่ได้ทรงแสดงไว้ก็หาไม่ ๆ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร โมฆบุรุษ แม้เมื่อเป็นเช่นนี้ เธอยังจะกล่าวกะเราผู้แสดงอทิปาฏิหาริย์ที่เป็นธรรมยอดเยี่ยมของมนุษย์อย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคมิได้

ทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ที่เป็นธรรมยอดเยี่ยมของมนุษย์แก่ข้าพระองค์ ดังนี้ ดูกร โมฆบุรุษ เธอจงเห็นว่า ข้อนี้เป็นความผิดของเธอเท่านั้น

ดูกร ภคคะเว โอรสเจ้าลิจจวีชื้อสุนักขัตตะ ถูกเรากล่าวอยู่อย่างนี้ ได้หนีไปจากพระธรรมวินัยนี้ เหมือนสัตว์ผู้ควรเกิดในอบาย เหมือนสัตว์ผู้ควรเกิดในนรก ฉะนั้น ฯ

แม้ว่าพระผู้มีพระภาคจะทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ แต่คนที่จะไม่เชื่อ อย่างไรก็ตามยังไม่เชื่อ แม้แต่สุนักขัตตะก็ยังพูดว่า พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ เพราะฉะนั้น ก็เป็นความผิดของสุนักขัตตะเท่านั้นที่มีความเห็นผิดต่าง ๆ

ถ. สุนักขัตตะไปตบศพเข้า ๓ ที ก็ลุกขึ้นมา ถ้าเราไปตบศพคนอื่นเข้า ๓ ที จะลุกขึ้นมาหรือเปล่า

ส. ลองไหม

ถ. ถ้าเป็นจริงก็อยากจะลอง

ส. พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงพยากรณ์ทุกศพ แต่ถ้าทรงพยากรณ์ศพไหน ต้องเป็นคำจริงตามที่ทรงพยากรณ์ไว้ พระผู้มีพระภาคจะไม่ตรัสคำที่ไม่จริง และคำจริงที่ได้ทรงพยากรณ์ไว้ก็ต้องเป็นอย่างนั้น

ถ. หมายความว่า ศพที่จะลุกมาได้ ก็เฉพาะที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้แล้วเท่านั้น และศพนั้นก็มาพิสูจน์ความจริงให้กับสุนักขัตตะเท่านั้นหรือ

ส. การที่ซากศพลุกขึ้นตอบคำถามของสุนักขัตตะก็ด้วยพุทธานุภาพ ทรงรู้เหตุปัจจัยของสภาพธรรมทุกอย่าง แต่บุคคลธรรมดาสามัญไม่สามารถที่จะเข้าใจถึงเหตุปัจจัยนั้น ๆ ได้ ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ ก็ไม่มีใครทราบว่าการณ์นั้นจะเป็นอย่างนั้นได้จริง แต่เพราะว่าทรงทราบเหตุปัจจัยของสภาพธรรมทั้งหลายที่จะเกิดขึ้นเป็นไปได้ตามเหตุตามปัจจัย จึงทรงพยากรณ์อย่างนั้น เพราะฉะนั้น ไม่ใช่สำหรับทุกศพ แต่ว่าสิ่งใดที่พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ไว้ ก็เป็นอย่างนั้น

ถ. สมัยนี้มีวิธีทำให้ศพลุกขึ้นมา ซึ่งผมก็ไม่เคยเห็น แต่ได้ยินเขาเล่า ที่จะทำให้ศพลุกขึ้นมาเพื่อจะขอหาย

สุ. โกรธขัดตียอเจลกะถึงแม้ว่าจะไปเกิดเป็นอสูรแล้ว สามารถที่จะกระทำรูปให้เกิดขึ้นเป็นการลุกขึ้นยืนในขณะนั้นก็ได้ ถ้ามีกำลัง หรือมีเหตุมีปัจจัย มีสมาธิ มีความสามารถที่จะทำได้ ก็ทำได้ ไม่ใช่เรื่องแปลก

ถ. ผมเคยได้ยินมา เขาเรียกว่าอจินไตย นี่เป็นพุทธวิสัย เราไม่ควรคิด ถ้าเราคิดจะเป็นบ้า

สุ. อีกเรื่องหนึ่ง แม้ว่าพระผู้มีพระภาคจะได้ทรงพยากรณ์อย่างนี้ ก็ควรที่สุนัขขัตตะจะเลื่อมใสเห็นในอิทธิปาฏิหาริย์ เห็นในพระคุณสูงสุดของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ผู้ที่สะสมความเห็นผิดมา ก็ยังคงมีความเห็นผิดต่อไป เช่น อีกเรื่องหนึ่งซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสเล่าให้ปริพาชกภคควโคตรฟัง มีข้อความว่า

ดูกร ภคควะ สมัยหนึ่งเราอยู่ที่กุฎาคารศาลาในป่ามหาวัน เขตเมืองเวสาลี สมัยนั้น อเจลกคนหนึ่งชื่อกฬารมชฌกะ อาศัยอยู่ที่วัชชีคาม เขตเมืองเวสาลี เป็นผู้เลิศด้วยลาภและยศ เขาได้ยึดถือสมათานข้อวัตรทั้ง ๗ คือ

๑. เราพึงเปลือยกาย ไม่นุ่งห่มผ้าตลอดชีวิต ฯ
๒. เราพึงประพฤติพรหมจรรย์ ไม่เสพเมถุนกรรมตลอดชีวิต ฯ
๓. เราพึงเลี้ยงชีวิตด้วยการดื่มสุราและกินเนื้อสัตว์ ไม่กินข้าวและขนมตลอดชีวิต ฯ
๔. เราพึงไม่ล่วงเกินอุเทนเจดีย์ ซึ่งอยู่ที่ศบูรพาแห่งเมืองเวสาลี ฯ
๕. เราพึงไม่ล่วงเกินโคตมเจดีย์ ซึ่งอยู่ที่ศทักษิณแห่งเมืองเวสาลี ฯ
๖. เราพึงไม่ล่วงเกินสัตตัมพเจดีย์ ซึ่งอยู่ที่ศประจิมแห่งเมืองเวสาลี ฯ
๗. เราพึงไม่ล่วงเกินพหูตตเจดีย์ ซึ่งอยู่ที่ศอุดรแห่งเมืองเวสาลี ฯ

เพราะการสมათานข้อวัตรทั้ง ๗ นี้ เขาจึงเป็นผู้เลิศด้วยลาภและยศอยู่ที่วัชชีคาม ครั้นนั้นโอรสเจ้าลิจจวีชื่อสุนัขขัตตะ ได้เข้าไปหาอเจลกชื่อกฬารมชฌกะ แล้วถามปัญหาเขา เขาไม่สามารถแก้ปัญหของโอรสเจ้าลิจจวีชื่อสุนัขขัตตะให้ถูกต้องได้ จึงแสดงความโกรธ โทสะและความโหม่นสลดให้ปรากฏ

ครั้งนั้น โอรสเจ้าลิจฉวีชื่อสุนักขัตตะได้คิดว่า ตนได้รู้กรณสมณะผู้เป็นพระอรหันต์ที่ดี ข้อนั้นอย่าได้มีแก่เรา เพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูลและเพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน

เป็นความเห็นผิดใหม่ จนกระทั่งถามแล้วตอบไม่ได้ ก็แสดงความโกรธ ความโทมนัส ความเสียใจ โทสะให้ปรากฏ แต่คนที่เห็นก็ยังคิดว่า คนนี้เป็นพระอรหันต์ที่ดี เราไม่ควรที่จะทำให้เขาเกิดความขุ่นเคืองใจ พระอรหันต์จะยังโกรธไหม แต่คนที่ไม่รู้จักเข้าใจว่าคนนั้นเป็นพระอรหันต์ ทั้ง ๆ ที่ไม่สามารถแสดงธรรมให้แจ่มแจ้ง และกลับเห็นว่าเป็นความผิดของตนเองที่ไปทำให้พระอรหันต์โกรธ

พระผู้มีพระภาคตรัสเล่าต่อไปว่า

ครั้งนั้น โอรสเจ้าลิจฉวีชื่อสุนักขัตตะได้เข้ามาหาเรา ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เราได้กล่าวกะเขาผู้นั่งเรียบร้อยแล้ว ดูกร โมฆบุรุษ แม้คนเช่นเธอ ก็ยังจักปฏิญาณตนเป็นศากยบุตรอยู่หรือ ฯ

สุนักขัตตะกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ไฉนพระผู้มีพระภาคจึงตรัสกะข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ดูกร โมฆบุรุษ แม้คนเช่นเธอ ก็ยังจักปฏิญาณตนเป็นศากยบุตรอยู่หรือ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สุนักขัตตะ เธอได้เข้าไปหาอเจลลช็อกพารมัทธกะ แล้วถามปัญหากะเขา เขาไม่สามารถแก้ปัญหามากของเธอก็ถูกต้องได้ จึงได้แสดงความโกรธ โทสะและความโทมนัสให้ปรากฏ เธอจึงได้คิดว่า ตนได้รู้กรณสมณะผู้เป็นพระอรหันต์ที่ดี ข้อนั้นอย่าได้มีแก่เรา เพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูลและเพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน ดังนี้ มิใช่หรือ ฯ

ซึ่งสุนักขัตตะก็ยังไม่เข้าใจถูก กราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เมื่อเป็นเช่นนี้ พระผู้มีพระภาคก็ยังทรงหวังพระอรหันต์อยู่หรือ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร โมฆบุรุษ เรามีได้หวงพระอรหันต์ แต่ว่าเธอได้เกิดทิวฐิฉลามก เธอจงละมันเสีย ทิวฐิฉลามกนี้อย่าได้เกิดแก่เธอ เพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูลและเพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน

อนึ่ง เธอย่อมเข้าใจเจลกช็อกฟาร์มชฌกะว่า เป็นสมณะผู้เป็นพระอรหันต์ที่ดีผู้หนึ่ง ต่อไปไม่นานเขาจักกลับนุ่งห่มผ้า มีภรรยา กินข้าวและขนม ล่วงเกินเจดียที่มีอยู่ในเมืองเวสาลีทั้งหมด กลายเป็นคนเสื่อมยศ แล้วตายไป

ซึ่งก็เป็นจริงอย่างที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดง และสุนัขขัตตะก็ได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสกับสุนัขขัตตะว่า

สุนัขขัตตะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน วิบากนั้นได้มีแล้วเหมือนดังที่เราได้พยากรณ์อเจลกช็อกฟาร์มชฌกะไว้แก่เธอ มิใช่โดยประการอื่น ๆ

ซึ่งสุนัขขัตตะก็ยอมรับ และพระผู้มีพระภาคก็ตรัสว่า

ดูกร สุนัขขัตตะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เมื่อเป็นเช่นนั้น อธิติปาฏิหาริย์ที่เป็นธรรมยอดเยี่ยมของมนุษย์ ชื่อว่าเป็นคุณอันเราได้แสดงไว้แล้วหรือมิใช่ ๆ

ซึ่งสุนัขขัตตะก็ยอมรับ แต่ไม่ยอมเปลี่ยนใจที่จะนับถือและเลื่อมใสพระผู้มีพระภาคในความเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสเล่าให้ปริพาชกชื่อภคควโคตรฟังอีกเรื่องหนึ่ง

ข้อความมีว่า

ดูกร ภคควะ สมัยหนึ่งเราอยู่ที่ภูฏาคารศาลาในป่ามหาวัน เขตเมืองเวสาลีนั้นเอง สมัยนั้น อเจลกช็อกปาฏิโกบุตร อาศัยอยู่ที่วัชชีคาม เขตเมืองเวสาลี เป็นผู้เลศด้วยลาภและยศ เขากล่าววาจาในบริษัทที่เมืองเวสาลีอย่างนี้ว่า

แม้พระสมณโคดมก็เป็นญาณวาท แม้เราก็เป็นญาณวาท ก็ผู้ที่เป็นญาณวาท ย่อมควรแสดงอธิติปาฏิหาริย์ที่เป็นธรรมยอดเยี่ยมของมนุษย์กับผู้ที่เป็นญาณวาท พระสมณโคดมพึงเสด็จไปกึ่งหนทาง แม้เราก็พึงไปกึ่งหนทาง ในที่พบบันนั้น แม้เรา

ทั้ง ๒ พึงกระทำอิทธิปาฏิหาริย์ที่เป็นธรรมยอดเยี่ยมของมนุษย์ ถ้าพระสมณโคดมจักทรงกระทำอิทธิปาฏิหาริย์ที่เป็นธรรมยอดเยี่ยมของมนุษย์ ๑ อย่าง เราจักกระทำ ๒ อย่าง ถ้าพระสมณโคดมจักทรงกระทำ ๒ อย่าง เราจักกระทำ ๔ อย่าง ถ้าสมณโคดมจักทรงกระทำ ๔ อย่าง เราจักกระทำ ๘ อย่าง พระสมณโคดมจักทรงกระทำเท่าใด ๆ เราก็จักกระทำให้มากกว่านั้นเป็นทวีคูณ ๆ

เมื่อโอรสเจ้าลิจฉวีเชื้อสุนัขขัตตะทราบข่าวนั้น ก็มากราบทูลให้พระผู้มีพระภาคทรงทราบ

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสเล่าให้ปริพาชกภคฺควโคตรฟังต่อไปว่า

เมื่อโอรสเจ้าลิจฉวีเชื้อสุนัขขัตตะกล่าวอย่างนี้ เราได้กล่าวกะเขาว่า สุนัขขัตตะ อเจลกชื่อปาฏิกบุตร เมื่อไม่ละวาจา จิต และสละคีนทิกฺขุสีเช่นนั้น ก็ไม่สามารถที่จะมาพบเห็นเราได้ แม้ถ้าเขาพึงคิดเห็นอย่างนี้ว่า เราไม่ละวาจา จิต และสละคีนทิกฺขุสีเช่นนั้น ก็พึงไปพบเห็นพระสมณโคดมได้ ดังนี้ แม้ศรัทธาเขาจะพึงแตกออก ๆ

เมื่อสุนัขขัตตะได้ทราบอย่างนี้ กลับกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงรักษาพระวาจาฉันนั้น ขอพระสุคตจงทรงรักษาพระวาจาฉันนี้ ๆ

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกร สุนัขขัตตะ ก็ไหนเธอจึงกล่าวกะเราอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงรักษาพระวาจาฉันนั้น ขอพระสุคตจงทรงรักษาพระวาจาฉันนี้ ๆ

สุนัขขัตตะกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะพระผู้มีพระภาคตรัสวาจาโดยแน่นอนว่า อเจลกชื่อปาฏิกบุตร เมื่อไม่ละวาจา จิต และสละคีนทิกฺขุสีเช่นนั้น ก็ไม่สามารถจะมาพบเห็นเราได้ แม้ถ้าเขาพึงคิดเห็นอย่างนี้ว่า เราไม่ละวาจา จิต และสละคีนทิกฺขุสีเช่นนั้น ก็พึงไปพบเห็นพระสมณโคดมได้ ดังนี้ แม้ศรัทธาเขาจะพึงแตกออก ดังนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก้อเจลกชื่อปาฏิกบุตรอาจแปลงรูปมาพบเห็นพระผู้มีพระภาคก็ได้ ในคราวนั้น พระดำรัสของพระผู้มีพระภาคก็พึงเป็นมธุรา ๆ

ยังอุตสาหคิดว่า จะมีคนอื่นเก่งกว่าพระผู้มีพระภาคจนถึงกับจะแปลงรูปมาพบกับพระผู้มีพระภาคได้ ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสเตือนสุนัขขัตตะว่า

ดูกร สุนัขขัตตะ ตถาคตเคยกล่าววาจาที่เป็น ๒ วับบ้างหรือ ฯ

เพื่อให้สุนัขขัตตะเห็นว่า ทุกสิ่งทุกประการที่ตรัส ต้องเป็นความจริงอย่างนั้น แต่สุนัขขัตตะยังไม่สิ้นความสงสัย กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ที่พระองค์ทรงทราบอย่างนั้น ทรงทราบด้วยพระทัยของพระองค์เอง คือ ด้วยพระปัญญาของพระองค์ หรือว่าเพราะเทวดามาทูลความนั้นแด่พระองค์

เป็นไปได้ไหมที่จะไม่เลื่อมใสถึงอย่างนั้น ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสว่า พระองค์ทรงทราบด้วยพระองค์เอง และตรัสกับสุนัขขัตตะต่อไปว่า

แม้เสนาบดีแห่งเจ้าลิจฉวีช็ออชิตะ ซึ่งได้ตายไปแล้วเมื่อเร็วๆ นี้ ได้เข้าถึงพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ ก็ได้เข้ามาบอกเราอย่างนี้ว่า อเจลกช็อปาฏิกบุตรเป็นคนไม่ละอาย ชอบกล่าวมุสา ทั้งได้พยากรณ์ข้าพระองค์ว่า เสนาบดีแห่งเจ้าลิจฉวีช็ออชิตะ ในวัชชีคาม เข้าถึงมหานรก แต่ข้าพระองค์มิได้เข้าถึงมหานรก ได้เข้าถึงพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์

๖๗๗

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสกับสุภัทตเถระว่า

ดูกร สุภัทตเถระ เราทั้งหลายเที่ยวไปบิณฑบาตที่เมืองเวสาลี กลับจากบิณฑบาตในเวลาปัจฉาภต แล้วเข้าไปยังอารามของอเจลกะชื่อปาฏิกบุตรเพื่อพักผ่อนกลางวันบัดนี้ ถ้าเธอปรารถนา ก็จงไปบอกเขาเถิด ฯ

พระผู้มีพระภาคไม่เสด็จไปที่กิ่งทาง แต่ไปจนถึงสำนักของอเจลกะชื่อปาฏิกบุตร และก็จะทรงพักผ่อนกลางวันนั้น ให้สุภัทตเถระไปบอกอเจลกะมาแสดงอิทธิปาฏิหาริย์แข่งกับพระองค์ ตามที่เขาได้กล่าวไว้แล้ว

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเล่าให้ปริพาชกภคควโคตรฟังต่อไปว่า

ดูกร ภคควะ ครั้งนั้นเป็นเวลาเช้า เราทั้งหลาย ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตที่เมืองเวสาลี กลับจากบิณฑบาตในเวลาปัจฉาภต แล้วเข้าไปยังอารามของอเจลกะชื่อปาฏิกบุตรเพื่อพักผ่อนกลางวัน ครั้งนั้น โอโรสเจ้าลิจฉวีชื่อสุภัทตเถระรับเข้าไปเมืองเวสาลี แล้วเข้าไปหาพวกเจ้าลิจฉวีที่มีชื่อเสียงบอกว่า ท่านผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปบิณฑบาตที่เมืองเวสาลี กลับจากบิณฑบาตในเวลาปัจฉาภต แล้วเสด็จเข้าไปยังอารามของอเจลกะชื่อปาฏิกบุตรเพื่อทรงพักผ่อนกลางวันขอพวกท่านจงรีบออกไป จักมีการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ที่เป็นธรรมยอดเยี่ยมของมนุษย์ของพวกสมณะที่ดี ฯ

ต่อจากนั้น สุภัทตเถระก็ได้เข้าไปหาพวกพราหมณ์มหาศาล คฤหบดีผู้มั่งคั่งเหล่าเดียรธีย์ต่าง ๆ และสมณพราหมณ์ผู้มีชื่อเสียง และได้บอกให้บริษัทเหล่านั้นรีบไปดูการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ที่เป็นธรรมยอดเยี่ยมของมนุษย์ของพวกสมณะที่ดี

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ครั้งนั้น พวกเจ้าลิจฉวีผู้มีชื่อเสียง และพราหมณ์มหาศาล คฤหบดีผู้มั่งคั่ง เหล่าเดียรถียต่าง ๆ และสมณพราหมณ์ผู้มีชื่อเสียง ได้เข้าไปยังอารามของอเจลล ชื่อปาฏิกบุตร ดูกร ภคฺวะ บริษัทนั้น ๆ มีหลายร้อย หลายพันคน ฯ

อเจลลชื่อปาฏิกบุตรได้ทราบข่าวว่า บรรดาเจ้าลิจฉวีผู้มีชื่อเสียง และพราหมณ์มหาศาล คฤหบดีผู้มั่งคั่ง เหล่าเดียรถียต่าง ๆ และสมณพราหมณ์ผู้มีชื่อเสียง ได้พากันออกมาแล้ว แม้พระสมณโคดมก็ทรงนั่งพักผ่อนกลางวันที่ยารามของเรา ครั้นแล้วจึงเกิดความกลัว ความหวาดเสียว ขนพองสยองเกล้า ครั้งนั้น อเจลลชื่อปาฏิกบุตร เมื่อกลัว หวาดเสียว ขนพองสยองเกล้า จึงเข้าไปยังอารามของปริพาชกชื่อติณทุกขานุ บริษัทนั้นได้ทราบข่าวว่า อเจลลชื่อปาฏิกบุตรกลัว หวาดเสียว ขนพองสยองเกล้า เข้าไปยังอารามของปริพาชกชื่อติณทุกขานุ ฯ

ครั้งนั้น บริษัทนั้นได้เรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า บุรุษผู้เจริญ ท่านจงไปหาอเจลลชื่อปาฏิกบุตรที่ยารามของปริพาชกชื่อติณทุกขานุ แล้วจงบอกกะเขาอย่างนี้ว่า ท่านปาฏิกบุตร ท่านจงกลับไป

เพราะว่าใคร ๆ ก็มาคอยดูกันอยู่มาก ซึ่งบุรุษนั้นรับคำสั่งนั้นแล้ว จึงเข้าไปหาอเจลลชื่อปาฏิกบุตรที่ยารามของปริพาชกชื่อติณทุกขานุ และได้บอกให้ปาฏิกบุตรกลับไปที่ยารามของตน เพื่อที่จะได้แสดงอิทธิปาฏิหาริย์ตามที่เคยกล่าวไว้

เมื่อบุรุษนั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว อเจลลชื่อปาฏิกบุตรจึงกล่าวว่า เราจะไป ฯ แล้วชบสรีระอยู่ในที่นั่นเอง ไม่อาจลุกขึ้นจากอาสนะได้ ฯ

แม้จนถึงที่สุดก็ไม่กล่าวว่า จักไม่ไป แต่กล่าวว่า เราจะไป ฯ แต่ทั้ง ๆ ที่พูดอย่างนั้น ก็ยังชบสรีระอยู่ในที่นั่นเอง ไม่อาจลุกขึ้นจากอาสนะได้

ครั้งนั้น บุรุษนั้นได้กล่าวกะเขาว่า ท่านปาฏิกบุตร ไฉนท่านจึงเป็นอย่างนี้ ตะโพกของท่านติดกับที่นี้ หรือว่าที่นี้ติดกับตะโพกของท่าน ท่านกล่าวว่า เราจะไป ฯ แต่กลับชบสรีระอยู่ในที่นั่นเอง ไม่อาจลุกขึ้นจากอาสนะได้

บุรุษนั้นจึงกลับมาหาบริษัทนั้น แล้วบอกว่า ท่านผู้เจริญ อเจลกชื่อปาฏิก-
บุตรนี้เป็นผู้แพ้แล้วก็ยังคงกล่าวว่า เราจะไป ๆ แล้วก็ชบศีระะอยู่ในที่นั่นเอง ไม่อาจลุก
ขึ้นจากอาสนะได้ ฯ

ก็ยังไม่หมดความพยายามกัน ที่จะให้ปาฏิกบุตรอเจลกมาที่อารามของตน
เพื่อที่จะให้แสดงอิทธิปาฏิหาริย์ เพราะฉะนั้น เมื่อบุรุษนั้นกลับมาโดยที่ปาฏิกบุตร-
อเจลกไม่ได้กลับมาด้วย มหาอำมาตย์แห่งเจ้าลิจฉวีคนหนึ่งก็ได้ลุกขึ้นยืนกล่าวว่า
บริษัทนั้นว่า

ท่านผู้เจริญ ถ้าเช่นนั้น ขอให้พวกท่านจงรอคอยสักครู่หนึ่ง พอให้ข้าพเจ้าไป
บางที่ข้าพเจ้าอาจนำเอาอเจลกชื่อปาฏิกบุตรมาสู่บริษัทนี้ได้

ไม่ละความพยายาม เมื่อเห็นว่าส่งคนหนึ่งไปแล้วไม่สำเร็จ เพราะฉะนั้น
มหาอำมาตย์ท่านหนึ่งก็คิดว่า ถ้าท่านไปเองก็คงจะเอาตัวของอเจลกปาฏิกบุตรมาได้
ซึ่งเมื่อมหาอำมาตย์นั้นไป ก็ได้กล่าวกับอเจลกปาฏิกบุตรถึงข้อความที่อเจลกเคยคิดที่
จะแสดงอิทธิปาฏิหาริย์แข่งกับพระผู้มีพระภาค และได้กล่าวกับอเจลกปาฏิกบุตรว่า

ท่านปาฏิกบุตร ท่านจงกลับไป ด้วยการกลับไปนั้นแหละ พวกข้าพเจ้าจักให้
ชัยชนะแก่ท่าน จักให้ความปราชัยแก่พระสมณโคดม

เมื่อมหาอำมาตย์แห่งเจ้าลิจฉวีกล่าวแล้วอย่างนี้ อเจลกชื่อปาฏิกบุตรจึงกล่าว
ว่า เราจะไป ๆ แล้วกลับชบศีระะอยู่ในที่นั่นเอง ไม่อาจลุกขึ้นจากอาสนะได้

มหาอำมาตย์ก็ได้กลับไปหาบริษัทที่กำลังรอคอยอยู่ และได้เล่าให้ฟัง ซึ่งเมื่อ
มหาอำมาตย์แห่งเจ้าลิจฉวีกล่าวอย่างนั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคก็ได้กล่าวกะบริษัทนั้น
ว่า ถ้าอเจลกปาฏิกบุตรไม่ละความเห็นผิดอย่างนั้น ย่อมไม่สามารถที่จะมาพบ
พระองค์ได้ และถ้าเขาคิดว่าเขาสามารถจะมาได้โดยที่ไม่ละความเห็นผิด ศีระะของ
เขาก็จะพึงแตกออก หรือถึงแม้ว่าพวกเจ้าลิจฉวีจะช่วยกันเอาเชือกมัดอเจลกปาฏิกบุตร
และเอาโคคู้มากคู้มาลากมาฉุด เชือกเหล่านั้นหรืออเจลกปาฏิกบุตรก็พึงขาดออก

ครั้งนั้น ศิษย์ช่างกลึงบาตรไม้ชื่อชาลียะ ลุกขึ้นยืนกล่าวว่าบริษัทนั้นว่า

ท่านผู้เจริญ ถ้าเช่นนั้น ขอให้พวกท่านจงรอยสักรู้หนึ่ง พอให้ข้าพเจ้าไป
บางที่ข้าพเจ้าอาจนำเอาอเจลกชื่อปาฏิโกบุตรมาสู่บริษัทนี้ได้

ครั้งนั้น ศิษย์ช่างกลึงบาตรไม้ชื่อชาลียะ จึงเข้าไปหาอเจลกชื่อปาฏิโกบุตร
ที่อารามของปริพาชกชื่อติณทุกขานุ

และก็กล่าวข้อความที่อเจลกปาฏิโกบุตรเคยพูดว่า จะแสดงอิทธิปาฏิหาริย์แข่ง
กับพระผู้มีพระภาค ซึ่งถึงแม้ว่าศิษย์ของช่างกลึงบาตรไม้ชื่อชาลียะจะได้กล่าวอย่างไร
เปรียบเทียบ ยกตัวอย่างอย่างไร ๆ ก็ไม่อาจทำให้อเจลกปาฏิโกบุตรลุกขึ้นจากอาสนะ
ได้ เมื่อศิษย์ช่างกลึงบาตรไม้ชื่อชาลียะไม่สามารถจะให้อเจลกปาฏิโกบุตรเคลื่อนจาก
อาสนะนั้นได้ แม้ด้วยคำเปรียบเทียบเปรยเช่นนั้น จึงกล่าวคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

สุนัขจึงจอกเข้าใจว่า ตนเป็นสีหะ จึงได้ถือตัวว่าเป็นมิกราช มันได้บันลือเสียง
สุนัขจึงจอกเช่นนั้น สุนัขจึงจอกตัวลามกเป็นอย่างไร การบันลือของสีหะเป็นอย่างไร ๆ

ดูกร ท่านปาฏิโกบุตร ท่านก็เป็นเช่นนั้น ดำรงชีพตามแบบพระสุคต บริโภค
อาหารที่เป็นเดนพระสุคต ยังสำคัญการรุกรานพระตถาคตผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัม-
พุทธเจ้า ท่านปาฏิโกบุตรเป็นอย่างไร การรุกรานพระตถาคตผู้เป็นพระอรหันต-
สัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอย่างไร

ดูกร ภัคคะ เมื่อศิษย์ช่างกลึงบาตรไม้ชื่อชาลียะ ไม่สามารถที่จะให้อเจลก
ชื่อปาฏิโกบุตรเคลื่อนจากอาสนะนั้นได้ แม้ด้วยคำเปรียบเทียบเปรยเช่นนั้น จึงได้กล่าวคาถา
ประพันธ์ดังนี้ว่า

สุนัขจึงจอกจ้องดูเงาของตนซึ่งปรากฏในน้ำที่บ่อ ไม่เห็นตนตามความเป็นจริง
จึงถือตัวว่าเป็นสีหะ มันได้บันลือเสียงสุนัขจึงจอกเช่นนั้น เสียงสุนัขจอกตัวลามก
เป็นอย่างไร การบันลือของสีหะเป็นอย่างไร ๆ

ถึงแม้ว่าจะกล่าวเปรียบเทียบอย่างไร ๆ ก็ไม่สามารถที่จะให้อเจลกเคลื่อนจาก
อาสนะนั้นได้ ซึ่งศิษย์ช่างกลึงบาตรไม้ชื่อชาลียะ ก็ได้กล่าวคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

สุนัขจึงจอกกินกบตามบ่อ และหนูดตามลานข้าว ชากศพที่ทิ้งตามป่าช้า
จึงอ้วนพื่ออยู่ตามป่าใหญ่ ตามป่าที่ว่างเปล่า จึงได้ถือตัวว่าเป็นมิกราช มันได้บันลือ

เสียงสุนัขจิ้งจอกเช่นนั้น สุนัขจิ้งจอกตัวลามกเป็นอย่างไร การบันลือของสี่หะเป็นอย่างไร ฯ

ซึ่งก็ได้ผลอย่างเดิม คือ ศิษย์ช่างกลึงบาตรไม้ชื่อชาลิยะ ไม่สามารถที่จะให้อเจลกชื่อปาฏิโกบุตรลูกจากอาสนะกลับมาที่บริษัทนั้นได้ เมื่อไม่เป็นผลแล้ว พระผู้มีพระภาคจะทรงทำอย่างไร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภัคคะ ลำดับนั้น เราจึงยังบริษัทนั้นให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้รื่นเริง ด้วยธรรมิกถา ทำให้พ้นจากเครื่องผูกใหญ่ รื้อถอนสัตว์ประมาณ ๘๔,๐๐๐ ขึ้นจากหล่มใหญ่ จึงเข้าเตโชธาตุกสิน เหาะขึ้นสู่เวหาส สูงประมาณ ๗ ชั่วโมง ๗ ชั่วโมง ไฟร้อนให้ลูกไฟลงมีควันกลบ สูงประมาณ ๗ ชั่วโมง ๗ ชั่วโมง แล้วจึงกลับมาปรากฏที่ภูฏาคารศาลาป่ามรวณ

ดูกร ภัคคะ ครั้งนั้น โอรสเจ้าลิจฉวีชื่อสุนัขขัตตะ ได้เข้ามาหาเราถึงที่อยู่ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เราจึงได้กล่าวกะเขาผู้นั่งเรียบร้อยแล้ว สุนัขขัตตะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน วิบากนั้นได้มีแล้วเหมือนดังที่เราได้พยากรณ์อเจลกชื่อปาฏิโกบุตรแก่เธอมิใช่โดยประการอื่น ฯ

ซึ่งสุนัขขัตตะก็ยอมรับ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สุนัขขัตตะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เมื่อเป็นเช่นนั้น อิทธิปาฏิหาริย์ที่เป็นธรรมยอดเยี่ยมของมนุษย์ ชื่อว่าเป็นคุณอันเราได้แสดงแล้วหรือมิใช่ ฯ

ซึ่งสุนัขขัตตะก็ยอมรับ แต่แม้ว่าพระผู้มีพระภาคจะตรัสกับสุนัขขัตตะอย่างนี้ว่าเป็นความผิดของสุนัขขัตตะเท่านั้น แต่ว่าสุนัขขัตตะก็ได้หนีไปจากพระธรรมวินัยนี้เหมือนสัตว์ผู้ควรเกิดในอบาย เหมือนสัตว์ผู้ควรเกิดในนรก ฉะนั้น ฯ

พระสูตรนี้เป็นพระสูตรที่มีข้อความยาวมาก ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงแก้ความเข้าใจและความเห็นของสุนัขขี้ตະทุกประการ แม้แต่ในข้อที่สุนัขขี้ตะกล่าวหาว่า พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงบัญญัติสิ่งที่เลิศแก่ตน

การบัญญัติสิ่งที่เลิศ หมายความว่า การแสดงเรื่องของโลก ซึ่งคนส่วนมากเห็นว่า ความเห็นอย่างนั้นเป็นความเห็นที่เลิศที่สุด เป็นความเห็นที่ถูกต้องที่สุด พระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงแสดงถึงสิ่งที่โลกสมมติว่าเลิศ ซึ่งพระองค์ทรงรู้ชัดยิ่งกว่านั้น และไม่ยึดมั่นความรู้ชัดนั้นด้วย เมื่อไม่ยึดมั่น จึงทราบความดับได้เฉพาะตน ฉะนั้น พระองค์จึงไม่ถึงทุกข์ ซึ่งพระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับภคควโคตรต่อไป และได้ทรงแสดงธรรมเกี่ยวกับการพินาศของโลก การเจริญของโลก และความเห็นผิดว่ามีผู้สร้าง ความเห็นผิดว่าเทวดาบางพวกเที่ยง ความเห็นต่าง ๆ เหล่านี้เกิดขึ้นได้เพราะอะไร ซึ่งท่านที่สนใจ จะอ่านได้ใน **ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ปาฎิกสูตร**

ซึ่งข้อความสั้น ๆ มีว่า พระผู้มีพระภาคตรัสถึงสมณพราหมณ์บางพวกที่บัญญัติสิ่งที่โลกสมมติว่าเลิศ ว่าพระอิศวรทำให้ พระพรหมทำให้ เมื่อพระองค์ทรงทราบอย่างนี้ พระองค์ได้เข้าไปตรัสถามว่า การที่บัญญัติอย่างนั้นเพราะเหตุใด ซึ่งพวกนั้นก็ไม่สามารถที่จะตอบได้ ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงแสดงเหตุที่ทำให้เกิดความเห็นผิดนั้นว่ามีบางกาลบางสมัยที่โลกนี้พินาศอยู่ โดยมากเหล่าสัตว์ย่อมเกิดในชั้นอภิสสรพรหม ซึ่งสัตว์เหล่านั้นอยู่ในภพนั้นนานมากทีเดียว จนกระทั่งถึงสมัยที่โลกกลับเจริญขึ้น

เพราะเหตุว่าทุกสิ่งทุกอย่างไม่เที่ยง โลกที่เราเห็นว่าใหญ่โตมาก มีทวีปหลายทวีป มีคนจำนวนมากมายที่เดียว แต่ว่าโลกก็เป็นสังขารธรรม ตามความเป็นจริงเป็นสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับอยู่ ซึ่งการเกิดดับสืบต่อกันที่ทรงลักษณะของโลกก็เป็นระยะเวลาที่นานมาก จนกว่าจะถึงเวลาที่มีเหตุปัจจัยทำให้โลกพินาศ ถูกทำลายไปด้วยไฟ ด้วยน้ำ ด้วยลม ในแต่ละครั้ง

สมัยใดที่โลกถูกทำลายด้วยไฟ ก็จะมีพระอาทิตย์หลายดวง ค่อย ๆ เพิ่มขึ้น และความร้อนก็จะมากขึ้นจนกระทั่งโลกถูกทำลาย และในบางสมัยที่ไม่ได้ถูกทำลายด้วยไฟ โลกถูกทำลายด้วยน้ำก็ได้ น้ำท่วมขึ้นจนกระทั่งพัดพาทุกสิ่งทุกอย่างแตก และ

ในที่สุดก็พินาศไป และบางครั้งโลกก็ถูกทำลายด้วยลม มีลมพายุพัดกระหน่ำจนทุกสิ่งทุกอย่างแตกพินาศไป

ซึ่งในสมัยที่โลกพินาศ ข้อความในพระไตรปิฎกมีว่า โดยมากเหล่าสัตว์ย่อมเกิดในชั้นอภัสสรพรหม โดยมาก ไม่ใช่ทั้งหมด

ซึ่งพวกพรหมที่เป็นรูปพรหมทั้งหมดมี ๑๖ ภูมิ แบ่งออกตามชั้นของฌานจิตสำหรับปฐมฌานจิต ซึ่งประกอบด้วยวิตก วิจาร์ ปีติ สุข เอกัคคตา เวลาที่ฌานไม่เสื่อม หมายความว่าฌานจิตสามารถที่จะมีปัจจัยเกิดขึ้นก่อนจตุตถจิต เป็นปัจจัยให้รูปาวจรปฐมฌานวิบากเกิดขึ้นในพรหมภูมิหนึ่งพรหมภูมิใดในปฐมฌานภูมิ ๓ ภูมิ ซึ่งได้แก่ ปาริสัชชาภูมิ ๑ ปุโรหิตาภูมิ ๑ มหาพรหมาภูมิ ๑ ตามกำลังของสมาธิ

ถ้าเป็นสมาธิอย่างอ่อน เป็นปัจจัยให้เกิดในปาริสัชชาภูมิ ถ้าเป็นกำลังของสมาธิอย่างกลาง ก็เป็นปัจจัยให้ปฏิสนธิในปุโรหิตาภูมิ ถ้าเป็นผลของสมาธิที่มีกำลังแก่กล้า เป็นสมาธิที่ประณีต ก็เป็นปัจจัยให้ปฏิสนธิในมหาพรหมาภูมิ

แต่ถ้าก่อนจตุตถจิต ทุติยฌานจิตเกิด ซึ่งละวิตกวิจาร์ในขณะนั้นแล้ว ก็เป็นปัจจัยให้รูปาวจรทุติยฌานวิบากจิตเกิดขึ้นในทุติยฌานภูมิ ๓ ภูมิ ซึ่งได้แก่ ปริตรตาภาภูมิ ๑ อัปปมาณภาภูมิ ๑ อภัสสราภูมิ ๑ ซึ่งผู้ที่ได้สมาธิอย่างอ่อนเกิดในปริตรตาภาภูมิ อย่างกลางเกิดในอัปปมาณภาภูมิ และอย่างแก่กล้าที่มีกำลังเกิดในอภัสสราภูมิ

ถ. ...บุคคลที่เหลือ

ส. ไปภูมิอื่นตามเหตุ เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ในขณะที่โลกพินาศ โดยมากเหล่าสัตว์ย่อมเกิดในชั้นอภัสสรพรหม ซึ่งเป็นภูมิของทุติยฌาน

สำหรับรูปาวจรฌานภูมิของตติยฌาน โดยนัยของจตุตถนัย ก็มี ๓ ภูมิ คือ ปริตตสุภาภูมิ ๑ อัปปมาณสุภาภูมิ ๑ สุภิกิณหาหรือสุภากิณณภูมิ ๑ รวมเป็น ๓ ภูมิของตติยฌานภูมิ

นั่นคือสำหรับปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน โดยนัยของจตุตถนัย

สำหรับจตุตถฌานภูมิโดยนัยของจตุตถนัย หรือปัญจฌานภูมิโดยปัญจนัย มีทั้งหมด ๗ ภูมิ เป็นภูมิของรูปพรหม มีทั้งนามและรูป ๑ ภูมิ คือ เวหัพผลาภูมิ ๑ และเป็นภูมิของรูปปฏิสนธิอีก ๑ ภูมิ คือ อสัณฺณสตัตตาภูมิ

เพราะฉะนั้น การที่จะมีแต่เพียงรูปปฏิสนธิโดยไม่มีนามปฏิสนธิเลย ต้องถึงปัญจฌานโดยปัญจนัย หรือจตุตถฌานโดยจตุตถนัย แต่ถ้าไม่มีความปรารถนาที่จะให้มีแต่เพียงรูปปฏิสนธิ ก็เกิดในเวหัพผลาภูมิ

ถ. ที่ว่าโลกเป็นสังขารธรรม ที่เราเห็นกว้างใหญ่อย่างนี้ อาจารย์กล่าวว่า กำลังเกิดดับ หมายความว่าอย่างไร

ส. ทุกอย่างกำลังเกิดดับ รูปอ่อนหรือแข็งกำลังเกิดดับ เย็นหรือร้อนกำลังเกิดดับ ตึงหรือไหวกำลังเกิดดับ และที่ว่าเป็นโลกกว้างใหญ่นี้ กระทบสัมผัสดู เย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง ตึงหรือไหว

ถ. นี่โดยสติปัฏฐาน

ส. โดยความจริงด้วย สติปัฏฐานเป็นการอบรมปัญญาที่จะให้รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง ซึ่งเวลานี้ไม่ได้ปรากฏตามความเป็นจริงกับผู้ที่ไม่ได้เจริญสติปัฏฐาน

ถ. ที่อาจารย์กล่าวนี้เป็นโลกในวินัยของพระอริยะ ไม่ใช่โลกจริง ๆ ที่เป็นวัตถุที่เกิดดับ

ส. กำลังเกิดดับอยู่เรื่อย ๆ แต่ยังมีได้พินาศ ถ้าพินาศก็ด้วยปัจจัย คือ ไฟ หรือน้ำ หรือลม

๖๗๘

ณ. ....

ส. ก็แล้วแต่ว่าจะไปเกิดที่ไหนตามกรรม แต่ว่าส่วนมากย่อมเกิดในชั้น
อภัสสพรหม เพราะฉะนั้น เวลาที่อยู่ในชั้นอภัสสพรหมเป็นเวลานาน เวลาที่โลก
กลับเจริญ หมายความว่าเริ่มก่อเป็นโลกขึ้นใหม่ สัตว์ผู้ใดผู้หนึ่งจากชั้นอภัสสพรหม
เพราะสิ้นอายุ หรือเพราะสิ้นบุญ ย่อมเข้าถึงวิมานพรหมที่ว่างเปล่า หมายความว่า
พรหมชั้นปฐมฌานภูมิที่ว่างเปล่า เพราะถึงแม้ว่าจะเกิดในพรหมโลกแล้ว เมื่อยังไม่ได้
ดับกิเลสเป็นสมุจเฉท ก็จะต้องมีการจุติและปฏิสนธิ ซึ่งจะเกิดในชั้นรูปพรหมหรือว่าจะ
เกิดเป็นเทวดา หรือว่าจะเกิดในมนุษย์โลกก็ได้ แต่ยังไม่ไปถึงอบายภูมิ เพราะกว่าจะ
ได้เจริญกุศลถึงกับฉานจิตเกิด มหากุศลจิตก็ต้องเกิดมากมาย เป็นปัจจัยที่จะทำให้
หลังจากจุติจากพรหมโลกก็เกิดในสุคติภูมิ

เพราะฉะนั้น เมื่อจุติจากชั้นอภัสสพรหมก็มาสู่พรหมในวิมานที่ว่างเปล่า
วิมานหนึ่ง ยังไม่มาถึงโลกนี้ จุติจากชั้นอภัสสพรหม ย่อมเข้าถึงวิมานพรหมที่ว่าง
เปล่า เพราะสัตว์นั้นอยู่แต่ผู้เดียวเป็นเวลานาน จึงเกิดความต้องการดิ้นรนขึ้นว่า
โอหนอ แม้สัตว์เหล่าอื่นก็พึงมาเป็นอย่างนี้บ้าง ต่อมาสัตว์เหล่าอื่นก็จุติจากชั้น
อภัสสพรหม เพราะสิ้นอายุ หรือเพราะสิ้นบุญ ย่อมเข้าถึงวิมานพรหมที่ว่างเปล่า

ตอนนี้ก็มีหลายบุคคลแล้ว เพราะฉะนั้น ผู้ใดเกิดก่อน ผู้นั้นย่อมมีความ
คิดเห็นอย่างนี้ว่า เราเป็นพรหม เราเป็นมหาพรหม เป็นใหญ่ ไม่มีใครข่มได้ เห็น
ถ่องแท้ เป็นผู้กุมอำนาจ เป็นอิศวร เป็นผู้สร้าง เป็นผู้นิรมิต เป็นผู้ประเสริฐ เป็น
ผู้บงการ เป็นผู้ทรงอำนาจ เป็นบิดาของหมู่สัตว์ผู้เป็นแล้วและกำลังเป็น

เพราะฉะนั้น พรหมนั้นก็เข้าใจผิดคิดว่า ตนเองเป็นผู้สร้างสัตว์อื่น

แม้แต่บุคคลอื่นที่เกิดในชั้นนั้นก็เข้าใจผิด เพราะเหตุว่า แม้พวกสัตว์ที่เกิด
ภายหลังก็มีความคิดเห็นอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญนี้แลเป็นพรหม เป็นมหาพรหม
เป็นใหญ่ ไม่มีใครข่มได้ เห็นถ่องแท้ เป็นผู้กุมอำนาจ เป็นอิศวร เป็นผู้สร้าง เป็น

ผู้นิรมิต เป็นผู้ประเสริฐ เป็นผู้บงการ เป็นผู้ทรงอำนาจ เป็นบิดาของหมู่สัตว์ผู้เป็นแล้วและกำลังเป็น พวกเราอันพระพรหมผู้เจริญนี้นิรมิตแล้ว ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าพวกเราได้เห็นท่านพรหมผู้นี้เกิดก่อน ส่วนพวกเราเกิดภายหลัง ฯ

คนที่เกิดทีหลังก็คิดว่า คนที่เกิดก่อนสร้าง เป็นผู้สร้าง จะเรียกอะไรก็ได้ จะเรียกพระอิศวร หรือพระผู้สร้าง หรือเรียกอะไรก็ตามแต่ ชื่อไม่สำคัญ แต่มีความเข้าใจผิดคิดว่า ผู้ที่เกิดก่อนเป็นผู้สร้าง เป็นผู้บันดาล ซึ่งนี่ยังเป็นพวกพรหมอยู่

แต่เวลาที่มาเกิดเป็นมนุษย์ พวกนี้สามารถระลึกชาติได้ คือ เมื่อจุติจากชั้นนั้น มาเกิดในโลกมนุษย์ ก็ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต และสามารถระลึกชาติได้ เห็นท้าวมหาพรหมซึ่งเกิดก่อน ก็คิดว่าท้าวมหาพรหมเป็นผู้ที่เที่ยง แต่ตนเองเป็นผู้ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน จึงจุติจากชั้นนั้นลงมาเกิดในโลกมนุษย์ ไม่เท่ากับมหาพรหม

สำหรับผู้ที่มีความเห็นผิดว่า โลกเกิดขึ้นลอย ๆ ก็เช่นเดียวกัน เป็นผู้ที่ไม่เกิดในชั้นอสังขญสัตตาพรหม ผู้ที่ไม่เกิดในชั้นอสังขญสัตตาพรหม เวลาที่มาเกิดเป็นมนุษย์ และออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต สามารถระลึกชาติได้ ก็ระลึกต่อจากชั้นอสังขญสัตตาพรหมไปไม่ได้ ก็เลยเห็นว่าเกิดขึ้นมาลอย ๆ โดยที่ไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย

สำหรับชั้นของปัญจจมนาน โดยปัญจจมนัยอีก ๕ ภูมิ เป็นชั้นพิเศษ คือ สุทธาวาส ๕ ภูมิ ได้แก่ ชั้นของผู้ที่เป็นพระอนาคามีและได้บรรลุปัญจจมนานด้วย

ถ้าผู้ใดสามารถเจริญฌานได้จนถึงปัญจจมนาน แต่ว่าเป็นเพียงปุถุชน หรือ พระโสดาบัน พระสกทาคามี ก็ไม่สามารถที่จะเกิดในภูมินั้นได้ หรือถ้าท่านผู้ใดได้เป็น พระอริยะชั้นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี แต่ไม่ได้คุณธรรมถึง ปัญจจมนาน ก็ไม่สามารถที่จะเกิดในสุทธาวาส ๕ ภูมิได้

สำหรับภูมิอื่นในรูปพรหม ๑๖ ภูมิ ก็ยังมีการเกิดในที่ต่าง ๆ ตามเหตุตามปัจจัย หลังจากหมดกรรมที่จะทำให้เกิดในรูปพรหมภูมิแล้ว แต่สำหรับสุทธาวาส ๕ ภูมิจะไม่มีการกลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้ คือ ความเป็นมนุษย์หรือเทวดาในกามสุคติภูมิ

สำหรับสุทธาวาส ๕ ภูมิ คือ อวิหาภูมิ ๑ อตปปาภูมิ ๑ สุทฺถสากุมิ ๑ สุทฺถสีภูมิ ๑ อกนิฐฐาภูมิ ๑ อกนิฐฐาภูมิ คือ พรหมที่สูงที่สุดของสุทธาวาส

ถ้าศรัทธามีกำลังกล้าจะเกิดในชั้นอวิหาภูมิ ถ้าวิริยะมีกำลังกล้าจะเกิดในชั้น
อตัปปาภูมิ ถ้าสติมีกำลังกล้าจะเกิดในชั้นสุทฺธสากุมิ ถ้าสมาธิมีกำลังกล้าจะเกิดในชั้น
สุทฺธสีลภูมิ และถ้าปัญญา มีกำลังกล้าจะเกิดในชั้นอกนิฏฐาภูมิ

ผู้ที่เกิดในสุทธาวาสจะไม่กลับไปเกิดที่อื่นเลย เพราะต้องบรรลุปะระอรหันต์
ในสุทธาวาสภูมินั้น

ถ. ผู้ที่ไม่ได้ศึกษาเรื่องของฌาน จะเข้าถึงภูมิของพรหมได้หรือ

สุ. ไม่ได้ นอกจากผู้นั้นเป็นพระอนาคามี

ถ. พระอนาคามี ท่านเคยเข้าฌานด้วยหรือ

สุ. ผู้ที่เป็นพระอนาคามีสามารถดับการยึดถือความยินดีพอใจในรูป เสียง
กลิ่น รส โผฏฐัพพะได้เด็ดขาดเป็นสมุจเฉท เพราะฉะนั้น ย่อมเป็นคุณธรรมที่บริสุทธิ์
กว่าการที่จะถึงเพียงฌานจิต ซึ่งเป็นการระงับความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส
โผฏฐัพพะเพียงชั่วคราว

การที่จิตจะบรรลุดังฌานจิต หมายความว่า ผู้นั้นสามารถที่จะไม่รู้รูป เสียง
กลิ่น รส โผฏฐัพพะในขณะที่เป็นฌานจิต ระงับความยินดีพอใจโดยไม่มี การเห็น ไม่มี
การได้ยิน ไม่มีการได้กลิ่น ไม่มีการลิ้มรส ไม่มีการรู้โผฏฐัพพะชั่วคราวในขณะที่เป็น
ฌานจิต แต่เวลาที่พ้นจากฌานจิตแล้วก็เกิดความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส
โผฏฐัพพะ ซึ่งถ้าผู้นั้นอบรมฌานจิตบ่อย ๆ จนกระทั่งก่อนจุติจิตจะเกิด ขวนจิตที่เป็น
ฌานจิตเกิดขึ้น ก็เป็นปัจจัยทำให้ฌานวิบากจิตเกิดขึ้นทำกิจปฏิสนธิในพรหมภูมิ
ชั่วคราว เพราะว่าตามความเป็นจริงแล้ว ความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส
โผฏฐัพพะ ยังไม่ได้ดับเป็นสมุจเฉท

แต่ผู้ที่เป็นพระอนาคามีบุคคลคุณธรรมสูงกว่า เพราะว่าดับกามฉันทะ ความ
ยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะเป็นสมุจเฉท ไม่เกิดอีกเลย เพราะฉะนั้น
เวลาที่ท่านใกล้จะจุติ ความบริสุทธิ์ของคุณธรรมนั้นที่ดับความยินดีพอใจในรูป เสียง
กลิ่น รส โผฏฐัพพะเป็นสมุจเฉท เป็นปัจจัยให้ฌานจิตเกิดขึ้น ทำให้ปฏิสนธิใน
พรหมภูมิ ไม่ปฏิสนธิในกามสุคติภูมิอย่างพระโสดาบันและพระสกทาคามีบุคคล

ถ. โลกที่ถูกทำลายนี้ ชั้นพรหมต่าง ๆ ก็ดับหมดใช่ไหม

ส. ไม่หมด สงสัยใช่ไหม ที่เหลือไปไหน ในโลกธาตุอื่น ในจักรวาลอื่น ซึ่งทุก ๆ จักรวาลจะมีทวีปทั้ง ๔ และมีสวรรค์แต่ละชั้น มีพรหมภูมิแต่ละชั้น ไม่ใช่มีแต่เฉพาะจักรวาลนี้จักรวาลเดียวที่มีทวีปทั้ง ๔ แต่ในทุกจักรวาลมีทวีปทั้ง ๔

ถ. ที่อาจารย์กล่าวว่า ทุกจักรวาลมี ๔ ทวีป ชมพูทวีปในจักรวาลอื่น มีพระผู้มีพระภาคไปตรัสรู้หรือไม่

ส. ถ้ามี ก็จะต้องมีเพียงพระองค์เดียวในทุกจักรวาล จะไม่มีซ้อน ถ้ามี พระพุทธเจ้าในจักรวาลอื่น ในชมพูทวีปนี้ก็ไม่มี เพราะว่าจะมีพระพุทธเจ้าพร้อมกัน ๒ พระองค์ไม่ได้ ไกลเท่าไรก็ตามแต่ อาณาเขตของพระผู้มีพระภาคไปสุดจักรวาลทั้งหมด นี่คือพุทธานุภาพ

ถ. ขณะที่โลกถูกทำลาย เหล่าสัตว์ส่วนใหญ่ไปเกิดในอภิสสราภูมิ ในสมัยนั้นเขาได้ทำมานหรือเปล่า หรือไม่ต้องมีมานจิตก็ไปเกิดได้

ส. ไม่ได้ ต้องได้มาน

ถ. หมายความว่า คนในสมัยนั้นรีบทำมานกันใหญ่

ส. ก็โลกกำลังจะพินาศ ก็ต้องมีความหวั่นวิตก เห็นโทษเห็นภัย เริ่มจะกลัวภัยกัน

ถ. ผมได้อ่านพระสูตรนี้ เรียนตามตรงว่าเชื่อครึ่งหรือไม่เชื่อครึ่ง ผมหนักไปทางเหตุผลมากกว่า ไม่ทราบว่าจะถามใคร ผมสงสัยว่า โลกดับ หมายถึงโลกที่เราอยู่ปัจจุบัน หรือรวมทั้งอบายภูมิ สุกคติภูมิ สวรรค์ต่าง ๆ ก็ถูกทำลายหมดด้วยน้ำ หรือด้วยลม หรือด้วยเหตุไฟ ซึ่งก็ไม่น่าจะทำลายถึงขั้นนั้น และด้วยเหตุ ด้วยปัจจัยอะไร จึงทำให้สุคติภูมิต้องถูกทำลายไปด้วย

ส. ถึงกาลสมัยที่จะมีเหตุปัจจัยที่จะให้พินาศ ก็ต้องพินาศ มีอะไรที่คงอยู่โดยไม่พินาศบ้าง

ถ. แต่ก็พินาศพร้อม ๆ กับโลกมนุษย์นี้ใช่ไหม

ส. เวลาที่ถึงกาลสมัยที่จะเป็นอย่างนั้น แม้แต่เทวดาก็หนีไม่พ้น มนุษย์เอง ยังหนีไม่พ้น จะทำกรรมดีสักเท่าไรก็ตาม ถ้าตราบไถยังมีสังสารวัฏอยู่ ก็ยังจะต้องมีการเกิด ถ้ายังไม่บรรลुเป็นพระอรหันต์ก็ต้องเกิดในอบายภูมิได้ ซึ่งก็ต้องผจญหรือพบกับความพินาศของโลกได้ ถึงเคยเห็นมาแล้ว ก็ลืมไปหมด เป็นเรื่องธรรมดาที่จะต้องเกิดความสงสัยขึ้น จนกว่ากำลังประจักษ์ จึงจะหมดความสงสัยในขณะนั้น

ถ. ถ้าพิจารณาโลกที่เราอยู่ปัจจุบันนี้ว่า จะพินาศด้วยน้ำ ด้วยไฟ ด้วยลม กิติ ก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ทีเดียว แต่ก่อนนี้เรื่องระเบิดปรมาณูกิติ ระเบิดไฮโดรเจนกิติ ไม่เคยมีมาก่อน เมื่อสมัยเราเด็ก ๆ เราไม่เคยได้ยินสิ่งเหล่านี้ ถ้าใครมาพูดว่า เมืองใหญ่ทั้งเมืองไฟจะลุกขึ้นมาทันที ซึ่งก่อนที่ไฟจะลุกขึ้นมาจะต้องมีลมอย่างแรงพัดมาพัดหมดทุกอย่างในพริบตาเดียว ก็คงจะไม่มีใครเชื่อ แต่เดี๋ยวนี้เราเชื่อแล้วว่า โลกจะพินาศด้วยลม ด้วยไฟ ผมเชื่อแล้วว่าเป็นไปได้ทีเดียว แต่ยังสงสัยว่า ทำไมในสุคติภูมิต้องพินาศไปด้วย และทำไมต้องด้วยลม ด้วยไฟ ด้วยน้ำ

ส. แล้วแต่ว่าสภาพของจิตใจในขณะนั้นมากไปด้วยโลภะ หรือด้วยโทสะ หรือด้วยโมหะ ซึ่งนั่นก็ได้แสดงไว้ แต่ก็เป็นเรื่องที่อีกไกล อีกนาน และไม่แน่ว่าจะวนเวียนไปในสังสารวัฏจนประสบกับเหตุการณ์นั้นหรือเปล่า แต่ว่าขณะนี้ยังไม่มีทางที่จะเป็นอย่างนั้น ก็ไม่ต้องคิดดีกว่า เพราะถึงอย่างไรก็ยังไม่ประสบ ใน ๑๐๐ ปีนี้ยังไม่ถูกทำลาย ยังไม่พินาศ และเวลาที่เกิดใกล้ ๆ สมัยนั้นก็จำไม่ได้แล้วว่าเคยสงสัยว่า โลกจะพินาศด้วยอะไร

ถ. เคยอ่าน ...

ส. อ่านแล้วก็ลืมไปอีก เพราะฉะนั้น ความรู้ที่เกิดจากการฟังหรือการอ่าน โดยที่ยังไม่ได้ประสบจริง ๆ ยังไม่สามารถที่จะขจัดความสงสัยใด ๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องคำถามของท่านผู้ฟังคราวก่อนที่ถามเรื่องนรกไทย นรกชาติอื่น หรือเรื่องสวรรค์ไทยทำไมมีหลายชั้น สวรรค์ตามพระพุทธศาสนามีถึง ๖ ชั้น แต่ทำไมสวรรค์ชาติอื่นนั้นน้อยชั้นกว่า นี่เป็นเรื่องที่จะเอาตำราทั้งหลายมาอ่าน และก็แล้วแต่ศรัทธาความเชื่อมั่น

ว่า จะพิจารณาในเหตุผลอะไร และจะเชื่ออย่างไร แต่ถ้าคิดถึงเรื่องความวิจิตรของกรรม ไม่ว่าจะเป็นกุศลหรืออกุศล ก็ต้องต่างกันมาก

ในการทำบุญทำกุศลครั้งหนึ่ง ๆ ซึ่งมีหลายคนทำด้วยกัน จิตใจก็ย่อมต่างกัน แล้วแต่เหตุปัจจัยของแต่ละคน หรือทางฝ่ายอกุศลก็เช่นเดียวกัน ถ้าหลาย ๆ คนจะร่วมกันฆ่าสัตว์สักตัวหนึ่ง ก็ไม่ทราบว่าอกุศลจิตของใครจะมีกิเลส มีความเพียรแรงกล้ากว่าคนอื่นที่จะเป็นปัจจัยให้เกิดในที่ต่าง ๆ กันได้มากกว่าเพียง ๑ ที่จะมีสวรรค์เพียง ๑ หรือว่านรกเพียง ๑ แต่ถ้าทราบใดที่ยังไม่ได้ประจักษ์ ก็เป็นการวินิจฉัยด้วยศรัทธา แล้วแต่ว่าใครจะมีฉันทะที่จะเชื่ออย่างไร ซึ่งก็ไม่สามารถดับความสงสัยได้ ต่อเมื่อใดได้ประสบ เมื่อนั้นก็จะได้เข้าใจชัด

ทางตาในขณะนี้ ถ้าปัญญาอบรมเจริญขึ้นสามารถที่จะรู้ว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่วัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เที่ยงเลย เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่ปรากฏ ในขณะที่ลืมตา และเห็นสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาเท่านั้น ถ้ารู้ความจริงอย่างนี้ ปัญญาที่อบรมแล้วก็สามารถจะประจักษ์ลักษณะที่ขาดตอนของสภาพธรรมแต่ละอย่าง เพราะว่าหลังจากที่จิตเกิดขึ้นเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา ทางปัญจทวาร คือ สีสันฉวีฉะต่าง ๆ ดับไปแล้ว มโนทวารวิถีจิตเกิดขึ้นรับรู้สิ่งที่กำลังปรากฏทางตาในขณะนี้ต่ออย่างรวดเร็วที่สุด แต่ไม่มีการประจักษ์ในสภาพของมโนทวารซึ่งเกิดต่อจากทางปัญจทวาร ก่อนที่จะรู้ว่าสิ่งที่เห็นเป็นอะไร และต่อกับทางหูอย่างรวดเร็ว คือ เหมือนกับว่าเห็นด้วยและได้ยินด้วยพร้อม ๆ กัน

แต่ความจริงแล้ว แม้แต่ขณะที่ได้ยิน จิตเกิดขึ้นได้ยินเสียงทางปัญจทวารวิถี คือ โสตทวารวิถีดับไปแล้ว ก่อนที่จะรู้ความหมาย ก่อนที่จะตรึกนึกถึงความหมายแต่ละความหมายของเสียงที่ปรากฏ ก็มีมโนทวารวิถีจิตเกิดแทรกเกิดคั่นอยู่ทุกทวาร

เพราะฉะนั้น ในขณะนี้ยังไม่ประจักษ์ลักษณะของมโนทวารวิถีจิตซึ่งคั่นปัญจทวารวิถีจิตแต่ละวิถี ทำให้ปรากฏเสมือนว่าเป็นโลกที่ยั่งยืน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลต่าง ๆ สืบต่อกัน ไม่มีวันแตกสลายเลยทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

การที่จะสามารถประจักษ์สภาพธรรมตามความเป็นจริงได้ โดยมโนทวาร ปรากฏการแยกขาดจากกันของสภาพธรรมแต่ละลักษณะในขณะนี้ ซึ่งมีมโนทวารวิถิจิตเกิดขึ้น ก็จะต้องมีการอบรมเจริญปัญญาให้เพิ่มขึ้น มีความรู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมโดยไม่ใช่วัตถุน เพราะว่าเป็นสภาพของนามธรรม หรือเพราะว่าเป็นสภาพของรูปธรรมแต่ละลักษณะ ซึ่งสามารถที่จะรู้ได้ในแต่ละทวาร

ถ้าการที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมไม่เป็นเรื่องละเอียด ไม่เป็นเรื่องลึกซึ้ง ไม่เป็นเรื่องยาก ก็คงจะไม่มีเหินผิด เข้าใจผิด หรือรู้ผิด บรรลุมืด ซึ่งการที่จะรู้ผิด เป็นมิจฉัตตญาณ หรือว่าเป็นมิจฉัตตวิมุตติ การหลุดพ้นผิดนั้น ก็เพราะว่าการที่จะรู้แจ้งสภาพธรรมตามความเป็นจริงนั้น ละเอียดมากทีเดียว

เมื่อการที่จะรู้แจ้งสภาพธรรมตามความเป็นจริงเป็นเรื่องละเอียด ผู้ที่ถึงแม้ว่าจะเข้าใจเรื่องการเจริญสติปัฏฐานและมีการอบรมเจริญสติปัฏฐาน แต่ไม่เป็นผู้ละเอียด ก็อาจจะหลงผิดเข้าใจว่า ได้บรรลุวิปัสสนาญาณ ซึ่งข้อความในพระไตรปิฎกได้แสดงถึงเรื่องข้อปฏิบัติผิด การบรรลุมืด ใน **อังกุตตรนิกาย ทสกนิบาต** ไว้หลายสูตรทีเดียว เช่น ใน **สารุสูตร มิจฉัตตสูตร** และ **สัมมัตตสูตร** ก็เป็นเรื่องที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงความเป็นผิด ตั้งแต่ความเห็นผิด ตลอดไปจนกระทั่งถึงมิจฉาญาณ และมิจฉาวิมุตติ

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญปัญญาที่จะละกิเลสได้ ต้องเป็นเรื่องที่ประกอบพร้อมกับความรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ไม่ใช่เป็นการเบื่อเหลือเกินโดยไม่รู้อะไร ทางตาที่กำลังปรากฏ ก็ไม่รู้ว่าสภาพที่เห็นไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหูเสียงที่ได้ยิน ก็ไม่ใช่สภาพธรรมที่กำลังรู้เสียง ถ้าไม่อบรมเจริญปัญญาที่จะรู้อย่างนี้จริง ๆ แต่ว่ามีความปรารถนา มีความต้องการที่จะบรรลุญาณ ก็อาจจะทำให้เกิดการเห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด ประกอบพร้อมกับการตรึกนึกถึงสภาพธรรมที่เคยได้ยินได้ฟังมา และก็เข้าใจว่าเป็นวิปัสสนาญาณได้ ซึ่งความจริงไม่ใช่ เพราะว่าปัญญาที่เป็นวิปัสสนาญาณต้องเกิดพร้อมในขณะที่สติกำลังระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ไม่ใช่

ตัวคนที่กำลังรู้แต่ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏในขณะนั้น แต่เป็นปัญญา เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่ตัวคนที่กำลังรู้

ไม่ว่า ท่านเจริญไป อบรมไป และเข้าใจว่าสภาพธรรมกำลังเกิดดับ อันนี้ปรากฏแล้วก็หมดไป นี่เป็นมโนทวารแล้ว เพราะว่าหลับตาแล้วก็ไม่เห็นอะไร แต่นั่นยังไม่ใช่การประจักษ์แจ้งในการแยกขาดออกจากกันของสภาพธรรมทางมโนทวารวิถิจิตจริง ๆ

ใน **ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค ปาฏิกสูตร** แม้สุนัขขี้ตะเฮอร์สเจ้าลิจฉวีจะได้ติดตามพระผู้มีพระภาคไปเบื้องหลังพระองค์ แต่เมื่อไม่เข้าใจสภาพธรรมตามความเป็นจริง ก็เกิดความเห็นผิดนานาประการได้ จนกระทั่งเห็นผิดว่า พระผู้มีพระภาคทรงหวังความเป็นพระอรหันต์ ซึ่งจะเป็นความจริงไม่ได้เลย เพราะว่าที่พระองค์ทรงบำเพ็ญพระบารมีมาก็เพื่อที่จะได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อจะทรงแสดงธรรมอุปกะบุคคลทั้งหลาย ให้สามารถที่จะอบรมปัญญาที่จะดับกิเลสได้หมดสิ้นถึงความเป็นพระอรหันต์

๖๗๙

ถ. คำว่า โลกียกุศล กับโลกุตตรกุศล มีความแตกต่างกันอย่างไร โดยการปฏิบัติ บุคคลธรรมดาเจริญโลกุตตรกุศลได้ไหม

ส. กุศลมีหลายชั้น กุศลขั้นต้น คือ กามาวจรกุศล หรืออีกชื่อหนึ่ง อีกนัยหนึ่ง คือ มหากุศล ที่ชื่อกามาวจรกุศล ก็เพราะว่าเป็นกุศลที่เป็นไปกับรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ ที่ชื่อกามกุศล ก็เพราะว่าสามารถที่จะเป็นไปได้อย่างกว้างขวาง เช่น เป็นไปในทาน หรือเป็นไปในศีล หรือเป็นไปในการอบรมเจริญความสงบของจิต เพราะฉะนั้น กามาวจรกุศล เช่น การให้ทาน ก็มีวัตถุที่สละให้ การรักษาศีล ก็มีวัตถุ เช่น รูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ เป็นต้น แม้แต่การอบรมเจริญภาวนา ไม่ว่าจะเป็นสมถภาวนา การอบรมความสงบของจิต หรือการอบรมเจริญวิปัสสนาภาวนา ซึ่งเป็นการอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง ซึ่งตราบใดที่โลกุตตรจิตยังไม่เกิดขึ้นประจักษ์แจ้งในสภาพของนิพพานธรรม ตราบนั้นจิตที่เป็นกุศล ก็ต้องเป็นโลกียกุศล

เพราะฉะนั้น กุศลทั้งหมด คือ กามาวจรกุศล หรือมหากุศล เป็นโลกียกุศล

การเจริญสมถภาวนา ถึงแม้ว่าจิตจะบรรลุความสงบขั้นสมาธิถึงฌานจิตแล้ว ก็ยังเป็นโลกียกุศล ยังไม่ใช่โลกุตตรกุศล ผู้ใดที่อบรมเจริญมหาสติปัฏฐาน และระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ หรือขณะที่วิปัสสนาญาณกำลังรู้แจ้งลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ขณะนั้นก็เป็นโลกียกุศล ไม่ใช่โลกุตตรกุศล

แต่ขณะใดที่โลกุตตรจิต คือ โสตาปัตติมรรคจิตเกิดขึ้น รู้แจ้งในสภาพของนิพพานธรรม ในขณะนั้นเป็นโลกุตตรกุศล และเวลาที่โสตาปัตติมรรคจิตดับไปแล้ว เป็นปัจจัยให้โสตาปัตติผลจิตเกิดขึ้น ประจักษ์แจ้งในสภาพของนิพพานต่อจากโสตาปัตติมรรคจิต โสตาปัตติผลจิตเป็นผลของโสตาปัตติมรรคจิต เพราะฉะนั้น โสตาปัตติผลจิตเป็นวิบากจิต ไม่ใช่เป็นกุศล

ถ. ขณะที่ทุก ๆ คนกำลังเจริญสติอยู่ รู้เห็นสภาพธรรมตามความเป็นจริงในลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ขณะนั้นก็ยังเป็นโลกียะ

ส. ต้องเป็นโลกียะ โลกุตตรกุศลจิต ได้แก่ โสตาปัตติมรรคจิต สกทาคามีมรรคจิต อนาคามีมรรคจิต อรหัตตมรรคจิต จิต ๔ ดวงเป็นโลกุตตรกุศล และจิตอีก ๔ ดวงเป็นโลกุตตรวิบาก คือ โสตาปัตติผลจิต สกทาคามีผลจิต อนาคามีผลจิต อรหัตตผลจิต เป็นโลกุตตรวิบากจิต เพราะว่าเป็นผลของโลกุตตรกุศล เกิดต่อจากโลกุตตรกุศลทันที เพราะฉะนั้น โสตาปัตติมรรคจิตเป็นกุศลที่เป็นปัจจัยให้เกิดผลเวลาที่โลกุตตรกุศลจิตนั้นดับ ไม่มีจิตอื่นเกิดขึ้นในระหว่างได้เลย ทันทีที่โสตาปัตติมรรคจิตดับไป โสตาปัตติผลจิตก็เกิดต่อ มีนิพพานเป็นอารมณ์เช่นเดียวกัน เวลาที่สกทาคามีมรรคจิตดับไป สกทาคามีผลจิตเกิดต่อทันที มีนิพพานเป็นอารมณ์เช่นเดียวกัน เวลาที่อนาคามีมรรคจิตดับไป อนาคามีผลจิตก็เกิดต่อทันที เวลาที่อรหัตตมรรคจิตดับ อรหัตตผลจิตก็เกิดต่อทันที

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ามีโลกียกุศลใหม่ มี หรือไม่มี ต้องไม่มี เพราะว่าผู้ที่เป็นพระอรหันต์แล้ว ดับทั้งกุศลและอกุศล

ธรรมเป็นเรื่องละเอียดจริง ๆ ต้องรอบคอบ หลงลืมไม่ได้เลย ผู้ที่เป็นพระอรหันต์แล้ว จะไม่มีอกุศลจิตหรือกุศลจิต จะมีก็แต่วิบากจิตและกิริยาจิตเท่านั้น วิบากจิตเป็นผลของอดีตกรรมที่ได้กระทำแล้ว แม้พระผู้มีพระภาคเองได้บรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า กุศลจิตและอกุศลจิตไม่เกิดอีกเลย แต่ยังมีวิบากจิต คือ ผลของอดีตกรรมทำให้มีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้กระทบสัมผัส การเจ็บไข้ได้ป่วย ตลอดไปจนกว่าจะถึงปรินิพพาน คือ เมื่อจุติจิตดับแล้วไม่เกิดอีก แต่เวลาที่มีการเห็น การได้ยินแล้ว จะไม่เป็นโลภะ โทสะ โมหะ หรือแม้กุศลจิต ซึ่งจะเป็นเหตุให้เกิดวิบากจิตหลังปฏิสนธิ เพราะฉะนั้น จิตของพระอรหันต์ทั้งหมดเป็นกิริยาจิต ไม่ใช่กุศลจิตหรืออกุศลจิต และเป็นวิบากจิต ในขณะที่เป็นผลของอดีตกรรม

ถ. การเจริญสติปัฏฐานทุกวันนี้ เรามีข้อปฏิบัติที่ตั้งเป็นกฎเลยว่า เวลาเห็นให้รู้เพียงเห็น ไม่ใช่รู้สิ่งที่ถูกเห็น เขาอ้างเหตุผลว่า เวลาไปพิจารณาสิ่งที่ถูกเห็น กิเลสของเราไปติดอยู่ที่เห็น ความยินดีพอใจอยู่ที่ใจ ไม่ได้ไปติดอยู่ที่วัตถุ เพราะฉะนั้น เขาก็พยายามอบรมเพื่อจะรู้ลักษณะของเห็น เขาพูดต่อไปว่า ถ้าไปรู้สิ่งที่ถูกเห็นแล้ว ไม่ใช่ปรมาตถารมณ์ เช่น การเห็นวัตถุสิ่งของต่าง ๆ รู้ว่าเป็นพื้น เป็นด้วยแก้ว เป็นขาม ที่ไปรู้อย่างนั้นไม่ใช่ปรมาตถ์ เป็นบัญญัติ ซึ่งการรู้บัญญัติไม่ใช่การเจริญวิปัสสนาภาวนา ผมขอถามว่า ขณะที่รู้บัญญัติ จะเสียหายต่อการเจริญสติปัฏฐานหรือไม่

ส. สภาพธรรมที่กำลังรู้บัญญัติมีจริงหรือไม่จริง มี แต่ไม่ใช่ตัวตน เพราะฉะนั้น การที่จะละกิเลส ละความเห็นผิดได้ ต้องเจริญความรู้ละเอียดจริง ๆ จนกว่าปัญญาจะคมกล้าถึงขั้นที่สามารถจะละการยึดถือสภาพธรรมที่ปรากฏว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้

ท่านผู้ฟังเคยคิดสงสัยไหมว่า ทำไมจะต้องระลึกรู้ขั้นทั้ง ๕ ทำไมต้องระลึกรู้รูปขั้นที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ทำไมจะต้องระลึกรู้เวทนาขั้น ความรู้สึกในวันหนึ่ง ๆ ทำไมจะต้องระลึกรู้สัญญาขั้น สภาพที่กำลังจำ กำลังรู้ในสิ่งหนึ่งสิ่งใด ทำไมจะต้องระลึกรู้สังขารขั้น ไม่ว่าจะเป็นโลภะ เกิดขึ้นแรงหรือเบาประการใด มานะ ความสำคัญตน ความถือตนเกิดขึ้นแรงหรือเบาประการใด อิสสาที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเบาหรือแรงประการใด มัจฉริยะที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเบาหรือแรงประการใด ทำไมจะต้องระลึกรู้สังขารขั้นเหล่านี้ด้วย

ก็เพราะเหตุว่า ถ้าไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงในสภาพธรรมซึ่งเกิดดับพร้อมกันอย่างรวดเร็ว ปัญญาจะไม่สามารถคมกล้าถึงกับจะละการยึดถือสภาพธรรมที่เกิดดับพร้อมกันอย่างรวดเร็วว่า เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้

ในขณะนี้ โดยการศึกษาปริยัติทราบว่ จิต เจตสิก รูป เกิดดับไปแล้วแต่ละขณะมากมาย ขณะหนึ่งที่จิตเกิดขึ้นมีเจตสิกมากมายเกิดร่วมด้วย และก็หมดไปพร้อมกันอย่างรวดเร็วแต่ละขณะ ๆ ขณะที่กำลังเห็น กำลังฟังในขณะนี้ จิต เจตสิกเกิดดับมากมายทุก ๆ ขณะ ถ้าสติไม่เกิดขึ้น ไม่ระลึกรู้ ไม่แยกสภาพธรรมที่เกิดพร้อมกัน

ที่รวมกัน ที่เกิดร่วมกัน ซึ่งเกิดขึ้นแล้วก็ดับไปอย่างรวดเร็ว ปัญญาที่ไม่สามารถที่จะ
กระจัดกระจายแยกสภาพธรรมที่เกิดพร้อมกัน ดับพร้อมกันออกได้ ก็ยังคงยึดถือ
สภาพธรรมเหล่านี้ว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ซึ่งการอบรมเจริญปัญญาเพียง
เล็กน้อย ก็ไม่พอที่จะละการเห็นผิดที่ยึดถือสภาพธรรมเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล
ได้ และขอให้ลองพิจารณาที่ท่านกล่าวว่า มีการยึดมั่นพอใจในสิ่งที่เห็น นั่นเป็นเพราะ
ไม่รู้ชัดในสภาพความจริงของสิ่งที่ปรากฏทางตา ใช่หรือไม่

เพราะฉะนั้น การที่จะละคลายความติดข้อง ความยินดีพอใจในสิ่งที่เห็นทาง
ตา ก็มีโดยวิธีเดียว คือ อบรมเจริญปัญญาให้รู้ชัดในสภาพที่แท้จริงของสิ่งที่ปรากฏ
ทางตา ถ้าไม่เจริญปัญญาให้รู้ชัดในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา แต่หวังจะไป
บังคับไม่ให้พอใจ ไม่ให้ยินดี ไม่ให้ติดข้อง ไม่ให้ยึดถือในสิ่งที่ปรากฏทางตา เป็นไปได้
อย่างไร เป็นไปไม่ได้เลย

ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานจะรู้ตามความเป็นจริงว่า ปัญญาเพียงรู้เท่านั้นยังไม่
พอ ต้องเจริญต่อไปอีก จะพอก็คือเมื่อประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมโดยสภาพ
ที่ไม่ใช่ตัวตน เป็นลำดับขั้น จนถึงความเป็นพระอรหันต์

ถ. ข้อปฏิบัติแบบนี้ ก็เห็นว่าเขามีลูกศิษย์และปฏิบัติตามกันมากมาย
กว้างขวาง ซึ่งก็เนื่องจากว่า คนที่ไม่เข้าใจข้อปฏิบัติที่ถูกต้องนั้นมีมาก เท่าที่ฟังดูเป็น
ข้อปฏิบัติที่อบรมความไม่รู้ พยายามอบรมไม่ให้รู้ ถ้ารู้แล้วเขาก็ไม่พอใจ ถ้าไม่รู้เขาก็
พอใจ เช่น ผู้ปฏิบัติผู้หนึ่งเล่าว่า เขาพอใจมาก วันหนึ่งเขาอยู่ในบ้าน ได้ยินเสียงหวูด
รถไฟ ขณะที่ได้ยินหวูดรถไฟ แต่เขาไม่รู้ว่า เป็นหวูดรถไฟ เขาพอใจมาก ผมถามว่า
ขณะได้ยินมีสติหรือเปล่า เขาก็ตอบว่ามี แต่เขาไม่รู้ว่า เป็นหวูดของรถไฟ เขาแสดง
ความพอใจมาก สำนักนี้พยายามอบรมให้คนไม่รู้ พพอใจในความไม่รู้

สุ. เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาว่า บุคคลแต่ละบุคคลก็มีความเห็นต่าง ๆ
กันตามเหตุปัจจัยที่ได้สะสมมา เพราะฉะนั้น ถ้าท่านผู้ใดมีความพอใจที่จะไม่รู้ ก็ไม่มี
ทางที่จะเปลี่ยนใจให้ปฏิบัติในทางที่จะให้เกิดความรอบรู้ยิ่งขึ้น ซึ่งถ้าเป็นปัญญาแล้ว
ใครสามารถที่จะจำกัดขอบเขตได้ว่า ให้รู้เพียงอย่างเดียว อย่างอื่นอย่ารู้ นั่นไม่ใช่

ลักษณะของปัญญา แต่ถ้าเป็นปัญญา ย่อมสามารถที่จะรู้สภาพธรรมตลอดทั่วหมดได้ตามความเป็นจริง

ถ. ขอเจริญพรคุณโยม อาตมามีความข้องใจเรื่องการเจริญสติปัฏฐาน ประการแรกทำอย่างไร

ส. การอบรมเจริญปัญญา ต้องเริ่มต้นด้วยปัญญาที่เข้าใจความหมายของ สติปัฏฐานและวิปัสสนาก่อน เพราะว่าการที่จะอบรมปัญญาให้ยิ่งขึ้น จะต้องมีความรู้ขั้นต้น จะต้องเกิดปัญญาขั้นต้นก่อน ถ้าปัญญาขั้นต้นไม่มี ก็ไม่สามารถอบรมปัญญาขั้นต่อไปให้เกิดขึ้นได้

ถ. ปัญญาขั้นต้นหมายถึงอะไร

ส. ปัญญาขั้นต้น คือ ความเข้าใจว่า ลักษณะของสติเป็นอย่างไร สติระลึกรู้อะไรจึงจะอบรมเจริญปัญญาให้คมกล้าขึ้นได้

ถ. สติระลึกรู้อะไร

ส. สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ทางตามีสภาพธรรม กำลังปรากฏ ทางหมีสภาพธรรมกำลังปรากฏ ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ สภาพธรรมจะต้องปรากฏทางหนึ่งทางใดใน ๖ ทาง

ถ. อย่างอาตมาเห็นพระพุทธรูป และรู้ว่าเป็นพระพุทธรูป อย่างนี้เป็นการเจริญสติได้ไหม

ส. ยังเจ้าค่ะ

ถ. เห็นแบบไหนจึงจะเป็นการเจริญสติ

ส. ไม่ลืมที่จะพิจารณาและเข้าใจว่า สภาพที่เห็นเป็นสภาพรู้ชนิดหนึ่ง เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย สภาพที่รู้สิ่งที่ปรากฏทางตา ไม่ใช่สภาพที่รู้เสียง ไม่ใช่สภาพที่คิดนึก ไม่ใช่สภาพที่จำได้ ไม่ใช่สภาพที่รู้สึกเป็นสุข เป็นทุกข์

ถ. เช่น กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ รู้ว่า ...

ส. เป็นสภาพที่กำลังรู้สิ่งที่ปรากฏทางตา กำลังเห็น ไม่ใช่ไม่เห็น กำลังได้ยิน ไม่ใช่ไม่ได้ยิน กำลังได้ยินเสียง เสียงไม่ใช่สภาพได้ยิน ได้ยินเป็นสภาพรู้เสียงที่

กำลังปรากฏ ทั้งเสียงและได้ยินเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย เป็นสภาพธรรมแต่ละชนิด ไม่ใช่ตัวตน ทั้ง ๒ อย่างเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป

ถ. การเกิดดับของสภาพธรรมนั้น สมมติว่า เห็นรูปทางตา รูปนั้นดับทางตาหรือดับทางไหน

ส. สิ่งปรากฏทางตาก็ดับ

ถ. การเจริญสติปัฏฐานนั้น อริยาบถใหญ่ เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน วิธีที่จะระลึกสภาพธรรมนั้น ระลึกรู้ทั้งการยืน การเดิน การนั่ง การนอน หรืออย่างไร

ส. ระลึกรู้ธรรมที่กำลังปรากฏ ไม่ว่าจะเป็นนั่ง หรือนอน หรือยืน หรือเดิน เพราะที่กำลังนั่งก็เห็น ก็ได้ยิน ก็ได้กลิ่น ก็รู้รส ก็รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส และก็คิดนึก กำลังยืนก็มีการเห็น มีการได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส และคิดนึก เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นยืน จะเดิน จะนั่ง จะนอน ก็มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็มีสภาพธรรมที่เป็นสภาพรู้เกิดขึ้นรู้สิ่งที่ปรากฏทางตาอย่างหนึ่ง รู้สิ่งที่ปรากฏทางหูอย่างหนึ่ง รู้สิ่งที่ปรากฏทางจมูกอย่างหนึ่ง รู้สิ่งที่ปรากฏทางลิ้นอย่างหนึ่ง รู้สิ่งที่ปรากฏทางกายอย่างหนึ่ง

ในขณะที่กำลังยืนเดี๋ยวนี้ มีสภาพธรรมที่เกิดขึ้นรู้สิ่งที่ปรากฏทางตาอย่างหนึ่ง มีสภาพธรรมอีกอย่างหนึ่งรู้สิ่งที่ปรากฏทางหู มีสภาพธรรมอีกอย่างหนึ่งรู้สิ่งที่ปรากฏทางกาย เป็นสภาพธรรมแต่ละอย่าง และรู้สิ่งที่ปรากฏแต่ละทาง ตามความเป็นจริงของสิ่งที่ปรากฏนั้น

ถ. อาตมาเคยปฏิบัติ สมมติว่า ยืน ให้กำหนดรู้ว่ารูปยืน เวลานั่งให้กำหนดรู้ว่ารูปนั่ง เวลานอนให้กำหนดรู้ว่ารูปนอน แบบนี้จะถูกหรือไม่ถูก รูปนั้นเกิดจากความทรงจำ

ส. ไม่เป็นการรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏทางทวารหนึ่งทวารใดใน ๖ ทวาร สีสันฉณณะปรากฏทางตา เสียงปรากฏทางหู กลิ่นปรากฏทางจมูก รสปรากฏทางลิ้น เย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง ตึงหรือไหวปรากฏทางกาย และทางใจก็รับรู้ สี เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะต่อจากทางตา หู จมูก ลิ้น กายนั่นเอง ถึงแม้ว่ารูปอื่น

จะเป็นรูปที่รู้ได้ทางใจก็ตาม แต่ในวันหนึ่ง ๆ ใจของใครรู้รูปอื่นบ้าง นอกจากสี เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เพราะว่ารูปเหล่านี้เป็นโคจรรูป เป็นวิสยรูป เป็นรูปที่เป็นวิสัย เป็นอารมณ์ของจิต

ทางตา มีการเห็นอยู่ตลอดเวลา ซึ่งโดยมากหลงลืมสติ คือ ลืมที่จะรู้ว่าขณะที่เห็น เห็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น เพราะฉะนั้น ในขณะที่หลงลืมสติ

ถ้าจะเป็นการระลึกรูปที่ปรากฏทางตา ก็ต้องระลึกได้ในขณะที่กำลังเห็น เดียวนี้มีการเห็น และมีสภาพธรรมที่เกิดขึ้นต่อการเห็น ระลึกรู้ในสิ่งที่ปรากฏทางตาว่า เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น

๖๘๐

บางท่านสงสัยเหลือเกินว่า วัณณะหรือรูปารมณฺ์ หรือสิ่งที่ปรากฏทางตา โดยสภาพความจริงแล้วเป็นอย่างไรกันแน่ เป็นรูปร่าง เป็นสีสັນ หรือว่าเป็นอะไร

ขอให้นึกถึงเวลาที่เห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด อย่างเช่น เห็นภูเขาทอง เวลาที่ลืมตา ไม่ได้เห็นแต่เฉพาะภูเขาทองอย่างเดียว มีฟ้า มีหลังคาตึก มีถนน มีรถแล่นไปมาอยู่ด้วยในขณะนั้น แต่ลองหลับตา ยังเป็นฟ้า เป็นเมฆ เป็นภูเขาทอง เป็นหลังคาตึก เป็นยวดยานพาหนะต่าง ๆ เหมือนกับขณะที่ลืมตาหรือเปล่า ก็ไม่เหมือน ต่างกัน

ถ้าจะนึกถึง ก็นึกถึงได้แต่ลักษณะรูปร่างสัณฐานของบางสิ่งที่ทรงจำไว้ เช่น ถ้าจำสัณฐานของภูเขาทอง ก็จะนึกถึงแต่สัณฐานของภูเขาทอง แต่ไม่มีหลังคาตึก ไม่มีสีท้องฟ้า ไม่มีนก ไม่มีเมฆ ไม่มียวดยานพาหนะที่แล่นไปมาในท้องถนน เป็นการนึกถึงสัณฐานได้ทางใจ แต่ไม่เหมือนกับขณะที่ลืมตาเห็น

ในขณะนี้ ดูเหมือนว่าเห็นสีสັນวัณณะหลายอย่างทีเดียว หลับตาลง แม้จะนึกถึงสิ่งที่ปรากฏเมื่อครู่นี้ ก็นึกได้ไม่ครบ ขาดไปตั้งหลายอย่าง แล้วแต่ว่าจะทรงจำอะไรไว้ได้ก็นึกถึงเฉพาะสิ่งนั้น ๆ แต่พอลืมตาขึ้น ก็เห็นมากกว่าที่นึกหลายอย่าง ลืมตาขึ้น เห็นมากมาย พอหลับตาลง หหมดเลย ถ้าจะนึกถึงสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็จะนึกได้แต่เฉพาะสัณฐานของสิ่งที่ทรงจำไว้เท่านั้น เพราะฉะนั้น ลักษณะของรูปารมณฺ์ หรือวัณณะ คือ สิ่งที่ปรากฏทางตา ต้องเป็นสิ่งที่กำลังปรากฏ โดยยังไม่ได้นึกสัณฐานของสิ่งหนึ่งสิ่งใดเลย

ถ. (ฟังไม่ชัด)

สุ. แน่นนอน ต้องอบรมเจริญปัญญาเป็นกับ ๆ และจะเห็นได้จริง ๆ ว่า เมื่อระลึกไป ๆ ความรู้จะเพิ่มขึ้น การละคลายการยึดถือจะลดน้อยลง แต่ว่าเป็นไปอย่างละเอียด และเป็นไปอย่างช้า ๆ และที่เป็นอย่างนั้นได้ ก็เพราะเพิ่มความเข้าใจยิ่งขึ้น

ถ. หมายความว่า ทางตาเห็นแต่เพียงสี

ส. ยังไม่นึกถึงสัจจะของสิ่งหนึ่งสิ่งใดเลย เพราะว่าปกติธรรมดาของผู้ที่หลงลืมสติ แม้ว่าสี่สัจจะจะปรากฏทางตา จิตทางมโนทวารก็ตรึงนึกถึงรูปร่าง สัจจะต่ออย่างรวดเร็วทันที แยกกันไม่ออกระหว่างการเพียงเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา กับการตรึงถึงรูปร่างสัจจะของสิ่งที่ปรากฏ เสมือนว่าปรากฏพร้อมกัน

เช่นเดียวกับทางหูที่กำลังได้ยินเสียง ได้ยินหลายเสียง ไม่ซ้ำกัน เสียงเบา เสียงสูง เสียงต่ำ เป็นปัจจัยให้เกิดวิตกเจตสิก ตรึง และสัญญาจำถึงความหมาย ถึงลักษณะของเสียงสูง เสียงต่ำนั้น ทำให้เกิดการตรึงนึกถึงคำ ความหมายของเสียงต่าง ๆ ขึ้น เช่นคำว่า แม้แต่คำว่า “เช่นคำว่า” เสียงสูง เสียงต่ำต่างกัน ได้ยินเสียงสูง เสียงต่ำเท่านั้น ไม่ใช่ได้ยินคำ แต่ทันทีที่ได้ยิน และดับไปแล้ว มโนทวารวิถีจิตเกิดขึ้น นึกถึงความหมายของ “เช่นคำว่า” ทำให้ดูเหมือนว่าได้ยินคำ ไม่ใช่ได้ยินเสียง เพราะว่าต่อกันอย่างรวดเร็ว ติดกันแน่นมาก

ถ. ลักษณะทางอายตนะทั้ง ๖ หมายถึงอะไร

ส. สภาพธรรมที่กำลังปรากฏมีลักษณะต่างกัน เช่น กลิ่น มีลักษณะของกลิ่นที่รู้ได้ทางจมูก เสียงเป็นสภาพธรรมที่มีลักษณะที่รู้ได้ทางหู ไม่ใช่กลิ่น

ถ. ถ้าจะรู้ชัดทางตา เห็นแต่บริเวณเล็ก ๆ ของสิ่งนั้น คือ ไม่ใช่เห็นทั้งหมด สมมติว่า เรามองคน ถ้าเห็นเป็นทั้งคนก็ไม่สามารถจะรู้ชัดได้ ช่วงขณะที่จะรู้ชัดได้ ต้องเห็นเป็นบริเวณใดบริเวณหนึ่ง ซึ่งไม่โดนัก

ส. ทั้งหมดที่กำลังเห็นนี้เป็นรูปารมณฺ์ ไม่นึกถึงสัจจะของสิ่งใดเลย ลืมตาขึ้นมาก็ปรากฏ โดยไม่นึกถึงสัจจะของสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งถ้าจะเห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด ต้องนึกถึงสัจจะของแต่ละสิ่งใช่ไหม เช่น เวลาที่คิดถึงสัจจะของพดล ก็เข้าใจว่าเห็นพดล เวลาที่คิดถึงรูปร่างสัจจะของแก้ว ก็เข้าใจว่าเห็นแก้ว เพราะมีการตรึงนึกถึงสัจจะของแก้ว แต่ถ้าไม่นึกถึงรูปร่างสัจจะของสิ่งใดเลย ขณะนั้นมีสิ่งที่ปรากฏโดยไม่ได้นึกถึงรูปร่างสัจจะ

ถ. ช่วงขณะ แป๊บเดียวใช่ไหม

ส. ไม่ต้องคิดว่า เป็บเดียว ๆ หรือเปล่า หรือว่าจะรวดเร็วแค่ไหน แต่ให้เจริญความรู้อย่างที่สามารถจะรู้ว่า มีการเห็น และมีการนึกถึงสัญญาณ ซึ่งไม่ใช่พร้อมกันขณะที่เห็น

ถ. คำว่า สังวร เวลาจะดู กวาดตาไปทั่ว ๆ อย่างไรก็ได้หรือ

ส. ไม่ต้องกวาดตา เพียงเห็นก็รู้ว่าเป็นสิ่งที่ปรากฏทางตาแล้ว ปกติธรรมดา

ถ. ถ้าปกติ มองปั๊บก็เป็นคน แต่ถ้าสังวร มองปั๊บก็ไม่ใช่คน

ส. ไม่ใช่ ปกติขณะนี้ สิ่งที่ปรากฏทางตาให้รู้ความจริงว่า เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา ที่เคยยึดถือว่าเป็นคนนั้นคนนี่ เป็นเพื่อน เป็นมิตรสหาย ก็ให้ถอยถอนการที่ยึดถือสิ่งที่ปรากฏทางตา ให้รู้ว่าสิ่งนั้นเพียงปรากฏทางตาเท่านั้น ส่วนธาตุดิน ธาตุไฟ ธาตุน้ำ ธาตุลม ซึ่งเกาะกุมอยู่ในขณะที่สัมผัสนั้น ไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏทางตา เป็นแต่ละลักษณะ แต่ละทาง

ถ. ในขณะที่เห็น จะมีอะไรช่วยให้ไม่ติดโดยความเป็นนิमितหรืออนุพยัญชนะ จะเห็นอย่างไร

ส. ก็ระลึกว่า เป็นสิ่งที่เพียงปรากฏทางตา และเข้าใจความหมายหรือลักษณะของสภาพธรรมของสิ่งที่ปรากฏตามความเป็นจริงว่า ขณะนี้เป็นสิ่งที่เพียงปรากฏทางตาจริง ๆ เอาการนึกคิดถึงคนนั้นคนนี่ รูปร่างอย่างนั้นอย่างนี้ออกไปหมด เพราะว่ามันเป็นการคิดนึก

ถ. คำว่า ระลึก ผมไม่ทราบว่าจะระลึกอย่างไร

ส. ไม่หลงลืม ไม่ลืมที่จะรู้ในขณะนี้

ถ. รู้อะไร

ส. รู้สิ่งที่กำลังเห็น และสิ่งที่กำลังปรากฏ

ถ. รู้สิ่งที่กำลังเห็น และสิ่งที่กำลังปรากฏ แต่เห็นที่ไร จำชื่อได้หมดเลย

ส. นั่นไม่ได้ระลึก รู้ นั่นเป็นธรรมดาของการหลงลืมสติ นั่นเป็นปกติหลงลืมสติ เพราะฉะนั้น เวลาที่นึกได้ กำลังรู้ในขณะนี้ว่า เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น

ถ้าระลึกได้เนือง ๆ บ่อย ๆ ก็ชินกับลักษณะของสภาพที่ปรากฏทางตา และก็รู้ว่าที่เห็นเป็นหนึ่งสิ่งใด เพราะมีการนึกถึงฐานของสิ่งนั้น

ถ. เรื่องนี้ เป็นเรื่องที่หนักใจ และลำบากมากจริง ๆ

ส. เป็นเรื่องที่จะต้องอบรมเจริญปัญญา เพราะว่าปัญญาจะเจริญเติบโตได้ โดยการรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เวลาที่จะดับมืดให้คม ก็ต้องมีวัตถุสำหรับที่จะดับมืดนั้นให้คม ฉะนั้น สิ่งที่จะทำให้ปัญญาเจริญเติบโตขึ้นก็คือลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏเดี๋ยวนี้ ไม่ใช่สิ่งอื่น ปัญญาจะคมกล้าก็โดยการรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ตามความเป็นจริง ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ถ. เช่น คำว่า “ธรรม” พอพูดคำว่า “ธรรม” ก็รู้ความหมายทันที จะมีสติระลึกที่เสียงเท่านั้น รู้ได้ยาก รู้ได้ลำบาก

ส. ก็ต้องเจริญ ถ้าอย่างนั้น ก็เป็นพระอรหันต์กันอย่างรวดเร็วแน่นอน

ถ. ตอนนี้รู้แต่บัญญัติ บัญญัติก็เกิดทางใจ ซึ่งทางใจก็รู้ว่า รู้บัญญัติ

ส. เพราะฉะนั้น จะต้องรู้ว่า สติเกิดหรือเปล่า หลงลืมไหม หลงลืมแล้ว ก็ผ่านไปแล้ว ขณะนี้ระลึกได้ จะศึกษาอะไร จะศึกษาลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏทางไหน นั่นคือสติกำลังระลึกทางไหน

ถ. มีสติ แต่ยังไม่ชัด พยายามใช้สติ แต่ก็อยู่อย่างเก่า ยังเป็นบัญญัติ ธรรมอยู่เรื่อย ๆ ที่จะรู้สภาวะลักษณะของจริงที่ปรากฏ ก็เป็นไปได้บางครั้งบางครั้ง แต่วิธีที่ปัจจุบันนี้ปัญญาเราอ่อนมากเหลือเกิน

ส. เพราะฉะนั้น มีพระอริยะมาก หรือมีปัญชนมาก และการที่จะเปลี่ยนจากความเป็นปัญชนสู่ความเป็นพระอริยะได้ ต้องอบรมเจริญปัญญามากเป็นกับ ๆ ไม่ใช่ค่อยเลย อย่าหวังผลใน ๗ วัน หรือใน ๗ เดือน หรือใน ๗ ปี หรือในชาตินี้

แต่ต้องรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง เริ่มไม่หลงลืม ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมทางไหน ขณะนั้นสติก็ระลึก ศึกษา เพื่อที่จะได้รู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้นตามความเป็นจริง

เป็นเรื่องใจเย็น ๆ และเป็นเรื่องละเอียด เพราะเป็นปัญญาจริง ๆ ที่จะต้องเกิดขึ้นจนกระทั่งคมกล้าสามารถที่จะละคลายกิเลสได้

ถ. ขณะที่อารมณ์เกิดทางตานั่น อาจารย์กล่าวว่า ให้มีสติระลึกว่าเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตานั่น ผมก็ยังเห็นว่า ยังหนีไม่พ้นที่จะทอ้งในใจว่า เป็นสิ่งที่ปรากฏทางตา หรือว่าเป็นสิ่งที่ปรากฏทางหู ซึ่งอาจารย์ก็เคยบอกว่า ปัญญาที่เกิดจากการคิดและการไม่คิดนั้น ต่างกัน

สุ. ใช่ แต่ว่าบังคับไม่ได้ ต่างกันจริง บังคับไม่ได้ แต่อบรมได้ การที่รู้ว่าเป็นปัญญาที่ต่างกัน ทำให้สามารถรู้ได้ว่า ขณะนั้นกำลังคิด เปลี่ยนเรื่องแล้ว แทนที่จะศึกษา สังเกต ลำเอียง เริ่มรู้ในลักษณะของสิ่งที่ปรากฏโดยยังไม่ได้ทันคิด ก็กลับเปลี่ยนเป็นการคิดถึงเรื่อง คิดถึงคำ เพราะฉะนั้น การศึกษาสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ จึงต้องละเอียดจริง ๆ ปัญญาต้องรู้แม้ในขณะนั้นที่กำลังรู้ในสภาพที่คิดว่าเป็นแต่เพียงสภาพนามธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

ทุกคนถามถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วในวันนี้ได้ คิดถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อวานนี้ได้ อาทิติก่อนได้ เดือนก่อนได้ ปีก่อนได้ มีใครสามารถจะคิดถึงเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นพรุ่งนี้ได้บ้าง ไม่มีเลย เพราะว่ายังไม่เกิดขึ้น เพราะฉะนั้น แม้แต่ความคิด ก็ยังต้องเป็นไปตามปัจจัย คือ แล้วแต่จะมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นแล้วบ้าง ก็คิดถึงเรื่องนั้น เหตุการณ์นั้นได้ ด้วยความจำ แม้ว่าเหตุการณ์นั้นจะผ่านพ้นไปแล้ว ดับไปแล้ว แต่สัญญาซึ่งเกิดขึ้นกระทำกิจจำ ก็เป็นปัจจัยทำให้วิตกเจตสิกเกิดขึ้น ตรึกนึกถึงเรื่องนั้นซ้ำอีกได้ แต่ไม่สามารถจะคิดถึงเรื่องพรุ่งนี้ได้ เพราะว่าเรื่องพรุ่งนี้ยังไม่เกิด เพราะฉะนั้น แม้ความคิดก็ต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัย เป็นลักษณะสภาพธรรมอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่เห็น ไม่ใช่ได้ยิน ไม่ใช่ได้กลิ่น ไม่ใช่ได้ลิ้มรส

ถ. ปกติผมเข้าห้องน้ำครั้งใด ทำกระทบกับพื้น เมื่อระลึกขึ้นมาได้ ระลึกการสัมผัสทางเท้าได้ รู้สึกว่า จะมีภาพของโมเสสขึ้นมาเป็นรูปเหลี่ยม ๆ ปรากฏทางตาทุกครั้ง

สุ. นี่คือนิสัญญา ความทรงจำ

ถ. ทุกครั้งที่พิจารณาขณะที่เป็นปัจจุบันธรรมจริง ๆ คือ ขณะที่กระทบกับเท็จจริง ๆ รู้สึกว่า แทบจะไม่มีช่วงเวลาให้เราพิจารณาเลย เพราะว่ามีสภาพที่จำปรากฏขึ้นมาทดแทนทุกทีเลย ผมก็เลยเปลี่ยนมาพิจารณาสัญญาที่จำที่เกิดขึ้นแทน อย่างนั้นผมมีสติหรือเปล่า

ส. ก็รู้ว่าเป็นสภาพความจำเท่านั้น ขณะนั้นถ้ารู้เช่นนั้น ก็ละการยึดถือ และระลึกถึงสภาพธรรมที่ปรากฏต่อไป เพราะว่าสภาพธรรมเกิดดับอย่างรวดเร็ว ถ้ายังข้องอยู่กับอันเก่า อันเดิม ก็หมายความว่า ยังไม่ใช่ความรู้ที่ละเอียด ที่จะตัดการเกี่ยวข้องกับสภาพธรรมที่ปรากฏและดับไปแล้ว เช่น ย้อนไปนึกถึงเมื่อขณะที่ผ่านมา ซึ่งก็ด้วยความเป็นตัวตนใช้ใหม่ แต่ถ้ามีสติเฉพาะหน้า สิ่งใดกำลังปรากฏ ก็ลืมเรื่องอื่น

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เป็นปุถุชน มีสัญญาความจำในสิ่งที่ไม่ควรจำ แต่ผู้ที่อบรมเจริญสติปัญญาลืมสิ่งที่เคยจำ และมีความจำที่ถูกต้องเกิดขึ้น คือ จำลักษณะของสภาพธรรมเฉพาะแต่ละลักษณะที่กำลังปรากฏจริง ๆ

เวลาที่แจ้งกระทบปรากฏ จำเฉพาะลักษณะของแจ้งที่ปรากฏเท่านั้น นั่นคือ สัญญาใหม่ ลืมทวารอื่นหมด ลืมว่าเป็นตัวเรากำลังเหยียบแผ่นอิฐ หรือแผ่นโมเสส หรืออะไรก็ตามแต่ แต่ว่าจำใหม่ จำเฉพาะลักษณะสภาพปรมัตถธรรมแท้ ๆ ซึ่งไม่ใช่แผ่นอิฐ แผ่นหิน ไม่ใช่ขา ไม่ใช่เท้า ไม่ใช่อะไรทั้งสิ้น

ถ. ถ้าความเป็นอนัตตาของนามของรูปไม่ปรากฏในขณะนั้น จะใช้ได้ไหม

ส. จะปรากฏทันที หรือว่ากว่าจะปรากฏ เพราะว่าต้องปรากฏกับปัญญา

ถ. ขณะที่สติระลึกถึงสภาวะลักษณะ จะต้องรู้ว่ารูปลับไป หรือนามดับไป ...

ส. อย่าไปรู้ว่า รูปลับ หรือนามดับ แต่ให้เป็นความรู้ชัดในสภาพธรรมที่ปรากฏ ที่มีลักษณะต่างกัน

ถ. สภาวะลักษณะที่ปรากฏ ถ้าความเป็นอนัตตาไม่ประจักษ์แจ้งในขณะนั้น จะใช้ได้หรือเปล่า

ส. กว่าประจักษ์แจ้งก็ต้องอบรมไป จะให้ประจักษ์แจ้งแล้ว ก็ไม่ต้องอบรมกัน

ถ. ถ้าความเป็นอนัตตาไม่ปรากฏ จะทำลายบัญญัติได้อย่างไร

ส. ขณะนี้สิ่งที่ปรากฏทางตา ลักษณะจริง ๆ เป็นอนัตตา ใครละที่ไปยึดถือเข้าใจว่า เป็นคน เป็นสัตว์ เป็นสิ่งต่าง ๆ ถ้าเพียงเห็น ไม่ตรึกรู้ถึงรูปร่างลักษณะเลย จะมีความรู้สึกว่าเป็นอะไรไหม มองไปเฉย ๆ อย่างนี้ ไม่ได้ตรึกรู้ถึงรูปร่างลักษณะของอะไรเลย จะเห็นว่าเป็นดอกบัวอยู่ข้างฝา หรือจะเห็นว่าเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏและไม่สนใจ

ถ. อย่างนี้จึงจะเรียกว่า ความเป็นอนัตตาปรากฏ ถ้าอนัตตาไม่ปรากฏ จะถอนสักกายทิฏฐิที่เคยยึดถือว่าเป็นตัวเป็นตน ก็ไม่สามารถจะถอนได้

ส. แต่ไม่ใช่ปรากฏทันที จะค่อย ๆ เกิด และค่อย ๆ เจริญขึ้น ทุกสิ่งทุกอย่างที่จะสมบูรณ์ได้ต้องมาจากการค่อย ๆ เกิด ค่อย ๆ เจริญขึ้น

ข้อความตอนท้ายของ **ปาฏิกสูตร** ใน **ปาฏิกวรรค ทิฆนิกาย** แสดงผลของการที่พระผู้มีพระภาคตรัสเล่าเรื่องความไม่เลื่อมใสของสุนัขขัตตลิจฉวีบุตรที่มีต่อพระองค์ให้กับปริพาชกภัคควโคตรฟัง ซึ่งผลของเทศนาหรือการตรัสเล่าเรื่อง คือพอจบเทศนา ปริพาชกภัคควโคตรได้กราบทูลแสดงความเลื่อมใสต่อพระผู้มีพระภาค ซึ่งตรงกันข้ามกับสุนัขขัตตลิจฉวีที่ได้ติดตามพระผู้มีพระภาคไปเบื้องหลังและได้บวชในธรรมวินัย แต่กลับมีความเห็นผิดในพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคทรงทราบอัธยาศัย และทรงทราบการสะสมปัญญาของปริพาชกภัคควโคตร พระองค์ทรงเห็นว่า ปัญญาของปริพาชกภัคควโคตรนั้นยังไม่พอแก่การที่จะบรรลุมรรคผล มีแต่เพียงขั้นของความเลื่อมใสในพระปัญญาของพระองค์เท่านั้น พระองค์จึงตรัสกับปริพาชกภัคควโคตรว่า

ดูกร ภัคควะ การที่ท่านผู้มีความเห็นไปทางหนึ่ง มีความพอใจไปทางหนึ่ง มีความชอบใจไปทางหนึ่ง ไม่มีความเพียรเป็นเครื่องประกอบ ไม่มีลัทธิอาจารย์ จะเข้าถึงสุภวิโมกข์อยู่ เป็นของยากมาก ขอให้ท่านจงพยายามรักษาความเลื่อมใสในเราเท่าที่ท่านมีอยู่ให้ดีก็พอ ๆ

ปริพาชกชื่อภัคควโคตร จึงกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าว่าการที่ข้าพระองค์ผู้มีความเห็นไปทางหนึ่ง มีความพอใจไปทางหนึ่ง มีความชอบใจไปทางหนึ่ง ไม่มีความเพียรเป็นเครื่องประกอบ ไม่มีลัทธิอาจารย์ เข้าถึงสุกวิโมกข์อยู่ เป็นของยากไซ้ ข้าพระองค์ก็จักพยายามรักษาความเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเท่าที่ข้าพระองค์มีอยู่ให้ดี ๆ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพุทธพจน์นี้แล้ว ปริพาชกชื่อภคควโคตรยินดี ขึ้นชมเพิลิดเพิลินพระภาสิตของพระผู้มีพระภาคแล้วแล ฯ

จบ ปาฏิกสูตรที่ ๑

แม้ว่ามีศรัทธา แต่ถ้าปัญญาไม่พอ ก็อาจจะเลื่อมศรัทธา หรือว่าเปลี่ยนศรัทธาไปเสียง่าย ๆ เพราะฉะนั้น ศรัทธาในทางที่ถูกที่มีแล้ว แม้ว่าผลยังไม่เกิดขึ้น ก็อย่าทอดถอย เพราะพระผู้มีพระภาคตรัสว่า ขอให้ท่านจงพยายามรักษาความเลื่อมใสในเราเท่าที่ท่านมีอยู่ให้ดีก็พอ

ความเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคจะยังคงมีอยู่ ตราบเท่าที่ยังฟังพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงแล้ว ไม่ใช่ไม่ฟัง หรือไม่ใช่ว่าฟังคำสอนของลัทธิอาจารย์อื่น ซึ่งไม่ใช่คำสอนของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

